


Jari Niemelä • Sakari Ahola • Carita Blomqvist
Henna Juusola • Merja Karjalainen • Juha-Pekka
Liljander • Ida Mielityinen • Kerttu Oikarinen
Sirpa Moitus • Johanna Mattila

Tutkinnonuudistuksen arviointi 2010



KORKEAKOULUJEN
ARVIointINEUVOSTON
JULKAISUJA

17:2010

ISBN 978-952-206-161-4 (painettu)

ISBN 978-952-206-162-1 (pdf)

ISSN 1457-3121

Julkaisija: Korkeakoulujen arviointineuvosto

Kansi: Juha Ilonen

Layout: Pikseri Julkaisupalvelut

Tammerprint Oy

Tampere 2010

Esipuhe

Kun Bolognan prosessiin sisältyvää korkeakoulututkintojen uudistusta ryhdyttiin Suomessa vuonna 2002 toteuttamaan, suunnitelmaan sisältyi alusta lähtien myös uudistuksen arviointi. Alun perin valtakunnallinen tutkintorakenteen toimivuuden arviointi suunniteltiin vuodelle 2008. Kun arviointi nyt vuoden 2010 aikana on suoritettu, on nähtävissä, että joidenkin osatavoitteiden toteutumisen arvioiminen on edelleen liian varhaista. Tutkintoon johtavan koulutuksen aikajänne on pitkä, eivätkä muutokset tapahdu hetkessä.

Arvioinnin lähtökohtana ovat olleet Bolognan prosessille asetetut alkuperäiset eurooppalaiset ja kansalliset tavoitteet. Lisäksi osa korkeakouluista liitti uudistusprosessiin omia korkeakoulukohtaisia tavoitteitaan. Arvioinnissa on pyritty hyödyntämään kaikki aiempi olemassa oleva tieto. Viime vuosien aikana on uudistuksen toteutuksesta jo tehty ja tekeillä monia muita selvityksiä ja tutkimuksia, ja siitä on runsaasti tilastoaineistoa. Arviointikyselyt ja haastattelut pyrittiin siksi kohdistamaan juuri sellaisiin asioihin, joihin aiemmat selvitykset eivät vastaa.

Kuten näin mittavan uudistuksen kohdalla oli oletettavissa, kaikki sen tavoitteet eivät ole toteutuneet. Tavoitteissa on myös sellaisia, jotka ovat näennäisesti, esimerkiksi säädöstasolla, toteutuneet, mutta niiden käytännön toteutus ontuu. Työ on siis vielä kesken. Kun katsomme kymmenen vuoden taakse, saatamme myös havaita, että ehkä tavoite itsessään ei ollut realistinen, tai se oli sellainen, jota uudistuksessa käytettävissä ollein keinoin ei ollut mahdollista saavuttaa. Monet painotukset ovat myös tulleet voimakkaammin esille vasta Bolognan prosessin edetessä. Hyvä esimerkki tästä on osaamisperustaisuuden korostuminen kaikessa koulutuksessa: katsomme ydinainesanalyysia vuonna 2010 toisin silmin kuin vuonna 2003.

Realistinen kuva omasta tilasta on välttämätön edellytys kehittämislle. Suomessa tehtiin tutkinonuudistuksen aikana kummallakin korkeakoulusektorilla merkittävä kehittämistyö. Kuten arviointiraportti osoittaa, paljon myös saavutettiin, erityisesti korkeakoulujen henkilökunnan aktiivisen ja sitoutuneen työn ansiosta. Uudistuksen organisointi poikkesi aiemmista vastaavista prosesseista, ja malli koetaan edelleen onnistuneeksi.

Analyysi tavoitteiden toteutumisesta antaa perustan jatkaa työtä tärkeänä pidettyihin suuntiin. Työtä tulisi selvästi aiempaa vahvemmin jatkaa myös alakohtaisessa, sektorirajat ylittävässä yhteistyössä. Kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti toivon tätä raporttia hyödynnettävän niin korkeakoulujen sisällä kuin valtakunnallisessa tutkintojen kehittämistyössä. Raportin myöhemmin ilmestyvä englanninkielinen käännös palvelee käyntikorttina myös

kansainvälisessä yhteistyössä, ja siitä vuonna 2011 tehtävä kansainvälinen meta-arviointi asettaa kansallisen toteutuksemme eurooppalaiseen kontekstiin.

Korkeakoulujen arviointineuvoston puolesta esitän parhaimmat kiitokset suomalaisille korkeakouluille osallistumisesta tutkinon uudistuksen arviointiin. Kiitokset myös arviointiryhmän jäsenille asiantuntevasta ja sitoutuneesta työstä.

Riitta Pyykkö, professori

Korkeakoulujen arviointineuvoston puheenjohtaja

Sisällys

Arviointiryhmä	7
1 Johdanto	10
2 Arviointiprosessi	12
2.1 Projektin suunnittelu	12
2.2 Arvioinnin tavoitteet	12
2.3 Arvioinnin kohteet ja rajaukset	13
2.4 Arvioinnin toteutus	16
2.4.1 Tutkinonuudistuksen esiselvitys	17
2.4.2 Korkeakoulutasoinen kartoitus	17
2.4.3 Alakohtainen arviointikysely	18
2.4.4 Teemahaastattelut	21
3 Bolognan prosessi ja tutkinonuudistus Suomessa	22
3.1 Bolognan prosessin tavoitteet ja tutkinonuudistuksen kansalliset tavoitteet	22
3.2 Tutkinonuudistus yliopistosektorilla	23
3.3 Tutkinonuudistus ammattikorkeakoulusektorilla	25
3.4 Jatkotoimia tutkinonuudistuksen tavoitteiden edistämiseksi	26
4 Tutkinonuudistuksen tavoitteet ja organisointi	28
4.1 Arvio tutkinonuudistuksen tavoitteista ja niiden toteutumisesta	28
4.1.1 Kansallisten tavoitteiden tunnettuus	28
4.1.2 Kansallisten tavoitteiden toteutuminen	29
4.1.3 Korkeakoulukohtaiset tavoitteet ja niiden toteutuminen	31
4.2 Arviot kansallisesta tuesta ja alakohtaisesta yhteistyöstä	32
4.3 Tutkinonuudistuksen organisointi korkeakoulutasolla	35
4.4 Tutkintojen kansainvälinen vertailu	37
4.5 Tutkinonuudistuksen seuranta	38
5 Tutkintorakenteen toimivuus	39
5.1 Alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon asema erillisinä tutkintoina	40
5.2 Maisteriohjelmien asema tutkintojärjestelmässä	44
5.3 Kaksiportaisuus ammattikorkeakoulututkinnoissa	45
5.3.1 Ammattikorkeakoulusektorin kaksiportaisen tutkintorakenteen keskeiset ongelmat ja kehittämiskohteet	46
5.3.2 Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon toimivuus tutkintojärjestelmässä	47
5.4 Tutkintorakenteen luomat mahdollisuudet määräajassa valmistumiselle	49
5.5 Tutkintoja koskevan kansallisen ohjauksjärjestelmän kehittäminen	51

6	Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään	54
6.1	Tutkinnonuudistuksen yhteydessä tehty opetussuunnitelmatyö	54
6.2	Opintojen mitoitust ja tutkintojen kuormittavuus	58
6.3	Opiskelijoiden opinto- ja urasuunnittelun tukeminen	60
6.4	Työelämäyhteistyö koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa	62
6.5	Tutkintojen laadun seuranta ja kehittäminen suhteessa työelämätarpeisiin	64
7	Kotimainen liikkuvuus	67
7.1	Tutkinnonuudistuksen vaikutus kotimaiseen liikkuvuuteen	67
7.2	Kotimaisen liikkuvuuden esteet	69
7.3	Kotimaisen liikkuvuuden edistäminen	70
7.4	Kotimaisen liikkuvuuden seuranta	72
8	Kansainvälinen liikkuvuus	74
8.1	Tutkinnonuudistuksen vaikutus kansainväliseen lähtöliikkuvuuteen	74
8.2	Tutkinnonuudistuksen vaikutus kansainväliseen tuloliikkuvuuteen	77
8.3	Tutkinnonuudistuksen vaikutus korkeakoulujen ja opiskelijoiden kansainvälistymiseen	78
8.4	Kansainvälisen liikkuvuuden edistäminen korkeakouluissa ja kansallisesti	79
9	Alakohtaiset johtopäätökset yliopistosektorilla	82
9.1	Humanistinen ala	82
9.2	Kasvatus- ja käyttäytymistieteellinen ala	84
9.3	Kauppatieteellinen ala	87
9.4	Luonnontieteellinen, bio- ja ympäristötieteellinen, maatalous-metsätieteellinen ala	90
9.5	Musiikin ala	93
9.6	Teknillistieteellinen ala	95
9.7	Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen ala	98
10	Alakohtaiset johtopäätökset ammattikorkeakoulusektorilla	101
10.1	Humanistinen ja kasvatusala	101
10.2	Kulttuuriala	103
10.3	Luonnontieteiden ala	105
10.4	Luonnonvara- ja ympäristöala	107
10.5	Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	109
10.6	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	112
10.7	Tekniikan ja liikenteen ala	114
10.8	Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	117
11	Yhteenveto arvioinnin tuloksista	120
11.1	Tutkinnonuudistuksen ja tutkintorakenteen vahvuudet	122
11.2	Tutkintorakenteen kehittämissuosituks	124
	Lähteet ja viitteet	131
	Liite: Tutkinnonuudistuksen arviointiin liittyneet teemahaastattelut	133

Arviointiryhmä

Puheenjohtaja

Professori **Jari Niemelä** on Helsingin yliopiston bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan dekaani. Niemelä on toiminut Helsingin yliopiston laadunvarmistuksen ohjausryhmän puheenjohtajana ja jäsenenä vuodesta 2005 alkaen. Lisäksi hän on osallistunut Helsingin yliopiston sisäisiin hallinnon ja opetuksen arviointihankkeisiin asiantuntijana ja ohjausryhmän jäsenenä. Hän on toiminut valtakunnallisen ERASMUS-asiantuntijaryhmän jäsenenä, valtakunnallisena SOKRATES-promoottorina ja Helsingin yliopiston SOKRATES-työryhmän puheenjohtajana. Arviointikokemusta hän on hankkinut Turun yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointiryhmän varapuheenjohtajana, Latvian yliopiston ja Ruotsin korkeakoulujen biologian opetuksen arviointiryhmien jäsenenä sekä ruotsalaisen FORMAS-tutkimusrahoitusorganisaation arviointiryhmän puheenjohtajana.

Jäsenet

Valtiotieteiden tohtori, dosentti **Sakari Ahola** toimii erikoistutkijana Koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa RUSEssa. Hän on johtanut useita korkeakoulutukseen liittyviä tutkimushankkeita, kuten vuonna 2005 alkanutta opetusministeriön rahoittamaa Bolognan prosessin seurantatutkimusta, jossa tutkintorakenneuudistusta on tarkasteltu erityisesti opiskelijanäkökulmasta. Ahola on myös ollut vuodesta 2004 kansallisen Bologna-asiantuntijaryhmän jäsen. Vuosina 2003–2004 hän toimi opetusministeriön selvitysmiehenä ja laati esityksen yliopistojen sähköiseen yhteishakujärjestelmään siirtymiseksi. Ahola on oman yksikkönsä laatuyhdyshenkilö ja osallistui RUSEn varajohtajana Turun yliopiston laatujärjestelmän auditointiin. Hän on kirjoittanut useita Bolognan prosessiin liittyviä kotimaisia ja kansainvälisiä artikkeleita.

Hallintotieteen tohtori **Carita Blomqvist** työskentelee tutkintojen tunnustaminen ja vertailu -yksikön päällikkönä Opetushallituksessa. Hän toimii eurooppalaisten tutkintojen akateemista tunnustamista koskevan yleissopimuksen hallitustenvälisen komitean puheenjohtajana sekä eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten neuvoo-antavan ryhmän varajäsenenä. Näissä tehtävissä hän on osallistunut tutkintojen tunnustamisen kriteerien laadintaan sekä

seurannut Bolognan prosessin toimeenpanoa useissa maissa. Blomqvist toimi toisena sihteerinä opetusministeriön työryhmissä Korkeakoulututkintojen viitekehys (2005) ja Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys (2009). Hän on ollut myös Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen - työryhmän ja kansallisen Bologna-asiantuntijaryhmän jäsen.

Filosofian maisteri **Henna Juusola** on toiminut asiantuntijana Suomen ammattikorkeakouluopiskelijakuntien liitto – SAMOK ry:ssä, jossa hänen vastuualueinaan olivat kansainvälinen opiskelu, liikkuvuus, kansainvälinen järjestöyhteistyö ja kehitysyhteistyö. Juusola on ollut jäsenenä muun muassa Oulun yliopiston ylioppilaskunnan hallituksessa ja Oulun yliopiston taideaineiden ja antropologian laitoksen laitosneuvostossa. Lisäksi hän on ollut jäsen kansallisessa Bologna-asiantuntijaryhmässä ja Europassi-ohjausryhmässä sekä varapuheenjohtaja Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiön (Otus) hallituksessa. Henna Juusola hoitaa HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun kansainvälisten asian koordinaattorin tehtäviä.

Filosofian tohtori **Merja Karjalainen** työskentelee Oulun yliopiston suomen kielen yliopistonlehtorina. Vuodesta 1998 alkaen Karjalainen on toiminut suomen kielen opetuksen kehittämistyöryhmän puheenjohtajana. Hän on ollut humanistisen tiedekunnan koulutustoimikunnan, tiedekuntaneuvoston ja maisteriohjelman suunnitteluryhmän jäsenenä. Lisäksi hän on toiminut yliopiston kielikeskuksen, ATK-keskuksen ja oppimiskeskuksen johtoryhmän jäsenenä ja varajäsenenä. Karjalainen on ollut mukana useissa virtuaaliyliopiston kehittämiseen liittyvissä kansallisissa ja Oulun yliopiston työryhmissä. Karjalainen ohjaa työssään kandidaatintutkielmia, pro gradu -tutkielmia ja väitöskirjoja.

Kasvatustieteiden tohtori **Juha-Pekka Liljander** on Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian Lahden alueyksikön johtaja sekä koko Palmenian varajohtaja. Hän toimi Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian vararehtorina vuosina 2005–2007 ja rehtorina vuosina 2007–2008. Hänellä on tutkimuskokemusta muun muassa Lahden ammattikorkeakoulun tutkimuspäällikkönä, Innovaatiokeskuksen varajohtajana ja Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkijana. Liljander laati opetusministeriön selvitysmiehenä raportin ammattikorkeakoulutuksen asemasta eurooppalaisella korkeakoulutus- ja tutkimusalueella. Liljander on ollut jäsenenä Savonia-ammattikorkeakoulun ja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun auditointiryhmissä.

Valtiotieteen maisteri **Ida Mielityinen** toimii vt. yksikönjohtajana Tekniikan Akateemisten Liitto TEKin koulutus- ja työvoimapolitiisessa yksikössä, jossa hänen tehtäviinsä kuuluvat yleinen korkeakoulupoliittinen vaikuttamistyö ja tekniikan alan koulutuksen kehittäminen yhdessä sidosryhmien kanssa. Vuosina 2003–2005 hän työskenteli Joensuun yliopistossa tutkintorakenneuudistuksen ja laatujärjestelmän kehittämistehtävissä ja 1999–2002 koulutuspoliittisena sihteerinä SYL:ssä, jossa hänen vastuullaan olivat muun muassa Bologna prosessiin liittyvät kysymykset. Mielityinen on toiminut Korkeakoulujen arviointineuvoston opintojen ohjauksen arviointiryhmän, yliopistojen opiskelijavalintojen arvioinnin johtoryhmän ja erikoistumisopintolautakunnan jäsenenä.

Filosofian tohtori, terveystieteiden lisensiaatti **Kerttu Oikarinen** on vuodesta 2002 lähtien toiminut sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan toimialajohtajana Rovaniemen ammattikorkeakoulussa, jossa hän on johtanut kompetenssi-pohjaista opetussuunnitelmauudistusta hyvinvointialojen ammattikorkeakoulututkinnoissa ja ylemmissä ammattikorkeakoulututkinnoissa. Oikarisen johtama hoitotyön koulutusohjelma sai laatuyksikköstatuksen vuosille 2008–2009. Oikarinen on työryhmien jäsenenä Lapin korkeakoulukonsernissa ja Terveysalan ammattikorkeakouluverkostossa ja osallistui ammattikorkeakoulujen laatuyksikköjen arviointiryhmän työhön vuonna 2000.

Sihteerit

Pääsuunnittelija **Sirpa Moitus**, Korkeakoulujen arviointineuvosto

Erikoissuunnittelija **Johanna Mattila**, Korkeakoulujen arviointineuvosto

1 Johdanto

Kaksiportaisen tutkintorakenteen kansalliseen suunnitteluun kytkettiin varhaisesta vaiheesta alkaen ajatus uuden tutkintorakenteen toimivuuden arvioinnista. Yliopistojen tutkintorakenteen kehittämistyöryhmä ehdotti (OPM 2002:39), että ”vuonna 2008, kun ensimmäiset uuden rakenteen mukaiset alemmat korkeakoulututkinnot valmistuvat, tehdään valtakunnallinen arviointi uudistuksen ensimmäisen vaiheen toimivuudesta”.

Tutkinnonuudistuksen toimeenpanon arvioinnin suunnittelu sisällytettiin Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintasuunnitelmaan 2008–2009. Arvioinnin toteutus siirrettiin Korkeakoulujen arviointineuvoston ja opetusministeriön yhteisellä sopimuksella vuoteen 2010.

Arviointihanketta suunniteltaessa kävi selväksi, että tutkinnonuudistukseen liittyvä kehittämistyö ei ole vielä kaikilta osin arvioitavissa vuonna 2010 toteutettavassa arvioinnissa. Uuden tutkintorakenteen mukaan valmistuneiden määrä on vielä liian vähäinen, jotta voitaisiin arvioida tutkintojen tuottamaa osaamista ja työelämävastaavuutta valmistuneiden osaamisen näkökulmasta. Tästä syystä suunnitteluryhmä päätyi esittämään, että tutkinnonuudistuksesta tehtäisiin toisen vaiheen arviointi 4–5 vuoden kuluttua ensimmäisestä arvioinnista. Tällöin olisi mahdollista tarkastella tutkintojen kansallisen viitekehityksen toteuttamista, alempien ja ylempien korkeakoulututkintojen työelämävastaavuutta, elinikäisen oppimisen periaatteiden toteutumista sekä sen osana aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista (AHOT). Päätöksen mahdollisesta tutkinnonuudistuksen toisen vaiheen arvioinnista tekee Korkeakoulujen arviointineuvosto.

Vuosille 2009–2015 laaditun kansainvälistymisstrategian mukaan ”Korkeakoulujen arviointineuvosto arvioi korkeakoulujen kansainväliset koulutusohjelmat ja niiden opiskelijoille tarjotut palvelut osana tutkintorakennemuutoksen arviointia vuonna 2010”. Opetusministeriön ja KKA:n edustajat olivat kesällä 2009 arvioinnin taustakeskusteluita käytäessä yhtä mieltä siitä, että kansainvälisiä koulutus- ja maisteriohjelmiä voidaan tutkinnonuudistuksen arvioinnin 2010 yhteydessä tarkastella ainoastaan tutkintorakenteen kokonaisuuden ja tutkinnosta toiseen siirtymisen ja rajapintojen, mutta ei maisteriohjelmien rakenteen tai sisällön näkökulmasta. Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintasuunnitelmaan 2010–2013 on kirjattu, että ”koska aihe on

korkeakoulutuksen kansainvälistymisen kannalta keskeinen, siitä toteutetaan oma teema-arviointinsa, jonka suunnittelu alkaa syksyllä 2011 ja projekti päättyy vuonna 2012”.

2 Arviointiprosessi

2.1 Projektin suunnittelu

Korkeakoulujen arviointineuvosto käynnisti 17.6.2009 tutkinnonuudistuksen arviointiprojektin suunnittelun ja asetti projektille suunnitteluryhmän, jonka tehtävänä oli 31.12.2009 mennessä tehdä neuvostolle ehdotus arvioinnin tavoitteista, kohteesta, näkökulmasta ja rajauksesta perusteluineen.

Suunnitteluryhmän puheenjohtajana toimi Korkeakoulujen arviointineuvoston puheenjohtaja, professori Riitta Pyykkö Turun yliopistosta ja muina ryhmän jäseninä asiantuntija Marita Aho Elinkeinoelämän keskusliitto EK:sta, projektipäällikkö Päivi Aronen Helsingin yliopistosta, kansainvälisistä asioista vastaava asiantuntija Henna Juusola Suomen ammattikorkeakouluopiskelijakuntien liitto – SAMOK ry:stä, kehittämisjohtaja Outi Kallioinen Laurea-ammattikorkeakoulusta, yksikönjohtaja Risto Kimari Oulun seudun ammattikorkeakoulusta, koulutuspoliittinen sihteeri Juuso Leivonen Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry:stä ja dekaani Matti Manninen Jyväskylän yliopistosta. Suunnitteluryhmän sihteerinä toimi projektisuunnittelija Sirpa Moitus Korkeakoulujen arviointineuvostosta.

Suunnitteluryhmä kuuli työnsä aikana yliopistojen opintohallinnon edustajia, ammattikorkeakoulusektorin tutkinnonuudistuksen asiantuntijoita, tutkinnonuudistuksen ja opintoprosessien tutkijoita, korkeakoulutuksen tilastoinnin asiantuntijoita sekä tutkinnonuudistuksen kansallisen tason asiantuntijoita. Kuulemistilaisuuksissa saadut näkökohdat pyrittiin soveltuvien osin ottamaan huomioon projektisuunnitelmassa, jonka Korkeakoulujen arviointineuvosto vahvisti kokouksessaan 17.12.2009. Samalla arviointineuvosto nimesi kahdeksanhenkisen arviointiryhmän vastaamaan projektin käytännön toteutuksesta.

2.2 Arvioinnin tavoitteet

Arviointiprojektin lähtökohtana olivat Bolognan prosessille asetetut alkuperäiset eurooppalaiset tavoitteet ja tutkinnonuudistukselle asetetut alkuperäiset kansalliset tavoitteet, joiden toteutumista tutkinnonuudistuksen arviointiprojektissa arvioitiin.

Bolognan prosessin keskeisenä eurooppalaisena tavoitteena oli kansainvälisesti rinnastettavan kaksiportaisen tutkintorakenteen luominen. Arvioinnin päämääränä on selvittää tämän tavoitteen toteutumista

- tuottamalla kokonaiskuva tutkinnonuudistuksen toteutuksesta suomalaisissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa
- arvioimalla tutkintorakenteessa tapahtuneita muutoksia ja niiden seurauksia sekä
- arvioimalla tutkinnonuudistuksen tuloksena syntyneen kaksiportaisen tutkinto-rakenteen toimivuutta ja selkeyttä korkeakoulujen, opiskelijoiden, työelämän sekä koko tutkintojärjestelmän näkökulmasta.

Tutkinnonuudistukselle asetettiin Suomessa myös kansallisia tavoitteita. Arvioinnin päämääränä on selvittää näiden tavoitteiden toteutumista arvioimalla

- alemman korkeakoulututkinnon (kandidaatin tutkinnon) aseman muutosta
- ylempien ammattikorkeakoulututkintojen profiloitumista
- kansainvälisen ja kotimaisen liikkuvuuden lisääntymistä
- opintojen mitoituksen toimivuutta sekä
- tutkintojen osaamislähtöisyyden vahvistumista.

Arvioinnin tehtävänä on tukea yliopistoja ja ammattikorkeakouluja tutkintojen ja liikkuvuuden kehittämistyössä, tuottaa tutkintorakenteen kehittämiseen liittyviä suosituksia, tunnistaa tutkinnonuudistuksen hyviä käytänteitä ja kriittisiä kohtia sekä ohjata korkeakouluja tutkintojen laadun jatkuvaan arviointiin ja kehittämiseen.

2.3 Arvioinnin kohteet ja rajaukset

Arviointiprojekti koskee tutkinnonuudistusta sekä yliopisto- että ammattikorkeakoulusektorilla. Arvioinnin pääkohteena ovat kaksiportainen tutkintorakenne eli alemmat ja ylempät korkeakoulututkinnot sekä ammattikorkeakoulututkinnot ja ylempät ammattikorkeakoulututkinnot. Arviointiprojektissa tarkastellaan myös ensimmäisen ja toisen syklin tutkintojen rajapintoja.

Tutkinnonuudistuksen arviointi kohdistuu kolmeen päätteeseen ja niiden osateemoihin:

1. Tutkintorakenteen toimivuus
 - alemman ja ylempien korkeakoulututkinnon asema erillisinä tutkintoina mukaan lukien maisteriohjelmat
 - ylempien ammattikorkeakoulututkinnon asema
 - tutkintorakenteen luomat mahdollisuudet ja esteet opiskelijoiden valmistumiselle määräajassa

- tutkintorakenteen selkeys
- tutkintojen muutos (pakollisuuden ja valinnaisuuden osuus ja monialaisuus)
- alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon opinnäytetyön rooli tutkintorakenteessa
- tutkinnonuudistukseen liitetyt korkeakoulukohtaiset tavoitteet
- tutkinnonuudistuksen kansallisten tavoitteiden seuranta ja raportointi korkeakoulutasolla

2. Liikkuvuus

Kotimainen liikkuvuus

- siirtyminen alemmasta ylempään tutkintoon
- liikkuvuus korkeakoulusektorin ja alojen sisällä ja korkeakoulusektorien välillä
- tutkintorakenteen luomat mahdollisuudet ja esteet kotimaiselle liikkuvuudelle

Kansainvälinen liikkuvuus

- kansainvälisen liikkuvuuden määrällinen kehitys tutkinnonuudistuksen jälkeen
- tutkintorakenteen luomat mahdollisuudet ja esteet kansainväliselle liikkuvuudelle
- tutkinnonuudistuksen vaikutukset suomalaisten ja kansainvälisten korkeakoulujen väliseen liikkuvuusyhteistyöhön

3. Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Koulutuksen suunnittelu

- osaamistavoitteiden ja työllistymisen huomiointi opetussuunnitelma-työssä
- opintojen mitoituksen toimivuus
- tutkintojen sisällöllinen muutos (alakohtainen yhtenäistyminen, profiloituminen)

Koulutuksen toteutus

- opiskelijoiden opinto- ja urasuunnittelun tukeminen (kaksiportaisen tutkintorakenteen hyödyntäminen, joustavat opintopolut, HOPS)
- työelämäyhteistyö ja kumppanuudet tutkintokoulutuksen toteutuksessa (muun muassa harjoittelu, projektit, opinnäytetyöt)

Koulutuksen arviointi

- tutkintojen kuormittavuuden seuranta ja opiskelijoiden ajankäytön seuranta
- tutkintojen laadun ja tutkintojen tuottaman osaamisen seuranta ja hyödyntäminen koulutuksen kehittämisessä.

Tutkinnonuudistuksen arvioinnin ulkopuolelle rajattiin ne Bolognan prosessin tavoitteet, jotka eivät suoraan kytkeydy tutkinnonuudistukseen, joiden osalta Bolognan prosessi on vielä kesken tai joista on jo olemassa kattava kansallista arviointitietoa.

Tällä perusteella arvioinnin ulkopuolelle rajattiin seuraavat teemat:

1. Opettaja- ja tutkijaliikkuvuus
2. Sosiaalinen ulottuvuus
3. Eurooppalainen korkeakoulutusalue globaalissa toimintaympäristössä
4. Tutkintojen viitekehukset
5. Yliopistokoulutuksen kolmas sykli eli tohtorin tutkinnot
6. Elinikäinen oppiminen.

Rajausten perustelut olivat seuraavat:

1. Opettaja- ja tutkijaliikkuvuus on tärkeä teema, mutta se ei suoranaisesti liity tutkinnonuudistukseen Suomessa, joten se voidaan rajata arvioinnin ulkopuolelle.
2. Sosiaalinen ulottuvuus Bolognan prosessin tarkoittamassa mielessä eli opiskelijoiden opintososiaalisten etuuksien ja koulutuksen tasa-arvoisen saatavuuden näkökulmasta on Suomessa melko hyvin toteutunut, joten tämäkin teema rajataan arvioinnin ulkopuolelle.
3. Eurooppalainen korkeakoulutusalue globaalissa toimintaympäristössä koskee erityisesti kansallisen kilpailukyvyn vahvistamista, joka ei suoranaisesti liity tutkinnonuudistukseen Suomessa, joten se rajataan arvioinnin ulkopuolelle.
4. Suomessa on juuri valmistunut tutkintojen kansallinen viitekehys (OPM 2009:24), jonka toteutus on vasta käynnistymässä. Sama koskee aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista (AHOT). Näiden teemojen toteutumista voidaan arvioida vasta 4–5 vuoden kuluttua. Sen sijaan osaamisperustaiseen opetussuunnitelmatyöhön liittyviä näkökulmia on mahdollista sisällyttää jo nyt tehtävään tutkinnonuudistuksen arviointiin.
5. Kolmannen syklin osalta Bolognan prosessin toteutus on vielä kesken, joten tohtorin tutkintojen sisällyttäminen tutkinnonuudistuksen arviointiin ei ole perusteltua. Toisaalta yliopistojen tohtorikoulutusta koskeva KKA:n arviointi valmistui vuonna 2006, ja sen seuranta-arviointi on tarkoitus toteuttaa vuonna 2011.
6. Elinikäinen oppiminen on laaja teema, joka vaatisi oman arviointinsa. Elinikäisen oppimisen näkökulmia voidaan kuitenkin tarkastella tässä arvioinnissa siltä osin kuin teema nousee esiin korkeakoulujen ja muiden tahojen tuottamassa arviointiaineistossa.

Laadunarvioinnin eurooppalaista ulottuvuutta seuraavat Euroopan tasolla erityisesti eurooppalaisten arviointiyksiköiden verkosto ENQA ja Euroopan komissio. Suomessa tätä tehtävää hoitaa Korkeakoulujen arviointineuvosto toteuttamalla korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointeja. Arviointiprojektissa laadunvarmistus on esillä siitä näkökulmasta, miten korkeakoulut seuraavat tutkintojen laatua ja miten ne hyödyntävät tätä tietoa koulutuksen kehittämisessä.

2.4 Arvioinnin toteutus

Arviointiaineistoa kerättiin kartoituksella tutkinnonuudistuksen toteutuksesta, alakohtaisella arviointikyselyllä ja teemakeskusteluilla. Varsinaista arviointia edelsi Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otuksen tekemä esiselvitys. Taulukossa 1 on esitelty tarkemmin tiedonkeruu- ja arviointimenetelmät, toteuttajat ja arviointiin osallistajat vaiheittain.

Taulukko 1. Arvioinnissa käytetyt menetelmät

Tiedonkeruu- ja arviointimenetelmät	Toteuttajat/osallistajat
1. Tutkinnonuudistusta koskevan olemassaolevan tutkimusaineiston esiselvitys	Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus
2. Kartoitus tutkinnonuudistuksen toteutuksesta	Kaikki yliopistot, ml. MPKK (N=17) ja ammattikorkeakoulut (N=25)
3. Alakohtainen arviointikysely	Alakohtaisesti valitut yliopistojen tiedekunnat (N=23) ja ammattikorkeakoulujen koulutusalat (N=28)
4. Teemakeskustelut	Arviointiryhmän kutsumat haastateltavat (N=67)
5. KKA:n julkaisusarjassa julkaistava arviointiraportti	Arviointiryhmä
6. Kansainvälinen meta-arviointi alkuvuonna 2011	KKA:n vuoden 2010 lopussa nimeämä kansainvälinen arviointiryhmä

Kaikki yliopistot ja ammattikorkeakoulut nimesivät arviointiprojektille yhteyshenkilön, jonka tehtävänä oli huolehtia projektiin liittyvästä tiedonkulusta korkeakoulun sisällä sekä arviointiin liittyvän tiedonkeruun käytännön toteutuksesta korkeakoulussa.

Aineiston keruu ja arviointi etenivät kumuloituvasti siten, että seuraava tiedonkeruvaihe perustui aina edeltävässä vaiheessa saatuun arviointitietoon. Seuraavissa luvuissa arviointimenetelmiä esitellään kronologisessa järjestyksessä.

2.4.1 Tutkinnonuudistuksen esiselvitys

Jo ennen tämän arvioinnin toteutusta tutkinnonuudistuksesta ja Bologna-prosessin toteutuksesta oli olemassa runsaasti tutkimus-, selvitys- ja tilastoaineistoa, joka tuo osin vastauksia tutkinnonuudistuksen arviointikohteisiin ja -teemoihin. Tästä syystä Korkeakoulujen arviointineuvosto tilasi Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otukselta esiselvityksen, jonka tavoitteena oli tuottaa pohjatietoa kaikkiin arvioinnin kolmeen pääkohteeseen sekä tunnistaa, miltä osin kansallista seurantatietoa ei ole vielä saatavilla.

Arviointiryhmällä oli tilaisuus ohjata esiselvityksen laadintaa. Esiselvityksen kommentointimahdollisuus tarjottiin myös arviointiprojektin yhteyshenkilöille. *Tutkinnonuudistuksen arvioinnin esiselvitys* (Koivisto, J., Lavikainen, E., Nokso-Koivisto, A. & Penttilä, J.) ilmestyi sähköisenä julkaisuna Otuksen julkaisusarjassa 31.3.2010.

2.4.2 Korkeakoulutasoinen kartoitus

Arviointihankkeen yhteydessä toteutettiin kaksi tutkinnonuudistukseen liittyvää kyselyä korkeakouluille. Näistä ensimmäinen suunnattiin korkeakoulutasolle ja toinen erikseen valituille yliopistojen tiedekunnille ja ammattikorkeakoulujen koulutusaloille.

Ennen arviointikyselyjen käynnistämistä arviointiprojektin suunnittelu-ryhmä järjesti arvioinnin yhteyshenkilöille 18.12.2009 perehdytystilaisuuden, jossa keskusteltiin projektin tavoitteista ja toteutuksesta. Tilaisuuden erityisenä tavoitteena oli tarjota yhteyshenkilöille konkreettisia malleja korkeakoulutasoisen ja alakohtaisen kyselyn tiedonkeruun toteuttamiseksi. Tilaisuuteen osallistui 40 yhteyshenkilöä.

Korkeakoulutasoinen tutkinnonuudistuksen kartoitus toteutettiin Webropol-kyselynä maaliskuussa 2010. Kyselyssä oli osin molemmille korkeakoulusektorille yhteisiä ja osin ammattikorkeakoulu- ja yliopistokohtaisia kysymyksiä, ja se toteutettiin suomen- ja ruotsinkielisenä. Kysymystyyppinä käytettiin valinta-, monivalinta- ja avoimia kysymyksiä sekä viisiportaista asteikkoa noudattavia asenneväittämiä. Kartoitukseen vastasi 20 yliopistoa ja 23 ammattikorkeakoulua¹. Korkeakoulu saivat itse päättää, miten ne organisoivat

¹ Kartoituksen vastaajina olivat kaikki opetusministeriön toimialaan kuuluvat korkeakoulut sekä Maanpuolustuskorkeakoulu. Aalto-yliopiston kolme korkeakoulua sekä Turun yliopisto ja Turun kauppakorkeakoulu laativat kukin oman vastauksensa kartoitukseen, kun taas Itä-Suomen yliopisto ja Tampereen ammattikorkeakoulu tuottivat kukin yhden yhteisen vastauksen. Poliisiammattikorkeakoulu ilmoittautui mukaan arviointiin, mutta siltä ei saatu vastausta korkeakoulutasoiseen kartoitukseen.

vastauksen laadintaprosessin. Arviointiryhmä toivoi ohjeistuksessaan, että korkeakoulun laatima vastaus olisi yhteisesti tuotettu.

Vastauksen laadintaprosessi pyydettiin kuvaamaan osana vastausta. Kuvauksista käy ilmi, että kaksi kolmasosaa yliopistoista ja ammattikorkeakouluista keräsi ensin näkemyksiä keskeisiltä viiteryhmiltä, kuten tiedekunnilta tai koulutusohjelmilta, keskushallinnon opintohallinnolta ja yksiköiden opiskelijapalveluilta sekä joissain tapauksissa opetuksen suunnittelijoilta, amanuensseilta ja kansainvälisten palveluiden edustajilta. Niiden pohjalta laadittiin korkeakoulun yhteinen vastaus. Tämän jälkeen korkeakoulun yhteistä vastausta käsiteltiin johtoryhmässä tai opetusneuvostossa opetuksesta vastaavan vararehtorin johdolla. Yksi viidesosa korkeakouluista toteutti vastausprosessin siten, että koordinoiva taho laati ensin alustavat vastaukset, joihin pyydettiin kommentteja viiteryhmiltä. Yhdeksässä korkeakoulussa 53:sta opiskelijat osallistuivat vastausprosessiin.

Useissa tapauksissa arvioinnin yhteyshenkilöt koordinoivat vastausprosessia. Yhteyshenkilöiltä tulleiden viestien perusteella tutkinonuudistuksesta oli korkeakoulun sisällä hyvinkin erilaisia näkemyksiä, mikä arviointikyselyn kannalta tarkoitti sitä, että asteikollisissa kysymyksissä jokin tiedekunta saattoi arvioida tietyn tutkinonuudistuksen tavoitteen toteutuneen hyvin, kun taas toinen arvioi sen toteutuneen heikosti. Tällöin korkeakoulu joutui yhteisessä vastauksessaan hakemaan keskiarvon näiden kahden ääripään välillä. Alakohtaisessa arviointikyselyssä oli mahdollista saada täsmennystä koulutusalojen välisiin eroihin.

2.4.3 Alakohtainen arviointikysely

Arvioinnin projektisuunnitelma sisälsi alustavan suunnitelman alakohtaisen arviointikyselyn osallistujista. Yliopistosektorilta alakohtaisen arviointikyselyn osallistujiksi kutsuttiin 23 tiedekuntaa 11 eri alalta 17 eri yliopistosta. Arviointikyselyyn osallistuvat yliopistojen alat oli valittu siten, että saavutettaisiin mahdollisimman suuri alakohtainen kattavuus ja osallistujat edustaisivat opiskelijamäärältään suuria aloja. Arviointikyselyn ulkopuolelle rajattiin aloja, jotka ovat edustettuina vain yhdessä yliopistossa, sekä lääketieteellinen ala, jossa tutkintorakenne ei ole yhtenäinen.

Ammattikorkeakoulusektorilla arviointikyselyn ehdotettiin kattavan kaikki ammattikorkeakoulujen kahdeksan koulutusalaan, joilta osallistujiksi kutsuttiin 29 koulutusohjelmaa. Alakohtaisiksi edustajiksi ehdotettiin erityisesti sellaisia ammattikorkeakouluja, jotka ovat osallistuneet ylempään ammattikorkeakoulututkimuksen kehittämiseen niiden käynnistämisestä 2002 alkaen.

Korkeakoulujen arviointineuvosto pyysi kirjeellään 5.2.2010 yliopistoja ja ammattikorkeakouluja vahvistamaan alakohtaisen kyselyn osallistujat. Yliopistosektorilta osallistujiksi ilmoittautui 22 tiedekuntaa taulukon 2 mukaisesti.

Taulukko 2. Tutkinnonuudistuksen alakohtaisen arviointikyselyn osallistajat yliopistosektorilla

Tieteenala/opintoala	Yliopisto ja arviointiin osallistuva tiedekunta
Humanistinen ja teologian ala*)	- Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta - Oulun yliopisto, humanistinen tiedekunta - Åbo Akademi, humanistiska institutionen
Kasvatus- ja käyttäytymistieteellinen ala	- Itä-Suomen yliopisto, filosofisen tiedekunnan kasvatustieteiden ja psykologian osasto ja soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto - Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta - Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta - Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta
Kauppätieteellinen ala	- Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu - Turun yliopiston Turun kauppakorkeakoulu - Vaasan yliopisto, kauppätieteellinen tiedekunta - Svenska handelshögskolan
Luonnontieteellinen, bio- ja ympäristötieteellinen, maatalous-metsätieteellinen ala	- Helsingin yliopisto, bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta - Itä-Suomen yliopisto, luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunta - Turun yliopisto, matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta
Taiteen ala	- Sibelius-Akatemia, esittävän säveltaiteen koulutusohjelma
Teknillistieteellinen ala	- Aalto-yliopiston teknillinen korkeakoulu, informaatio- ja luonnontieteiden tiedekunta - Tampereen teknillinen yliopisto, teknis-taloudellinen tiedekunta - Lappeenrannan teknillinen yliopisto, teknillinen tiedekunta - Oulun yliopisto, teknillinen tiedekunta
Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen ala	- Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta - Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta - Turun yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

*) Helsingin yliopisto ei ilmoittanut tiedekuntaa tähän ryhmään.

Ammattikorkeakoulusektorilta osallistujiksi ilmoittautuivat kaikki arviointiin kutsutut kahdeksan koulutusala taulukon 3 mukaisesti.

Taulukko 3. Tutkinnonuudistuksen alakohtaisen arviointikyselyn osallistajat ammattikorkeakoulusektorilla

Koulutusala	Ammattikorkeakoulu ja arviointiin osallistuva koulutusala
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	- DIAK, humanistinen ja kasvatustieteiden ala - HUMAK, humanistinen ja kasvatustieteiden ala - MAMK, humanistinen ja kasvatustieteiden ala
Kulttuuriala	- Metropolia, kulttuuriala - KYAMK, kulttuurin osaamisala
Luonnontieteiden ala	- TAMK, luonnontieteiden ala - VAMK, luonnontieteet
Luonnonvara- ja ympäristöala	- Novia, luonnonvara- ja ympäristöala - PKAMK, luonnonvara- ja ympäristöala/Biototalouden keskus - SeAMK, maa- ja metsätalouden yksikkö
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	- HAAGA-HELIA, matkailu-, ravitsemis- ja talousala - RAMK, matkailuala - KAJAK, matkailuala
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	- Arcada, hälsa och välfärd - Laurea, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala - Metropolia, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala - OAMK, sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö - TAMK, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala - TURKUAMK, terveysala
Tekniikan ja liikenteen ala	- HAMK, tekniikan ja liikenteen alan koulutusohjelmat - JAMK, teknologian tulosyksikkö - Metropolia, tekniikan ja liikenteen ala - Saimaan amk, tekniikan koulutusala - SAMK, tekniikan ja liikenteen koulutusala - Savonia, tekniikan Kuopion yksikkö
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	- HAAGA-HELIA, liiketalouden yksikkö - KTAMK, liiketalouden koulutusohjelma - KPAMK, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala - LAMK, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Alakohtainen arviointikysely toteutettiin Webropol-kyselynä huhti–touku-kuussa 2010. Korkeakoulut saivat itse valita, miten koostaa vastauksensa. Yli puolet yliopistojen tiedekunnista ja ammattikorkeakoulujen koulutusaloista tuotti vastauksen laajana prosessina keräten kattavasti pohjatietoa laitoksilta, oppiaineilta ja koulutusohjelmilta. Tietoa kerättiin erityisesti tutkinnonuudistukseen osallistuneilta henkilöiltä, kuten professoreilta, ammattikorkeakouluis- sa toimiala- ja koulutusohjelmajohtajilta, opettajilta ja opintohallinnon henkilökunnalta. Tältä pohjalta laadittiin kooste, jota käsiteltiin kyseisen tiedekunnan tai koulutusalan toimikunnan kokouksessa.

Noin kolmasosa yliopistojen tiedekunnista ja kolmasosa ammattikorkeakoulujen koulutusaloista perusti alakohtaisen vastauksen tuottamista varten

erillisen työryhmän, jossa oli edustettuna valikoidusti yksikön edellä mainittujen henkilöstöryhmien edustajia. Neljä yliopiston tiedekuntaa ja kolme ammattikorkeakoulun koulutusala tuottivat vastauksen siten, että yksi henkilö muotoili vastauksen, johon sitten pyysi muutamien avainhenkilöiden kommentteja.

2.4.4 Teemahaastattelut

Arviointiryhmä toteutti syys–lokakuussa 2010 yhteensä 11 eri ryhmän teemahaastattelua. Teemahaastattelujen tarkoituksena oli täydentää arviointiaineistoa ja kuulla erityisesti työelämän ja opiskelijoiden edustajia, joilta ei kerätty systemaattisesti muilla tavoin arviointiaineistoa. Teemahaastattelujen keskusteluteemoina olivat arvioinnin kolme pääteemaa: 1. tutkintorakenteen toimivuus, 2. kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus sekä 3. tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään. Teemahaastattelujen kysymysten muotoilussa käytettiin hyväksi arviointiprosessin edeltävissä vaiheissa kertynyttä aineistoa. Teemahaastatteluihin osallistui yhteensä 67 henkilöä. Teemahaastattelujen aikataulu ja haastattelukohtaiset osallistujamäärät on esitetty liitteessä.

Teemahaastatteluissa esitetyt kysymykset perustuivat korkeakoulutasoiseen kartoitukseen ja alakohtaiseen arviointikyselyyn, jotka arviointiryhmä analysoi ryhmän sisäisesti sovitun työnjaon mukaan ennen haastatteluja. Arviointiryhmän tekemää kyselyaineiston analysointityötä tuki Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus, joka tuotti avokysymysten luokitteluita ja monivalintakysymyksiin liittyviä graafisia esityksiä. Tässä raportissa esitetyt kuvat ovat Otuksen tuottamia.

3 Bolognan prosessi ja tutkinnonuudistus Suomessa

3.1 Bolognan prosessin tavoitteet ja tutkinnonuudistuksen kansalliset tavoitteet

Bolognan prosessin alkuperäisiä tavoitteita olivat Bolognan julistuksen (1999) mukaisesti kaksiportainen tutkintorakenne, ymmärrettävät ja vertailtavat tutkinnot sekä niitä tukeva yhtenäinen opintojen mitoitustjärjestelmä (ECTS). Nämä tavoitteet muodostivat yhden toimintalinjakokonaisuuden, joilla pyrittiin liikkuvuuden edistämiseen. Lisäksi Bolognan prosessin alkuperäisiä tavoitteita olivat yhteistyö laadunvarmistuksessa sekä korkeakoulutuksen ”eurooppalaisen ulottuvuuden” edistäminen. Bolognan prosessin kokonaistavoitteena oli muodostaa eurooppalainen korkeakoulutusalue vuoteen 2010 mennessä.

Tutkinnonuudistuksen kansalliset tavoitteet muotoutuivat Suomessa, kun hallitus antoi vuonna 2004 esityksensä yliopistolain muuttamisesta (HE 10/2004). Esitys vastasi pitkälti niihin kansallisiin ongelmiin, joita opetusministeriön tutkintorakenneuudistustyöryhmä oli vuonna 2002 esittänyt (OPM 2002:39). Näin kansallisiksi tavoitteiksi tulivat niin henkilökohtaisten opintosuunnitelmien (HOPS) käyttöönotto kuin kansainväliset maisteriohjelmat. Jo vuotta aiemmin oli ministeriön korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategiaa pohtinut työryhmä ehdottanut ECTS-yhteensopivan opintojen mitoitustjärjestelmän käyttöönottoa, yliopistojen tutkintorakenteen uudistamista 3 + 2 + 4 -mallin mukaiseksi ja ammattikorkeakoulujen tutkintorakenteen selkeyttämistä niin, että ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnolla on selkeä asema kansallisessa tutkintojärjestelmässä (OPM 2001:23). Myös työelämän nopeasti muuttuviin tarpeisiin vastaaminen sekä innovaatiotoimintaan ja korkeakoulujen kilpailukykyyn liittyvät haasteet vaikuttivat uudistuksen taustalla. Ongelmien, tavoitteiden ja toimenpiteiden koko kirjo on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. Tutkintorakennemuutoksen kansalliset tavoitteet osana Bolognan prosessia

Bolognan prosessin tavoitteet / toimintalinjat					
Ymmärrettävät ja vertailtavat tutkinnot	Kaksiportainen tutkintorakenne	Yhtenäinen mitoitusjärjestelmä (ECTS)	Liikkuvuuden edistäminen	Laadunvarmistuksen yhteistyö	Korkea-koulutuksen eurooppalainen ulottuvuus
↓					
Kansalliset ongelmat (OPM 2002)	Ehdotetut toimenpiteet (OPM 2001 ja 2002)		Tutkinnonuudistuksen tavoitteet (HE 10/2004)		
- Pitkät opintoajat ja keskeyttäminen	- HOPS:ien käyttöönotto - Opintojen etenemisen seuranta - ECTS		- Opintoaikojen lyhentäminen - Keskeyttämisen vähentäminen - Koulutuspaikkojen täytön tehostaminen		
- Pitkät (ylimitoitettut) tutkinnot	- Tutkintojen uudistaminen - Alemman tutkinnon aseman vahvistaminen		- Sisältöjen uudistaminen - Opintojen kansainvälisen vertailukelpoisuuden parantaminen		
- Vähäinen liikkuvuus	- Kaksiportainen tutkintorakenne - ECTS		- Liikkuvuuden lisääminen - Ulkomaisten opiskelijoiden rekrytoinnin helpottaminen		
- Työelämän muuttuvat tarpeet ja niihin vastaaminen	- Työelämäyhteistyön lisääminen opetussuunnittelussa - Alemman tutkinnon työelämävastaavuuden parantaminen		- Tuottaa uutta osaamista työelämän tarpeisiin		
- Huoli innovaatioista ja kilpailukyvästä	- Kansainväliset maisteriohjelmat - Tutkijakoulutuksen kehittäminen		- Yliopistojen kilpailukyväen vahvistaminen		

3.2 Tutkinnonuudistus yliopistosektorilla

Koulutuksen kansainvälistyminen nousi suomalaiseksi koulutuspoliittiseksi tavoitteeksi 1980-luvun lopulla. Tutkintorakenteen kansainvälinen vertailtavuus oli tärkeää liikkuvuuden ja muun kansainvälisen yhteistyön näkökulmista. Tutkinnonuudistuksen perusteluina olivat myös aiemmista uudistuksista huolimatta pitkinä säilyneet opintoajat sekä runsas keskeyttäminen. Tutkinnonuudistusta yliopistosektorilla helpotti ainakin ajatuksellisesti se, että vuodesta 1994 lähtien oli siirrytty kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen tekniikan alaa ja lääketiedettä lukuun ottamatta. Lisäksi vuonna 1994 uudet tutkinnot oli mitoitettu siten, että kandidaatin tutkinto voidaan suorittaa kolmessa ja maisterin tutkinto viidessä vuodessa. Tutkintorakenteiden kehittyminen eurooppalaiseen suuntaan oli siis ollut jo käynnissä.

Koska kaksiportaiselle tutkintojärjestelmälle näytti olevan yleinen hyväksyntä, opetusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpanoa. Työryhmän muistiossa esitetyt keskeiset ehdotukset yliopistojen kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpanosta (OPM 2002:39) sisältyvät nyt jo kumotun yliopistolain muuttamista koskeviin lakeihin sekä yliopistojen tutkinnoista annettuun valtioneuvoston asetukseen (794/2004). Yliopistolaista säädettiin laissa 645/1997 ja sen muuttamisesta laissa 715/2004 ja 556/2005.

Lait ja asetus tulivat voimaan 1.8.2005, ja ne olivat keskeisimmät säädökset tutkinnonuudistuksen ohjauksessa. Asetuksessa (794/2004) säädetään muun muassa opintojen mitoituksesta, laajuudesta (ECTS-yhteensopivat opintopisteet sekä aika, jossa tutkinto tulee voida suorittaa) ja hyväksilukemisesta, tutkintojen tavoitteista ja rakenteesta sekä suorittamisesta ja oppiarvoista. Asetus yhdisti aiemmin voimassa olleet 20 alakohtaista asetusta yhdeksi siten, että otti kuitenkin huomioon alakohtaiset erityiskysymykset (muun muassa opettajankoulutuksen). Tutkintoja koskevat säädökset olivat alakohtaisia asetuksia väljemmät. Asetuksen liitteessä luetellaan yliopistojen koulutusalat, tutkintojen nimet myös englanniksi sekä yliopistot, joissa tutkintoja voi suorittaa. Siirtymäaika, jolloin sai suorittaa tutkinnot myös vanhan järjestelmän mukaan, kesti vuoteen 2008, tekniikan alalla vuoteen 2010. Yliopistoissa suoritettavista tutkinnoista ja muusta koulutuksesta sekä koulutusrakenteesta, opiskelijaksi ottamisesta sekä kelpoisuudesta korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin säädetään 1.1.2010 voimaan tullessa, vanhan yliopistolain kumonneessa yliopistolaissa (558/2009). Yliopistojen tutkinnoista annettu valtioneuvoston asetus jätettiin voimaan yliopistolain voimaantulosta annetulla lailla (559/2009).

Työ tutkinnonuudistuksen toteuttamiseksi aloitettiin hyvissä ajoin ennen säädösten voimaantuloa. Rakenteiden lisäksi tarkoituksena oli uudistaa myös tutkintojen sisältöä. Opetusministeriö tuki taloudellisesti erityisesti vuosina 2004–2007 useita opetuksen ja ohjauksen kehittämishankkeita. Hankkeiden organisointi ja toteuttaminen oli yliopistojen oma tehtävä, ja ne valitsivat itse omat toimintatapansa.

Vuosina 2003–2004, joille ajoittui myös varsinainen opetussuunnitelmien uudistaminen yliopistoissa, työskenteli valtakunnallisia alakohtaisia koordinaatioryhmiä humanistisella, matemaattis-luonnontieteellisellä, yhteiskuntatieteellisellä ja sosiaalityön alalla, kauppatieteen, kasvatustieteen, opettajankoulutuksen, tekniikan, oikeustieteen ja psykologian aloilla. Koulutusalat saivat tutkintorakennemuutostensa toimeenpanon yleisperiaatteen mukaisesti valita itse toimintatapansa.

Keskeisin kaikkia koulutusaloja koskenut hanke Walmiiksi Wiidessä Wuodessa (W5W) (2004–2006 ja 2007–2009) jakautui useisiin alahankkeisiin

(muun muassa HOPS, opintojen mitoitus, opintojen ohjaus, ydinainesanalyysi), joiden näkökulma oli erityisesti yliopisto-opetuksen pedagoginen kehittäminen. Opetusministeriö, CIMO ja Opetushallitus järjestivät seminaareja Bolognan prosessiin ja erityisesti tutkintorakenteeseen liittyvistä teemoista. Vuodesta 2004 toimineen kansallisen, opetusministeriön nimittämän Bologna-asiantuntijaryhmän tehtävänä on lisätä Bolognan prosessin tavoitteiden tunnettuutta ja niiden toimeenpanoa Suomessa. Kansallisen yhteistyön lisäksi useissa yliopistoissa oli sisäisiä ”Bologna-ryhmiä” tai tutkinnonuudistuksen toimeenpanoryhmiä.

3.3 Tutkinnonuudistus ammattikorkeakoulusektorilla

Ammattikorkeakouluissa tutkintorakenteiden ja opetussuunnitelmien uudistamisprosessi oli aikataulua myöten erilainen kuin yliopistoissa. Keskeinen syy tähän oli se, ettei tutkintorakenteen muuttamiseen ammattikorkeakoulusektorin osalta voitu ottaa kantaa ennen kuin ylempien ammattikorkeakoulututkintojen vakinaistamispäätös oli tehty vuonna 2005 jatkotutkintokokeilun päätyttyä. Tuolloin ammattikorkeakoululakia (411/2005) muutettiin siten, että ylempien ammattikorkeakoulututkintojen suorittaminen mahdollistui ja ammattikorkeakoulun tutkintorakenne uudistui Bolognan mallin mukaiseksi.

Ammattikorkeakoulujen lakisääteinen (645/2001) jatkotutkintokokeilu käynnistyi vuonna 2002 vuodesta 1997 jatkuneen suunnittelu- ja valmisteluvaiheen jälkeen. Korkeakoulujen arviointineuvosto vastasi jatkotutkintokokeilun hakemusten arvioinnista. Lisäksi arviointineuvosto arvioi jatkotutkintokokeilut lakiin perustuen vuosina 2003–2004 (ks. Kekäle ym. 2004). Opetusministeriö asetti kokeilulain edellyttämän seuranta- ja koordinaatioryhmän, jonka tehtävänä oli tuottaa seurantatietoa tutkintojen kehittämisen tueksi (ks. Okkonen 2003; 2004; 2005). Arviointi- ja seurantatietojen pohjalta valmistettiin linjaukset ammattikorkeakoulujen jatkotutkintojen asemoinnista. Linjauksia taustoitettiin myös opetusministeriön nimeämän, ammattikorkeakoulujen asemaa eurooppalaisella korkeakoulutusalueella tarkastelleen selvitysmiehen toimesta. Selvityksessä otettiin kantaa muun muassa kahden syklin tutkintorakenteeseen ja ECTS-pisteytykseen siirtymiseen. (Liljander 2004.)

Tutkintorakenteen kehittämistä ja opetussuunnitelmatyötä tukivat erityisesti ARENE ry:n koulutusohjelmakohtaiset työryhmät. Jatkotutkintokokeilun päätyttyä uuden tutkintomuodon kehittäminen jatkui ylempien ammattikorkeakoulututkintojen kehittämisverkossa. Lisäksi uudistuksen suuntaviivat hahmottuivat korkeakoulututkintojen kansallisen viitekehyksen rakentumisen myötä (OPM 2005:4).

Ammattikorkeakoulujen osalta opintojen mitoitussjärjestelmän uudistus käynnistyi toukokuussa 2004. Tämän jälkeen opetusministeriö valmisteli asetusmuutoksen, joka hyväksyttiin kesällä 2004 ja jonka mukaan uusi järjestelmä tuli ottaa käyttöön 1.1.2005 alkaen. Viimeistään 1.8.2005 kaikkien opintojaksojen tuli olla opintopistemitoituksessa. Ammattikorkeakoulujen muutosprosessi ja siirtymäaika oli siis yliopistoja lyhyempi.

Prosessin alettua käynnistettiin ARENE ry:n aloitteesta uudistusta tukeva valtakunnallinen hanke Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen -projekti (ECTS-projekti), jonka rahoituksesta vastasi opetusministeriö. Projektin tehtävänä oli tiedottaa Bolognan prosessista ja eurooppalaisen korkeakoulutusalueen rakentumisesta. Lisäksi sen tuli tehdä tutkinnonuudistuksen etenemistä tukevia suosituksia ja esityksiä ammattikorkeakouluille.

Hankkeen toteutus jakautui kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa vuosina 2006–2007 keskityttiin ECTS-mitoitusjärjestelmän ja tutkintotodistuksen liitteen (Diploma Supplement) käyttöönottoon sekä korkeakoulututkintojen kansallisen viitekehysten valmisteluun. Toisessa vaiheessa, vuosina 2006–2007, paneuduttiin tukemaan ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmatyötä ja levittämään hyviä käytänteitä sekä määrittelemään koulutusala-kohtaista työskentelyä ja koulutusohjelmakohtaisia kompetensseja (osaamistavoitteita). Lisäksi seurattiin, miten ammattikorkeakouluille lukuvuoden kestosta, harjoittelun mitoituksesta jne. annetut suositukset toteutuivat. Hankkeen tavoitteita, etenemistä ja tuloksia esitellään projektin loppuraportissa Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä (2007).

3.4 Jatkotoimia tutkinnonuudistuksen tavoitteiden edistämiseksi

Tutkinnonuudistuksen voimaantulon jälkeen tutkinnonuudistuksen ja siihen liittyviä Bolognan prosessin tavoitteita on edistetty useissa kansallisissa työryhmissä, selvityksissä ja hankkeissa. Useimpia tutkintorakenteeseen liittyviä kysymyksiä on vuoden 2004 jälkeen tarkasteltu yhdessä molempien sektoreiden osalta. Vuonna 2007 julkaistiin myös OECD:n arviointiraportti Korkeasteen koulutuksen teematutkinta, jossa käsiteltiin myös tutkintorakenteeseen liittyviä asioita.

Opetusministeriön työryhmän esitys korkeakoulututkintojen viitekehyyksi vuonna 2005 (OPM 2005:4) kuvasi sekä ammattikorkeakoulu- että yliopistotutkinnot. Esityksellä oli merkitystä erityisesti ammattikorkeakoulujen jatkotutkintojen sijoittamisessa ylempien korkeakoulututkintojen rinnalle Bolognan mallin mukaisiksi toisen syklin tutkinnoiksi. Esitys kuvasi myös

ensimmäisen, toisen ja kolmannen syklin oppimistuloksia ja osaltaan ohjasi korkeakouluja osaamisperusteiseen ajatteluun. Opetusministeriön työryhmämuistiossa Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys (OPM 2009:4) osaamisperustaista ajattelua vietiin eteenpäin kuvaamalla kunkin tason tutkintojen tuottaman osaamisen aiempaa kuvausta yksityiskohtaisemmin. Korkeakoulujen tutkinnot sijoitettiin tasoille 6–8 Bolognan prosessissa vakiintuneen sykliajattelun mukaisesti.

Elinikäisen oppimisen kysymykset liittyvät oleellisesti tutkintorakenteen joustavuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen erityisesti työelämän näkökulmasta. Elinikäiseen oppimiseen liittyviä kysymyksiä on tarkasteltu erikseen yliopistoissa elinikäinen oppiminen yliopistoissa –työryhmän muistiossa (OPM 2005:38) ja sittemmin molemmilla sektoreilla opetusministeriön työryhmämuistiossa Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet (OPM 2008:38). Työryhmän mukaan korkeakoulutetuilla ei ole riittävästi mahdollisuuksia hankkia laaja-alaista uutta osaamista työuran aikana tai näyttää aiemmin hankittua osaamistaan tutkintoon johtavassa tai tutkinnon jälkeisessä koulutuksessa. Vastaukseksi esitetään työelämän kanssa yhteistyössä korkeakoulututkinnon jälkeen hankittavia uusia, laajoja osaamiskokonaisuuksia, erityispätevyyksiä.

Tutkinnonuudistuksen yhtenä tavoitteena oli liikkuvuuden lisääntyminen. Yksi keskeinen keino edistää liikkuvuutta on aiemmin hankitun osaamisen hyväksiluku ja tunnustaminen. Aiemmin suoritettujen opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen –työryhmä esitti suositukset (OPM 2007:4) yhteisiksi valtakunnallisiksi periaatteiksi aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi korkeakouluissa. Korkeakouluilla tulisi olla yhdenmukainen, luotettava ja läpinäkyvä järjestelmä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi. Järjestelmää sovelletaan korkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa, muuhun korkeakoulun järjestämään koulutukseen sekä ulkomailla hankitun osaamisen tunnustamiseen. Työryhmän työtä on jatkettu rehtoreiden neuvostojen ja erilaisten opetusministeriön rahoittamien hankkeiden tuella.

Vuonna 2009 julkaistiin Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009–2015 (OPM 2009:21). Kansainvälistymisstrategian viisi painopistettä ”aidosti kansainvälinen korkeakouluyhteisö”, ”laadun ja vetovoiman lisääminen”, ”osaamisen vieni”, ”monikulttuurisen yhteiskunnan tukeminen” sekä ”globaali vastuu” liittyvät kaikki joko välillisesti tai suoraan erityisesti liikkuvuuteen, mutta monet tavoitteet myös laajemmin tutkinnonuudistuksen tavoitteisiin.

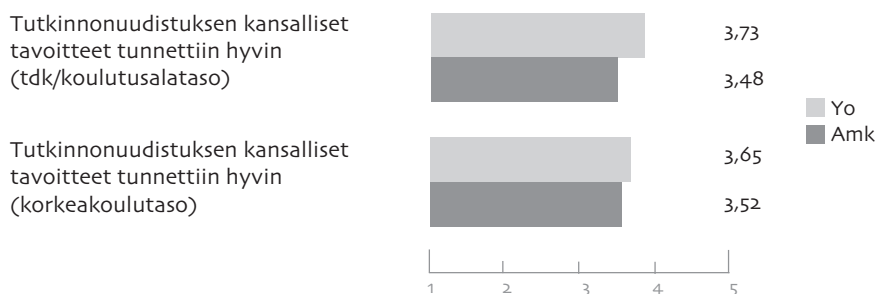
4 Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Tutkinnonuudistuksen Bolognan prosessista johdettuja kansallisia tavoitteita olivat opintoaikojen lyhentäminen, keskeyttämisten vähentäminen, alemman yliopistotutkinnon aseman vahvistaminen, ylempien ammattikorkeakoulututkintojen profiloitumisen edistäminen, kansainvälisen ja kotimaisen liikkuvuuden lisääminen, opintojen mitoituksen kehittäminen sekä sisältöjen kehittäminen vastaamaan paremmin työelämän tarpeita. Seuraavissa luvuissa arvioidaan näiden tavoitteiden tunnettuutta prosessin käynnistyessä sekä korkeakoulujen näkemyksiä niiden tärkeydestä ja toteutumisesta. Kansallisten tavoitteiden lisäksi korkeakoulut asettivat uudistukselle myös omia yksikkökohtaisia tavoitteita. Lisäksi tarkastellaan muun muassa uudistukselle tarjottua kansallista tukea ja ohjeistuksen riittävyyttä sekä tapaa, jolla uudistus korkeakoulusektoreittain ja yksiköittäin toteutettiin.

4.1 Arvio tutkinnonuudistuksen tavoitteista ja niiden toteutumisesta

4.1.1 Kansallisten tavoitteiden tunnettuus

Arvioinnin yhteydessä tehtyjen kyselyjen mukaan tutkinnonuudistuksen alkuperäiset kansalliset tavoitteet tunnettiin korkeakouluissa kohtalaisen hyvin; yliopistosektorilla keskimäärin hieman ammattikorkeakoulusektoria paremmin (vrt. alla oleva kuvio 1). Muutama ammattikorkeakoulu totesi, että kaikki tutkinnonuudistuksen tavoitteet, kuten opintoaikojen lyhentäminen, eivät olleet tiedossa prosessia aloitettaessa. Tämä selittää osin sitä, miksi noin puolet ammattikorkeakouluista ei ottanut tunnettuuteen selkeää kantaa.



Kuvio 1. Tutkinno uudistuksen tavoitteiden tuntemus korkeakoulu- ja koulutus-alatasolla. Vastausten keskiarvo kysymykseen ”Tutkinno uudistukselle asetetut kansalliset tavoitteet tunnettiin korkeakoulussanne uudistuksen alkaessa hyvin” asteikolla 1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä.

Tavoitteiden tunnettuudessa oli alakohtaisia eroja. Kansalliset tavoitteet tunnettiin parhaiten yliopistojen oikeustieteellisellä, yhteiskuntatieteellisellä ja luonnontieteellisellä alalla. Ammattikorkeakoulusektorilla kansalliset tavoitteet tunnettiin parhaiten matkailun, yhteiskuntatieteiden, luonnontieteiden sekä liiketalouden ja hallinnon aloilla.

Arviointikyselyssä korkeakouluja ja koulutusaloja pyydettiin asettamaan tutkinno uudistuksen kansalliset tavoitteet tärkeysjärjestykseen. Yliopistot ja tiedekunnat olivat kyselyn perusteella yhtä mieltä siitä, että selvästi tärkein kansallinen tavoite oli opintojen mitoituksen kehittäminen. Toiseksi ja kolmanneksi tärkeimpinä tavoitteina yliopistojen keskushallinnon taso piti kansainvälisen liikkuvuuden lisäämistä ja opintoaikojen lyhentämistä, kun taas tiedekunnat nostivat näille sijoille opintojen sisältöjen kehittämisen ja kansainvälisyyden lisäämisen. Alemman korkeakoulututkinnon aseman vahvistaminen jäi yliopistotasoisessa priorisoinnissa toiseksi viimeiselle ja tiedekuntien vastauksissa viimeiselle sijalle.

Ammattikorkeakoulu ja niiden koulutusalat pitivät tärkeysjärjestyksessä tärkeimpinä tavoitteina sisältöjen työelämäläheisyyden, ylempien ammattikorkeakoulututkintojen ja mitoituksen kehittämistä. Myös ammattikorkeakoulujen alakohtaisissa vastauksissa nämä kolme tavoitetta nousivat esiin tärkeimpinä.

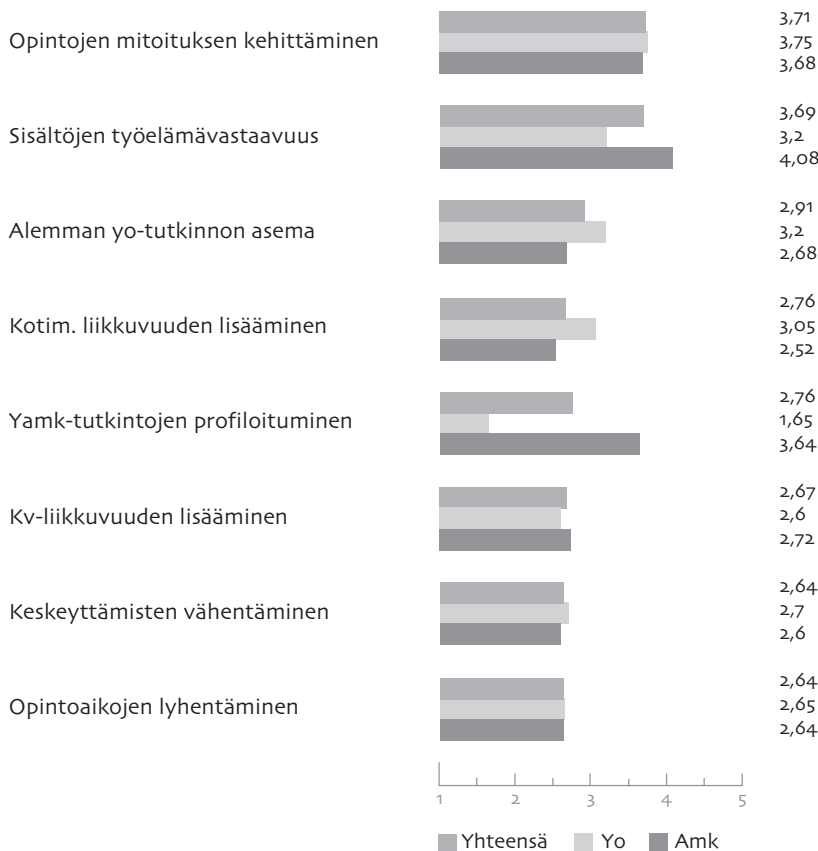
4.1.2 Kansallisten tavoitteiden toteutuminen

Arviointikyselyn perusteella korkeakoulujen arviot tutkinno uudistuksen kansallisten tavoitteiden toteutumisesta olivat kohtalaisen myönteiset, vaikkakin eri korkeakoulujen arvioissa oli pientä vaihtelua. Opintojen mitoituksen kehittämistä pidettiin molemmilla sektoreilla hyvin toteutuneena tavoitteena. Seuraavaksi parhaiten toteutuivat yliopistojen mukaan alemman korkea-

koulututkinnon aseman vahvistaminen sekä kotimaisen ja kansainvälisen liikkuvuuden lisääminen (kuvio 2).

Ammattikorkeakoulujen mukaan kolme tärkeimmäksi asettamaa tavoitetta eli sisältöjen työelämäläheisyyden, ylempien ammattikorkeakoulututkintojen ja mitoituksen kehittäminen, toteutuivat niiden oman arvion mukaan pääsääntöisesti hyvin.

Molemmat korkeakoulusektorit jakoivat näkemyksen siitä, että opintoaikojen lyhentäminen ja keskeyttämisten vähentäminen jäivät heikoimmin toteutuneiksi tavoitteiksi.



Kuvio 2. Korkeakoulujen arviot uudistusten kansallisten tavoitteiden toteutumisesta asteikolla 1 = tavoite ei toteutunut lainkaan ... 5 = tavoite toteutui täysin, keskiarvo.

Arviointiryhmän haastattelemien korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön edustajien arvio tutkinnonuudistuksen kansallisten tavoitteiden toteutumisesta oli hyvin samansuuntainen edellä esitetyn kanssa. Tosin alemman korkeakoulututkinnon aseman vahvistumisesta oltiin eri mieltä korkea-

koulujen kirjallisten vastausten kanssa. Erityisen myönteisesti tutkinnonuudistuksen vaikutuksia arvioivat korkeakoulujen kansainvälisten asiain edustajat. Sen sijaan työelämän edustajille uudistuksen kansalliset tavoitteet ja niiden toteutuminen olivat jääneet jossain määrin epäselviksi.

4.1.3 Korkeakoulukohtaiset tavoitteet ja niiden toteutuminen

Lähes kaikki yliopistot (95 %) ja suuri osa ammattikorkeakouluista (80 %) ilmoittivat liittäneensä tutkinnonuudistusprosessiin laajan kirjon omia korkeakoulukohtaisia tavoitteitaan. Yliopistokohtaiset tavoitteet liittyivät opetussuunnitelmien uudistamiseen, tutkintojen suoritusaikojen lyhentämiseen (muun muassa lukuvuoden periodisointi, opintojen etenemisen seurannan kehittäminen), opintohallinnon kehittämiseen (muun muassa tutkintojen oppiainepohjaistaminen, tutkintotodistusten yhtenäistäminen) sekä opetusjärjestelyihin (esimerkiksi arvosteluasteikon yhtenäistäminen). Muita yliopistojen omia tutkinnonuudistuksen tavoitteita olivat opetuksen laadun ja palautejärjestelmien kehittäminen sekä tutkimusperiodien tarjoaminen opettajille.

Ammattikorkeakoulukohtaiset tavoitteet liittyivät opetussuunnitelmien ja opetuksen sisältöjen kehittämiseen (opetussuunnitelmaohjeistukset ja juonneopetussuunnitelmat, suuremmat opintojaksokokonaisuudet, osaamistavoitteisuus) sekä mitoituksen ja kuormittavuuden arviointiin. Usean ammattikorkeakoulun tavoitteena oli lisäksi ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon laadun kehittäminen ja profilointi, toisilla myös kyseisen tutkinnon saaminen kaikille koulutusaloille. Yksi ammattikorkeakoulu mainitsi tavoitteekseen lisätä koulutusalaokohtaisen yhteistyötä korkeakoulun sisällä.

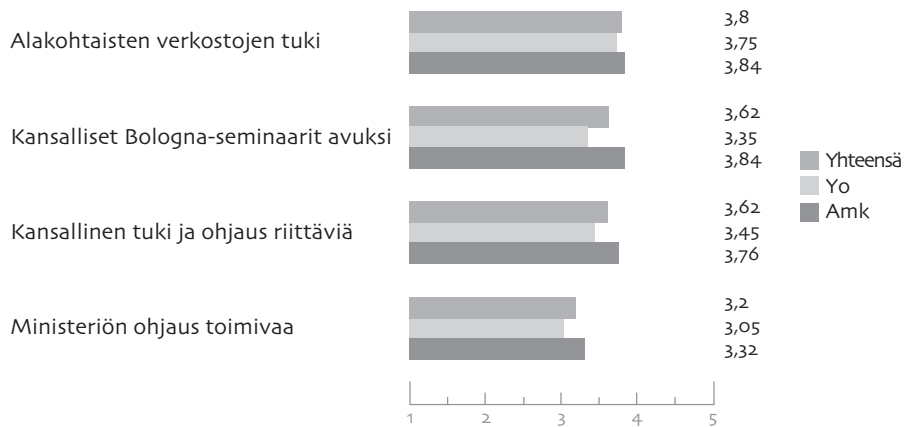
Korkeakoulujen omien arvioiden perusteella niiden itselleen asettamat tavoitteet toteutuivat melko hyvin. Vain harva tavoite jäi saavuttamatta.

Johtopäätökset

- Tutkinnonuudistuksen kansalliset tavoitteet tunnettiin korkeakouluissa kohtalaisen hyvin, joskin alakohtaisia eroja ilmeni.
- Tutkinnonuudistuksen tavoitteista parhaiten toteutui opintojen mitoituksen kehittäminen, huonoiten opintoaikojen lyhentymistavoite.
- Korkeakoulu- ja alakohtainen organisointitapa mahdollisti sen, että korkeakoulut saattoivat tutkinnonuudistuksen yhteydessä edistää omia tavoitteitaan, joissa korkeakoulut onnistuivat oman arvionsa mukaan hyvin.

4.2 Arviot kansallisesta tuesta ja alakohtaisesta yhteistyöstä

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut arvioivat tutkinnonuudistusta varten tarjotun kansallisen tuen pääsääntöisesti riittäväksi. Molemmilla korkeakoulusektoreilla hyödyllisimmäksi tutkinnonuudistuksen organisointitavaksi koettiin alakohtainen yhteistyö. Seuraavaksi hyödyllisimpiä tutkintorakenteen kehittämisessä olivat kansalliset Bologna-seminaarit. Kansallisten tukimuotojen riittävyttä arvioitaessa viimeiselle sijalle jäi opetus- ja kulttuuriministeriön tutkinnonuudistukseen liittynyt ohjaus. Kuten kuvioista 3 käy ilmi, ammattikorkeakoulujen suhtautuminen eri tukimuotoihin oli kautta linjan yliopisto- ja hieman myönteisempää.



Kuvio 3. Korkeakoulujen arviot tutkinnonuudistuksessa tarjotun tuen riittävydestä. Vastausten keskiarvo kysymykseen ”Arvioikaa uudistuksessa tarjotun tuen riittävyttä ja hyödyllisyyttä oman korkeakoulunne näkökulmasta asteikolla 1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä.”

Keskeinen opetus- ja kulttuuriministeriötä koskeva yliopistojen antama kritiikki liittyi siihen, että yliopistot olisivat toivoneet ministeriöltä aikaisemmin valtakunnallista ohjeistusta opintojen mitoituksesta ja muuntokertoimesta. Ohjeistuksen viipyessä yliopistot ja eri koulutusalat joutuivat päättämään omista kertoimistaan, mikä aiheutti erilaisia käytäntöjä ja lisätyötä. Lisäksi yliopistojen mukaan tutkintoasetus olisi tullut valmistella nopeammin kehittämistyön tueksi. Osa yliopistoista olisi toivonut parempaa perustelua koko tutkinnonuudistusprosessille sekä yliopistojen näkökulmien kuulemistä prosessin aikana. Taideyliopistot olisivat toivoneet erityisluonteensa parempaa huomiointia.

Ammattikorkeakoulujen siirtyminen kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen käynnistyi yliopistosektoria myöhemmin, ja kesti jonkin aikaa hahmot-

taa, mitä Bolognan prosessi tarkoittaa ammattikorkeakoulusektorilla. Osa ammattikorkeakouluista piti ministeriön ohjeistusta riittävänä, osa olisi kaivannut ministeriöltä alkuvaiheessa selkeämpää tutkinnonuudistuksen tavoitteiden asetantaa ja osaamistavoitteen käsitteenmäärittelyä.

Suurin osa yliopistojen tiedekunnista ja ammattikorkeakoulujen koulutusaloista osallistui valtakunnalliseen alakohtaiseen yhteistyöhön. Alakohtaiset koordinaatioryhmät saivat itse päättää organisoitumisestaan ja työnsä tavoitteista. Niinpä alakohtaisissa organisoitintavoissa oli suuria eroja keskitetystä hajautettuihin malleihin. Esimerkiksi kasvatustieteellisen alan VOKKE-ryhmä organisoi runsaasti alakohtaisia ryhmiä, yhteiskuntatieteellisellä alalla koordinaointi oli pääasiassa opintopäälliköiden vastuulla ja matemaattis-luonnontieteellisellä alalla taas dekaanikokouksilla ja virkamiestyöllä oli keskeinen rooli. Osa alakohtaisista ryhmistä julkaisi raportteja ja ylläpiti verkkosivuja.

Arviointiaineistojen perusteella tutkinnonuudistuksen alakohtainen organisoitintapa koettiin pääsääntöisesti onnistuneeksi. Alakohtaisen vapauden katsottiin vahvistaneen koulutusalojen sitoutumista uudistukseen. Alakohtaiseen yhteistyön keskeisenä hyötynä eri aloilla oli koulutusaloilta tutkintorakenteiden vertailtavuuden ja opintojen mitoituksen yhtenäisyyden kehittyminen. Joillakin aloilla alakohtainen yhteistyö tiivistä myös tiedekuntien yhteistyötä. Alakohtaisen yhteistyön hyötyjä eri aloilla kuvataan tarkemmin luvuissa 9 ja 10.

Haastattelussa nostettiin esiin myös alakohtaisen organisoinnin ongelmia. Työn eteneminen oli osittain johtamisesta riippuvaista, mistä johtuen osa aloista verkostoitui heikosti. Kaikista asioista ei myöskään päästy yhteisymmärrykseen (vrt. luku 9). Myös alakohtaisen työskentelyn syvyys vaihteli, sillä osa aloista keskittyi lähinnä rakenteisiin ja mitoitukseen, kun taas osa aloista eteni tutkintojen sisältöihin (muun muassa humanistisen alan HUMALA-työryhmä ja kasvatustieteellisen alan VOKKE-ryhmä). Toisinaan alakohtaiset linjaukset olivat ristiriidassa yliopistokohtaisten linjausten kanssa, jolloin tiedekunnat näyttivät päätyneen yliopistojen omien linjausten noudattamiseen.

Suurella osalla aloista alakohtainen yhteistyö on jatkunut tutkinnonuudistuksen jälkeen ja tutkinnonuudistukseen liittyviä asioita on pidetty esillä esimerkiksi dekaanikokouksissa, mutta haastatteluiden perusteella systemaattiselle alakohtaiselle työskentelylle olisi tarvetta uusien haasteiden edessä. Näitä ovat muun muassa osaamisperusteisuuden ja arviointikriteerien määrittäminen, tutkintojen kansainvälinen vertailu sekä monialainen ja -tieteinen yhteistyö.

Ammattikorkeakoulusektorilla koulutusaloittaisen yhteistyön eli ECTS-projektin koordinoinnista vastasi Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry. Tästä projektista seurasi yliopistosektoria systemaattisempi

ja yhtenäisempi organisointitapa. Yhteistyö suuntasi osaamisperustaista opetus-suunnitelmatyötä, alakohtaisten osaamistavoitteiden, yhteisten kompetenssien ja ydinaineksen määrittelyä. Asiantuntemusta ja hyviä käytänteitä levitettiin tehokkaasti. ECTS-projektin ansiosta ammattikorkeakoulujen verkostoituminen oli tiivistä ja tuloksekasta ja jatkuu ARENEn Koulutusohjelmanprojektin muodossa.

Ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja kehitettiin koordinoitusti valtakunnallista yhteistyötä tehden. Yhteistyö rakentui valtakunnallisen jatkotutkintokokeilun ja sittemmin valtakunnallisen kehittämisverkoston ympärille. Ammattikorkeakoulut pitivät ylempien tutkintojen kehittämisessä tehtyä yhteistyötä onnistuneena, koska sillä oli suora vaikutus koulutusohjelmien rakenteisiin ja sisältöihin.

Osa ammattikorkeakouluista olisi kuitenkin toivonut, että ECTS-hanke ja YAMK-kehittämisverkosto olisi tiiviimmin kytketty toisiinsa ja että kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen siirryttäessä olisi tarkasteltu enemmän ammattikorkeakoulututkinnon, ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ja erikoistumisopinnot välisiä eroja.

W5W-hankkeen puitteissa tuotetut opetussuunnitelma- ja mitoitustyökalut koettiin molemmilla korkeakoulusektoreilla tärkeiksi tutkinnonuudistuksen tukimuodoiksi. Yliopistosektorilla alakohtaisten ryhmien ja W5W-hankkeen välistä koordinaatiota pyrittiin vahvistamaan siten, että W5W-asiantuntijat vierailivat koordinaatioryhmien kokouksissa sekä osallistuivat kansallisiin Bologna-seminaareihin kouluttajina.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tuolloinen organisoituminen yliopisto- ja ammattikorkeakouluyksiköihin heijastui tutkinnonuudistuksen erilaisiin organisointitapoihin yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorilla. Tämän seurauksena oli se, ettei sektorien välillä syntynyt riittävästi keskustelua ja yhteistyötä. Arviointikyselyssä vain yksi yliopisto mainitsi tehneensä ammattikorkeakouluyhteistyötä ja vastaavasti vain kaksi ammattikorkeakoulua oli ollut yhteistyössä yliopistojen kanssa tutkinnonuudistuksen yhteydessä.

Esitetystä kritiikistä huolimatta sekä korkeakoulujen että opetus- ja kulttuuriministeriön edustajat pitivät valittua tutkinnonuudistuksen organisointitapaa onnistuneena. Melko kevyellä organisointitavalla pystyttiin toteuttamaan laaja kansallinen uudistus. Tiukka aikataulu tuotti paikoin kiirettä, mutta toisaalta se pakotti tehokkaaseen toimintaan. Korkeakoulujen näkökulmasta prosessi toteutui autonomian ehdoilla ja aktivoi pohtimaan korkeakoulu- ja alakohtaisia ratkaisuja. Ministeriön näkökulmasta taas arvokasta oli vuorovaikutteisen suhteen syntyminen ministeriön ja yliopistojen välille sekä haasteiden ratkominen niitä kohdattaessa.

Johtopäätökset

- Korkeakoulut arvioivat tutkinnonuudistuksessa tarjotun kansallisen tuen ja ohjeistuksen pääsääntöisesti riittäväksi. Erityisen hyödyllisenä tiedekunnat pitivät alakohtaista yhteistyötä, joka on monilla aloilla jatkunut eri muodoissa.
- Tiedekunnat toivoivat, että alakohtaisessa yhteistyössä käsiteltäisiin nykyistä koordinoitummin ja systemaatisemmin muun muassa tutkintojen osaamisperustaisuutta.
- Yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorin välistä alakohtaista yhteistyötä tutkintorakenteen ja tutkintojen sisältöjen suunnittelussa tulee tiivistää.

4.3 Tutkinnonuudistuksen organisointi korkeakoulutasolla

Tutkinnonuudistuksen korkeakoulutasoinen käytännön organisointi oli alakohtaisen organisoinnin tavoin korkeakoulujen itsensä päätettävissä. Useimmat yliopistot toteuttivat uudistuksen keskusjohtoisesti ja perustivat tutkinnonuudistuksen ohjausryhmän, jonka puheenjohtajana toimi usein opetuksesta vastaava vararehtori. Ryhmän tyypillisiä tehtäviä olivat muun muassa tutkintosäännön, siirtymäsäännösten ja muiden linjausten valmistelu sekä sisäinen tiedotus ja seminaarien järjestäminen. Useissa yliopistoissa tutkinnonuudistusta ja tiedekuntien välistä yhteistyötä koordinoi päätoiminen vastuuhenkilö.

Yksi yliopisto organisoivat tutkinnonuudistuksen hieman toisin siten, että yhteissuunnitteluseminaareissa sovittiin yhteiset periaatteet, tavoitteet ja aikataulut, joiden työstäminen eteni seminaarien välillä koulutusohjelmissa. Yhdessä yliopistossa taas rehtori teki periaatepäätöksiä ja koordinoiva suunnittelija teki tiedekuntakierroksia.

Opintoasiainpäälliköillä oli tiedekuntatason tutkinnonuudistuksen koordinoinnissa usein keskeinen asema, mutta myös tiedekuntien opetuksen kehittämisryhmät, koulustuotoimikunnat, osastoneuvostot tai tätä tehtävää varten erikseen perustetut tutkinnonuudistustyöryhmät linjasivat tiedekunta-kohtaisia ratkaisuja seuraten samalla alakohtaista valtakunnallista koordinaatio-ryhmien valmistelutyötä.

Ammattikorkeakouluissakin tutkinnonuudistusta johti useimmiten vararehtori, kehitysjohtaja, opintoasiainpäällikkö tai johtoryhmä. Operatiivinen vastuu oli koulutusaloilla, joissa toimialajohtajat tai koulutusjohtajat huolehtivat koulutusohjelmavastaavien kanssa yksikkötason työstä.

Joidenkin ammattikorkeakoulujen vastauksista tuli esiin, että tutkinnon-uudistuksen ensi vaiheessa siirtyminen uuteen opintojen mitoitussjärjestelmään hoitui melko teknisenä toimenpiteenä. Toisessa vaiheessa vuosina 2006–2007 opetussuunnitelmat muutettiin pääosin kompetenssiperustaisiksi valtakunnallisen ECTS-projektin ohjeistuksen avulla. Ammattikorkeakouluilla oli edustus ECTS-projektin koulutusohjelmakohtaisissa ryhmissä, joten näillä henkilöillä oli keskeinen rooli tiedon välittäjinä omissa ammattikorkeakouluissaan. Uudistuksen vaikuttavuudesta kertoo se, että tässä vaiheessa joidenkin ammattikorkeakoulujen pedagoginen kehittämisorganisaatio uudistettiin ja perustettiin esimerkiksi koulutuksen kehittämispäällikön tehtävä tai uudistettiin opetussuunnitelmatiimi.

Arviointikyselyssä selvitettiin myös sitä, mitkä eri toimijaryhmät osallistuivat tutkinnon-uudistuksen käytännön toteutukseen. Yliopistoissa tutkinnon-uudistuksen keskeisimpiä toimijoita olivat opetus- ja tutkimushenkilökunta sekä hallinto- ja tukihenkilöstö. Yliopistollisista aloista musiikin alan tutkinnon-uudistus näyttää olleen muita aloja hieman hallintolähtöisempi. Ammattikorkeakouluissa tutkinnon-uudistuksen toteutus oli selvästi yliopistoja opettajapainotteisempi.

Opiskelijoiden osallistuminen näyttää olleen yliopistoissa aktiivisempaa kuin ammattikorkeakouluissa. Erityisen aktiivista opiskelijaosallistuminen oli muihin yliopistollisiin aloihin verrattuna oikeus- ja yhteiskuntatieteellisellä ja humanistisella alalla, ja muita vähäisempää taas matemaattis-luonnontieteellisellä alalla. Ammattikorkeakoulujen koulutusaloista eniten osallistumismahdollisuuksia oli luonnonvara- ja ympäristöalan sekä humanistisen ja kasvatusalan opiskelijoilla ja vähiten tekniikan ja liikenteen opiskelijoilla.

Työelämän edustajien osallistumisessa on selvä korkeakoulusektorien välinen ero. Ammattikorkeakouluissa työelämän edustajat osallistuivat tutkinnon-uudistukseen useilla koulutusaloilla jopa suuremmalla osuudella kuin hallinto- ja tukipalveluiden edustajat. Sidosryhmien osallistuminen oli ammattikorkeakoulujen oman arvion mukaan erityisen aktiivista matkailu- ja luonnontieteiden alalla, vähäisempää sosiaali- ja terveys- sekä kulttuurialalla. Yliopistoissa taas sidosryhmien osallistuminen oli vähäisempää kuin opiskelijoiden, aktiivisinta kauppatieteellisellä alalla ja vähäisintä tai puuttuvaa musiikin ja matemaattis-luonnontieteellisellä alalla.

Johtopäätökset

- Tutkinnon-uudistuksen organisointi onnistui hyvin korkeakoulutasolla.
- Ammattikorkeakoulujen siirtyminen kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen toteutettiin useassa vaiheessa, mikä syvensi osaamislähtöistä opetus-

suunnitelmatyötä. Lisäksi vahvuutena oli organisointitapa, joka mahdollisti laajan opetushenkilökunnan osallistumisen.

- Ammattikorkeakoulujen haasteena oli opiskelijoiden, yliopistojen haasteena taas työelämän edustajien osallistaminen organisointiin.

4.4 Tutkintojen kansainvälinen vertailu

Arviointiaineiston perusteella ilmeni, että pääosa Bolognan prosessin tavoittelemasta kansainvälisestä tutkintojen rakenteiden ja sisältöjen vertailusta tapahtuu suomalaisten ja kansainvälisten korkeakoulujen kahdenvälisessä yhteistyössä. Tämä yhteistyö koskee esimerkiksi opiskelijaliikkuvuutta.

Tutkintojen vertailtavuutta koskevat kysymykset tulevat esiin esimerkiksi tilanteissa, joissa pohditaan toisessa korkeakoulussa suoritettujen opintojen hyväksilukua. Sen sijaan opetussuunnitelmien kehittämiseen liittyvä systemaattinen tutkintojen rakenteiden ja sisältöjen vertailu oli erityisesti tutkinnon-uudistuksen alkuvaiheessa varsin vähäistä.

Keskeisin kansainvälinen tutkintojen vertailuhanke oli Tuning-hanke, johon osallistui kaksi arviointikyselyyn osallistunutta tiedekuntaa ja kaksi ammattikorkeakoulujen koulutusala. Musiikinala osallistui Polifonia-hankkeeseen. Arviointiaineistosta esiin nousseita vertailuhankkeita olivat lisäksi muun muassa Lapin yliopiston kasvatusalan ja sosiaalialan tutkintojen benchmarking, kemiantekniikan ChemePass ja europsykologin pätevyys -hanke psykologian alalla. Ammattikorkeakoulusektorilta nousi esiin matkailualan EUROTOUR-hanke ja SEFI:n vetämä insinöörikoulutuksen kehittämishanke.

Opetus- ja kulttuuriministeriön edustajat pitivät entistä tärkeämpänä, että eri alat ovat mukana alakohtaisissa eurooppalaisissa verkostoissa.

Johtopäätökset

- Systemaattista tutkintojen rakenteiden ja sisältöjen kansainvälistä vertailua ei tutkinnon-uudistuksen yhteydessä juurikaan tehty. Tällaista yhteistyötä ja vertailua tulee edistää.
- Korkeakoulujen tulee lisätä yhteisiin opetussuunnitelmiin ja kaksoistutkintoihin johtavaa kansainvälistä yhteistyötä. Yhteistyökorkeakoulujen ja niiden opetuksen laatu on tärkeä yhteistyön lähtökohta.

4.5 Tutkinno uudistuksen seuranta

Arviointikyselyn mukaan korkeakoulut seuraavat tutkinno uudistuksen etenemistä muun muassa opiskelijapalautteen, opetussuunnitelmien ja opetuksen kehittämisen yhteydessä, opintoaikojen ja opintojen etenemisen seurannan avulla sekä vuosittaisen toiminnanohjauksen yhteydessä. Lisäksi moni korkeakoulu on laatinut tutkinno uudistuksen seurantaraportteja, joista ilmenee muun muassa, että opinnot etenevät usein tavoiteaikoja hitaammin. Lisäksi korkeakoulut seuraavat muun muassa tutkintojen kuormittavuutta ja tutkintojen tuottamaa osaamista suhteessa työelämään. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa tutkinno uudistuksen seuranta tutkimusta.

Johtopäätökset

- Korkeakoulut ovat seuranneet tutkinno uudistuksen toteutumista monin tavoin.
- Tutkinno uudistuksesta tulee tehdä toinen arviointi 4–5 vuoden kulu-
tua. Tällöin olisi mahdollista arvioida muun muassa alempien ja ylem-
pien korkeakoulututkintojen työelämävastaavuutta ja vuonna 2010
tehdyn arvioinnin jälkeen tehtyjen muutosten vaikutusta.

5 Tutkintorakenteen toimivuus

Yksi arvioinnin pääkohde oli selvittää nykyisen kaksiportaisen tutkintorakenteen toimivuutta yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorilla. Yliopistoista 65 % ja ammattikorkeakouluista yli 80 % piti uutta tutkintorakennetta nyky muodossaan toimivana. Sen sijaan yliopistoissa alakohtaiseen kyselyyn vastanneista tiedekunnista vain yli kolmannes (36 %) piti rakennetta toimivana. Ammattikorkeakoulujen koulutusalojen vastaajista selvästi suurempi osa (76 %) piti rakennetta toimivana (taulukko 5).

Taulukko 5. Korkeakoulujen ja alojen edustajien vastaukset väittämään ”Kaksiportainen tutkintorakenne on nyky muodossaan toimiva” (%)

	1 = täysin eri mieltä	2	3	4	5 = täysin samaa mieltä	N
AMK	0	0	16	76	8	25
AMK-alat	0	10	14	62	14	29
Yliopisto	0	10	25	55	10	20
YO-tiedekunnat	0	23	41	36	0	22

Yleisen tutkintorakenteen toimivuuden ohella arvioinnissa tarkasteltiin erityisesti alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon asemaa erillisinä tutkintoina, yliopistojen maisteriohjelmiä sekä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon roolia ja toimivuutta. Yksityiskohtaisempi tarkastelu tuo esiin monia ongelmakohtia. Myöskään sidosryhmien haastattelujen perusteella tutkintojärjestelmä ei vaikuta aivan niin toimivalta kuin oheinen taulukko antaa ymmärtää.

Eryteisesti kaksiportaisen tutkintorakenteen toimivuutta luodanneet avokysymykset antoivat viitteitä siitä, että nykyrakenteen toimivuudessa on ongelmia. Toisaalta kaksiportaisen rakenteen katsottiin muutamassa vastauksessa selkeyttäneen opintoja siinä, että se antaa opiskelijoille selkeän välietapin. Tutkintorakenteen selkeydestä keskusteltiin erityisesti arviointiryhmän tekemien haastatteluiden yhteydessä. Sidosryhmien ja asiantuntijoiden pääviesti oli, että säädöspohjalta katsottuna tutkintorakenne on selkeä mutta käytännössä se ei näyttäydy sellaisena eikä toimi täysin toivotulla tavalla. Ongelmia on myös suomalaisen tutkintorakenteen (erityisesti alemman korkeakoulututkinnon roolin) ja tutkintojen (erityisesti ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon) selittämisessä kansainvälisissä yhteyksissä.

5.1 Alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon asema erillisinä tutkintoina

Tutkintorakenteen keskeisenä ongelmakohtana on yliopistosektorin mukaan se, että rakenne ei ole aidosti kaksiportainen, mistä seuraa monia toisiinsa kietoutuvia ongelmia koko järjestelmän toimivuudelle. Kandidaatin tutkintoa ei mielletä itsenäisenä tutkintona, vaan se nähdään edelleen välitutkintona, joka luo perustaa opinnoille ylempää tutkintoa varten. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta sillä ei työllisty, mikä johtuu ainakin osittain siitä, että kandidaatin tutkinto ei läheskään aina ole tutkinto, jolla olisi oma, selkeä profiilinsa. Siirtyminen alemmasta korkeakoulututkinnosta ylempään korkeakoulututkintoon ei tapahdu selkeärajaisesti. Ylemmän korkeakoulututkinnon opintoja suoritetaan jo kandidaatin tutkinnon suoritusvaiheessa. Lisäksi kandidaatin tutkinto myönnetään ja tutkintotodistus kirjoitetaan usein vasta juuri ennen maisterin tutkintoa tai lähes samanaikaisesti maisterin tutkintotodistuksen kanssa. Etenkään järjestelmän ulkopuoliset eivät hahmota tutkintorakennetta aidosti kaksiportaisena ja siten kahtena erillisenä tutkintona.

Ongelmaksi koettiin vastauksissa myös se, että vaikka alemman tutkinnon jälkeen voi siirtyä työelämään, yliopistolain opiskeluoikeutta koskeva pykälä ei huomioi sitä mahdollisuutta, että opiskelija olisi alemman tutkinnon suorittamisen jälkeen jonkin aikaa työelämässä palatakseen sitten jatkamaan opintoja. Lisäksi tuotiin esille, että nykyrakenne ei kannusta liikkuvuuteen ja että erityisesti kansainvälisen liikkuvuuden näkökulmasta tutkintojen mitoitukset eivät ole kohdallaan. Muutamassa yliopistossa, joissa liikkuvuutta esiintyy myös ammattikorkeakoulusektorin suuntaan, katsottiin, että duaalimalli on nykyisellään epäselvä. Tutkintojen mitoitukset ontuvat. Ammattikorkeakoulututkintojen englanninkieliset nimikkeet ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat hämärtäneet sektoreiden eroa.

Kaksiportaisen tutkintorakenteen vahvistamiseksi ja 'aidon kaksiportaisuuden' saavuttamiseksi seitsemän yliopistoa esitti, että tutkinnon suoritusoikeus pitäisi opiskelijavalinnassa myöntää ensin vain kandidaatin tutkintoon. Näiden yliopistojen mukaan tällainen järjestelmä selkiyttäisi tutkintorakennetta ja voisi edistää ensimmäisen syklin opintoprosessia, kun opiskelijalla olisi selvä tavoite. Se antaisi opiskelijalle selkeämmän valintamahdollisuuden kandidaatin tutkinnon jälkeen joko siirtyä työelämään tai jatkaa opintoja. Lisäksi suoritusoikeuden myöntäminen ensin vain kandidaatin tutkintoon pakottaisi suunnittelemaan kandidaattivaiheen opinnot niin, että niillä olisi aidosti merkitystä työllistymisen kannalta. Tämä edellyttäisi myös mitoitusten yhtenäistämistä suhteessa ammattikorkeakoulututkintoihin.

Ne kolmetoista yliopistoa, jotka eivät kannattaneet opinto-oikeuden myöntämistä vain kandidaatin tutkintoon, perustelivat näkemystään alemman tutkinnon huonolla työllistävyydellä ja turhalla hallinnolla, jota uusi maisterivalinta mahdollisesti aiheuttaisi. Uusi nivel ja siihen liittyvä valinta saattaisi aiheuttaa opintoihin tyhjäkäyntiä ja heikentää niiden opiskelijoiden motivaatiota, joilla alkuperäinen tähtäin on maisteritutkinnoissa. Tyhjäkäynti puolestaan saattaa pidentää opintoaikoja. Vaarana voisi myös olla joidenkin yliopistojen ajautuminen tuottamaan pelkästään alempia tutkintoja.

Yliopistollisten koulutusalojen näkökulmasta ongelmakohdat ovat pitkälti samoja kuin yliopistokohtaisessa tarkastelussa: kandidaattitutkinnon heikko työllistävyyden ja kaksiportaisen tutkintorakenteen näennäisyys, joka käy ilmi esimerkiksi siinä, että ammatillista pätevyyttä ei voi tietyillä aloilla (esimerkiksi luokanopettaja, psykologi, sosiaalityöntekijä) saavuttaa ilman maisterin tutkintoa, sekä siinä, että kandidaatin tutkintoa ei monilla muillakaan aloilla (erityisesti oikeus- ja yhteiskuntatieteet sekä tekniikka) tavoitella erikseen vaan se suoritetaan samaan aikaan kuin maisterin tutkinto. Tiedekuntien vastauksissa ongelmiksi nousevat myös opintojen mitoittamiseen ja järjestelyihin sekä kandidaatti–maisteri–nivelvaiheen sujuvuuteen liittyvät seikat.

Yliopistojen näkemykset tutkintorakenteen kehittämistä keskittyivät pitkälti samoihin asioihin, joita oli aiemmin nostettu ongelmina esiin. Kaksiportaisuuden toteutumatta jääminen tunnistettiin keskeiseksi ongelmaksi, ja kehittämisehdotuksissa vaadittiin ”aidon kaksiportaisuuden toteuttamista”. Tämä tulisi tehdä esimerkiksi niin, että opinto-oikeus myönnetään pääsääntöisesti vain alempaan korkeakoulututkintoon. Yhdeksästä selkeämpää kaksiportaisuutta vaatineesta seitsemän olikin vastannut opinto-oikeuden myöntämistä koskevaan kysymykseen mainitulla tavalla. Kahdella muulla ”selkeämpi jaksottaminen” tarkoitti esimerkiksi sitä, että opiskelija voisi siirtyä alemman tutkinnon suoritettuaan työelämään ja palata myöhemmin maisteriopintojen pariin.

Aidon kaksiportaisuuden ongelma nousi vahvasti esiin myös sidosryhmien ja asiantuntijoiden haastatteluissa. Mitään selkeää ratkaisua pulmaan ei kuitenkaan saatu. Rohkeiden visioiden mukaan opiskelijat voitaisiin valita aluksi vain kandidaatin tutkintoon. Tämä pakottaisi koulutusohjelmia tarkastelemaan tutkinnon työelämävastaavuutta uudella tavalla, ja toisaalta laaja-alainen kandidaatin tutkinto voisi antaa myös sellaisia yleisiä työmarkkina-vaimuuksia, jotka ovat työllistymisen perusedellytys. Opintojen mitoittamisen näkökulmasta kandidaatin ja maisterin tutkinnot ovat erillisiä tutkintoja, joille on kummallekin määritelty oma kesto. Esimerkiksi työssäolo kandidaatti- ja maisterivaiheen välillä ei tällöin olisi ongelma, eikä sitä katsottaisi opintoja pidentäväksi välivaiheeksi.

Muutama yliopisto vaati myös duaalimallin selkiyttämistä. Yhtäältä eri sektoreiden tutkintojen profiilien tulisi olla riittävän erilaisia, toisaalta mitoitusten tulisi olla yhteneväisiä liikkuvuuden mahdollistamiseksi. Tilanteen ongelmallisuutta kuvaa hyvin seuraava kommentti: ”Liikkuvuuden näkökulmasta kandidaatin ja maisterin tutkintojen mitoituksen tulisi olla 2 + 3, työelämävastaavuuden näkökulmasta 4 + 1.”

Muut yliopistosektorin kehittämisehdotukset eivät välttämättä liity itse tutkintorakenteeseen. Vastauksissa käsiteltiin esimerkiksi tarvetta kehitellä yleensä joustavampia opintopolkuja sekä laaja-alaisempia ja vahvempia kokonaisuuksia. Joustavuuden tulisi näkyä myös joustavissa opiskelijavalinnoissa. Ammattikorkeakouluista siirtyvien sekä yhteis- ja kaksoistutkintojen ongelmat tulisi ratkaista, ja esimerkiksi aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen liittyviä käytäntöjä tulisi vahvistaa. Moni yliopisto toivoi myös tutkintorakenteen ja työelämän yhteyksien kehittämistä.

Yliopistojen alakohtaisessa kyselyssä pyydettiin myös erikseen arviota alemman ja ylemmän tutkinnon toimivuudesta erillisinä tutkintoina. Näissä vastauksissa nousi jo edellä mainittujen ongelmien ohella esiin myös myönteisiä näkemyksiä. Tällaisena pidettiin esimerkiksi sitä, että kandidaatin tutkinto rytmittää opintoja ja antaa opiskelijalle selvän välitavoitteen. Erillisten tutkintojen katsottiin edistävän opiskelijoiden liikkuvuutta ja mahdollistavan monipuolisemman tutkinnon, vaikka siirtymiset eivät aina ole helppoja esimerkiksi yliopistojen välillä. Myös kaksiportaisen tutkintojärjestelmän mahdollistama kansainvälistymisen edistäminen nähtiin positiivisena.

Johtopäätökset

Muodollisesti (säädöspohjalta tarkasteltuna) kaksiportainen tutkintorakenne on selkeä, mutta käytännössä se ei toimi täysin tavoitellulla tavalla erityisesti yliopistosektorilla. Enemmistö yliopistoista pitää nykyrakennetta ongelmallisena ja edellyttää ”aitoon kaksiportaisuuteen” siirtymistä. Toisaalta kandidaatin tutkinnon työmarkkinakelpoisuuden puuttuminen nähdään keskeisenä ongelmana aidosti kaksiportaisen järjestelmän toteuttamisen kannalta. Myös kandidaatin ja maisterin tutkinnon nivelvaiheessa tapahtuvaan opiskelijavalintaan liittyy monia kysymyksiä ja huolenaiheita.

Yliopistosektorilla tulee pyrkiä aitoon kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen vahvistamalla alemman korkeakoulututkinnon asemaa muun muassa seuraavin keinoin:

- Opinto-oikeus tulee myöntää opiskelijavalinnassa pääsääntöisesti vain alempaan korkeakoulututkintoon. Kandidaatin ja maisterin tutkintojen keskinäiset suhteet voivat vaihdella eri aloilla muun muassa työelämä-

tarpeiden, tieteenalojen erityispiirteiden tai koko alalla toimivan korkeakoulusektorin koulutuskokonaisuuden mukaan.

- Poikkeuksellisesti opinto-oikeus voidaan myöntää suoraan ylempään korkeakoulututkintoon aloilla, jotka valmistavat tiettyyn vakiintuneesti ylempää korkeakoulututkintoa edellyttävään ammattiin. Näihin kuuluvat muun muassa opettajat sekä ammattipätevyysdirektiivin sääntelemät ammatit (muun muassa lääkärit, arkkitehdit ja puheterapeutit).
- Kolmivuotinen (180 opintopistettä), alempaan korkeakoulututkintoon johtava koulutus on lähtökohta, mutta joillain aloilla tästä voidaan poiketa niin, että koulutuksen kesto on kolmesta ja puolesta vuodesta (210 opintopistettä) neljään vuoteen (240 opintopistettä). Laajuutta harkittaessa on huomioitava saman alan ylempään korkeakoulututkinnon pituus. Opintojen kokonaispituuden ei kuitenkaan tule ylittää viittä vuotta.
- Pääsääntöisesti ylempään korkeakoulututkintoon järjestetään opiskelija-valinta, johon voi osallistua ensimmäisen syklin tutkinnon tai sitä vastaavat opinnot suorittaneet.
- Valintamenettelyjä ja -perusteita kehitetään siten, että opiskelijat pystyvätään valitsemaan mahdollisimman kevyesti, joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti korkeakoulun omien painopisteiden mukaan. Valinta ei aina edellytä erillisen valintakokeen suorittamista, vaan se voi suoritettavasta tutkinnosta riippuen perustua esimerkiksi opintomenestykseen. Valinta ajoitetaan niin, että valintamenettely ei hidasta opiskelijoiden siirtymistä suorittamaan ylempää korkeakoulututkintoa.
- Ylempien korkeakoulututkintojen kesto voi vaihdella puolestatoista vuodesta (90 opintopistettä) kahteen vuoteen (120 opintopistettä) niin, että kun otetaan huomioon saman alan alempi korkeakoulututkinto, koulutuksen kesto on yhteensä viisi vuotta (yksittäisillä aloilla voi olla joitakin poikkeuksia). Tilanteissa, joissa ensimmäisen syklin tutkinto on eri alalta tai ammatillisesti suuntautunut, tutkinnon kokonaispituus voi vaihdella.
- Yliopistojen tulee kiinnittää erityistä huomiota vieraalla kielellä tarjottavien maisteritutkintojen laatuun. Korkeakoulujen arviointineuvoston tulevassa kansainvälisten maisteriohjelmien arvioinnissa tulisi arvioida esimerkiksi ohjelmien valmistuneille antamia jatko-opinto- ja työelämävalmiuksia sekä yleisemmin oppimistuloksia.

5.2 Maisteriohjelmien asema tutkintojärjestelmässä

Yhtenä tutkinnonuudistuksen kansallisena tavoitteena oli kehittää maisteriohjelmiä², jotka lisäävät koulutuksen monitieteisyyttä ja kansainvälisyyttä sekä vastaisivat työelämästä ja tutkimuksesta nouseviin uusiin koulutustarpeisiin. Tavoitteena oli tarjota kandidaatin tutkinnon suorittaneille vaihtoehtoisia koulutusväyliä ja uusia mahdollisuuksia siirtyä koulutusosalta toiselle.

Arviointikyselyiden perusteella maisteriohjelmien yleiset tavoitteet on saavutettu kohtuullisesti, sillä puolet yliopistoista totesi, että englanninkielisten ohjelmien avulla houkuteltaan ulkomaalaisia opiskelijoita ja kansainvälistetään opetusta. Lisäksi yliopistot korostivat maisteriohjelmien merkitystä monitieteisyyden ja opintojen työelämäyhteyksien edistämässä. Myönteisenä pidettiin sitä, että maisteriohjelmien avulla voidaan tehdä uusia avauksia opetuksessa, reagoida nopeasti yhteiskunnan koulutustarpeisiin, vastata aikuis- ja täydennyskoulutustarpeisiin, kehittää liikkuvuutta yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä sekä edistää yliopiston opetuksellista profiloitumista.

Tutkintorakenteen näkökulmasta yliopistot kokivat maisteriohjelmien ongelmina erityisesti niiden epäselvän ja vakiintumattoman aseman sekä määrittelyn häilyvyyden. Yliopistojen maisteriohjelmien konseptia toivottiin arvioitavaksi. Haastatteluissa todettiin myös, että koko käsite tulisi määrittellä uudelleen, sillä maisteriohjelmat näyttävät luoneen kuvan kahdenlaisista ylemmistä korkeakoulututkinnoista: niin sanotuista tavallisista maisteriopinnoista ja erillisistä maisteriohjelmissä. Esiin tuli lisäksi, että useat maisteriohjelmissä opiskelevat ovat jo suorittaneet ylemmän korkeakoulututkinnon ja että maisteriohjelmiä käytetään edelleen täydennyskoulutuksena.

Jotkut yliopistot totesivat, että maisteriohjelma-asetus on raskas ohjauskeino. Se ei toimi kovin hyvin, koska yliopistot voivat nykyisten säädösten puitteissa perustaa myös muita maisteriohjelmiä. Lisäksi haastatteluissa nousi esiin asetuksessa mainittujen, mutta käytännössä kuihtuvien tai kuihtuneiden ohjelmien ongelma ja joidenkin ohjelmien kertaluonteisuus. Joidenkin yliopistojen mielestä maisteriohjelmiä on liikaa, ne ovat sirpaleisia ja vaativat huomattavasti enemmän resursseja kuin ”normaali” maisteriopetus. Toisaalta ohjelmiä on lisärahoituksen turvin perustettu paljon.

² Tässä arvioinnissa yliopistojen maisteriohjelmillä tarkoitetaan asetuksessa 1359/2006 mainittuja opetusministeriön hyväksymiä ja muita maisteriohjelmiä. Maisteriohjelmissä nimitetään ylempään korkeakoulututkintoon johtavaa, alempaan korkeakoulututkintoon tai sitä tasoltaan vastaavaan koulutukseen pohjautuvaa koulutusta, joka järjestetään koulutusohjelmana, johon on erillinen valinta.

Lähes kaikissa kyselyyn osallistuneissa tiedekunnissa on maisteriohjelmaa. Jopa vajaalla puolella (46 %) tiedekunnista oli myös opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen ulkopuolisia erillisiä maisteriohjelmaa. Yliopistojen arvion mukaan sekä asetuksessa mainituissa että niiden ulkopuolella toimivissa maisteriohjelmissa toteutuvat hyvin maisteriohjelmien tavoitteet (kansainvälistymisen, monitieteisyyden ja opintojen työelämäyhteyksien edistäminen).

Johtopäätökset

Yliopistojen vastaukset heijastelevat sitä, että maisteriohjelmat ovat toimineet välivaiheena pyrittäessä aidosti kaksipuoliseen tutkintorakenteeseen. Yliopistojen mainitsemat maisteriohjelmien edut voi nähdä yleisemminkin aidosti kaksipuolisen tutkintorakenteen etuina. Lisäksi se, että yliopistoilla on myös asetuksen ulkopuolisia maisteriohjelmaa, vahvistaa käsitystä erillisten maisteritutkintojen eduista mutta myös siitä, että asetusmenettelyä ei yliopistoissa koeta tarpeelliseksi.

- Arviointiryhmä ehdottaa, että yliopistojen maisteriohjelmiin liittyvästä asetusmenettelystä luovutaan.
- Yliopistojen tulee suunnitella ylemmät korkeakoulututkinnot omien tarpeidensa mukaan koulutusvastuidensa puitteissa. Näin jako erillisiin maisteriohjelmiin ja muihin maisteritutkintoihin poistuu ja yliopistoissa suoritetaan vain ylempiä korkeakoulututkintoja eli maisterin tutkintoja.

5.3 Kaksipuolisuus ammattikorkeakoulututkinnoissa

Ammattikorkeakoulujen osalta tutkintorakennemuutos merkitsi jo aiemmin käynnistetyn jatkotutkintojen kehittelyn asemoitumista osaksi Bolognan prosessia. Uudistuksen tavoitteena oli taata ammattikorkeakouluopiskelijoille mahdollisuus jatkaa opintojaan syventäen ammatillista osaamistaan sekä luoda ammattikorkeakouluille mahdollisuudet kehittyä työelämäläheisinä korkeakouluina. Tavoitteena oli myös ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon profilointi erilaisena kuin yliopistojen maisteritutkinto sekä ammattikorkeakoulujen kansainvälistymisen edistäminen. Arviointikyselyiden mukaan tavoitteet ovat toteutuneet varsin hyvin.

5.3.1 Ammattikorkeakoulusektorin kaksiportaisen tutkintorakenteen keskeiset ongelmat ja kehittämiskohteet

Kuten yliopistot, myös ammattikorkeakoulut näkivät nykyisessä tutkintorakenteessa monenlaisia ongelmia. Eniten puhuttivat tutkintonimikkeet, jotka koettiin epäselviksi. Ongelmana pidettiin myös sitä, etteivät tutkintonimikkeet vertaudu yliopistotutkintojen nimikkeisiin. Ylemmän tutkinnon nimikkeet eivät kuvaa tutkinnon tasoa. Tutkintojen vertailtavuutta sekä niiden arvostusta ja asemaa suhteessa yliopistotutkintoihin pidettiin huonona. Ammattikorkeakoulut totesivat myös, että siirtymisessä ammattikorkeakouluista yliopistoon on edelleen ongelmia. Tutkintojen erilaiset mitoitukset nähtiin ongelmallisina erityisesti kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön kannalta.

Ammattikorkeakoulujen koulutusalojen näkökulmasta haasteellisimpia olivat ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden siirtymismahdollisuudet yliopistosektorille, ylemmän tutkinnon heikko tunnettuus ja ylemmän tutkinnon koulutuksen järjestämiseen liittyvät seikat, esimerkiksi työkokemusvaatimus ja pääasiassa työn ohella tapahtuvaan opiskeluun kytkeytyvät haasteet. Tunnettuusongelmien uskottiin kuitenkin hälvenevän sitä mukaa, kun koulutuksesta valmistuu enemmän opiskelijoita. Alakohtaisesti nousi esiin myös se, että ammattikorkeakoulututkinnon ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suhde on paikoin epäselvä. Kysyttiin esimerkiksi, tuoko ylempi ammattikorkeakoulututkinto tarpeeksi uutta osaamista ammattikorkeakoulututkinnon päälle.

Myös ammattikorkeakoulujen kehittämisehdotukset noudattelivat pääsääntöisesti esiin nostettuja ongelmakohtia. Toisaalta monet parannusehdotukset liittyivät enemmän sisällöllisiin kuin rakenteellisiin seikkoihin. Tilannetta hyvin kuvaavana voidaan pitää yhtä ammattikorkeakoulun vastausta: ”Rakenne on kunnossa, nyt on sisältöjen laadun ja kuormituksen optimoinnin aika.”

Vaikka nimikeasia kyselyissä askarrutti, vain neljä ammattikorkeakoulua ja viisi koulutusalaa piti nimikkeiden muuttamista keskeisenä kehittämiskohteena. Arviointikyselyjen perusteella ammattikorkeakouluja yhdisti tarve saada ylemmän tutkinnon suorittaneiden jatko-opiskeluväylät ja tutkintojen erilaiset mitoitukset yhdenmukaisiksi. Jotkut ammattikorkeakoulut viittasivat tarpeeseen räätälöidä eri tavoin koulutuksen sisältöjä ja jotkut halusivat parantaa ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden väyliä yliopistojen maisterikoulutukseen. Loput kehittämisehdotuksista jakaantuivat yksittäisiin kommentteihin esimerkiksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tiiviimmästä yhteistyöstä, ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon vähäisestä kysynnästä tai erikoistumisopintojen asemasta.

Myös ammattikorkeakoulujen alakohtaisissa kehittämisehdotuksissa nousivat vahvimmin esiin opetussuunnitelmien kehittämiseen liittyvät tarpeet ja osaamispohjaisen ajattelun haasteet. Lisäksi ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välistä yhteistyötä toivottiin kehitettävän.

5.3.2 Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon toimivuus tutkintojärjestelmässä

Valtaosa ammattikorkeakouluista piti ylemmää ammattikorkeakoulututkintoa toimivana ja varteenotettavana jatko-opintoväylänä ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille. Lisäksi tutkinnon suorittaminen on parantanut opiskelijoiden urakehitysnäkymiä. Vastaajat pitivät tärkeänä sitä, että ammattikorkeakouluissakin on mahdollisuus toisen syklin opintoihin. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto on myös vahvistanut ammattikorkeakoulujärjestelmää. Toisaalta eräs vastaaja esitti, että selkeä työnjako ammattikorkeakoulujen (tuottavat ensimmäisen syklin tutkintoja) ja yliopistojen (tuottavat toisen ja kolmannen syklin tutkintoja) välillä olisi toimivampi kuin nykyinen järjestelmä. Järjestelmä on kuitenkin vastaajan mukaan toiminut vasta muutaman vuoden, mikä vaikeuttaa arviointia.

Haastatteluaineisto vahvisti, että ylempi ammattikorkeakoulututkinto on vakiinnuttanut asemansa. Ylempiä tutkintoja on kaikilla aloilla, joten mahdollisuudet syventää ammatillista osaamista ovat hyvät. Tältä osin tutkinnon uudistuksen tavoite on toteutunut. Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot on rakennettu vastaamaan työelämän osaamisvaatimuksia ja ne toteutetaankin osana työelämää, mikä antaa selvästi työelämäorientoituneen vaihtoehdon yliopisto-opinnoille. Näin ammattikorkeakoulujen mahdollisuudet kehittyä työelämäläheisinä korkeakouluina on turvattu ja tuntuvat toimivan.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen edellytyksenä oleva työelämäkokemus koettiin enimmäkseen myönteisenä, mutta toisaalta työssäolon ja koulutuksen yhteensovittamisen todettiin olevan joskus ongelmallista. Työelämän nopeiden muutosten takia koulutuksessa olisi entistä paremmin sovitettava yhteen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. Myös palkkauksen toivottiin heijastavan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden noussutta osaamistasoa.

Moni ammattikorkeakoulu piti ongelmana sitä, että ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon asema ja sen tuottaman osaamisen tunnettuus on vielä huono työmarkkinoilla. Myöskään potentiaaliset opiskelijat eivät tunne ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja tarpeeksi hyvin. Ylempää tutkintoa opiskelevien määrät ovat myös vielä niin pieniä, että se vaikeuttaa opetuksen

kehittämistä ja resursointia. Yksi ammattikorkeakoulu piti nimikkeitä epämääräisinä ja totesi, että opetuksen sisällöt ja mitoitukset ovat vielä kehittäelyvaiheessa. Myöskään opetuksen tarjonta ja kysyntä eivät aina kohtaa maan eri osissa.

Jokunen ammattikorkeakoulu totesi, että jatko-opintoväylä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen vaatii selkeyttämistä. Todettiin, että uusi yliopistolaki antaa ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille kelpoisuuden hakea tohtoriopintoihin mutta yliopistojen varauksellinen suhtautuminen tällaisiin hakijoihin voi johtaa siihen, että jatko-opintomahdollisuudet eivät toteudu. Tällöin mahdollisuuksia haetaan ulkomaisista yliopistoista, jotka ovat olleet suomalaisia yliopistoja valmiimpia hyväksymään ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet tohtorikoulutukseen.

Muutama ammattikorkeakoulu piti työkokemusvaatimusta ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon valintaperusteena ongelmallisena erityisesti kansainvälistymisen näkökulmasta. Eräät ammattikorkeakoulut katsoivatkin, että työkokemusvaatimus ylemmän tutkinnon valintaperusteena pitäisi poistaa tai ainakin työkokemusvaatimukseen tulisi saada lievennyksiä.

Myös niistä ammattikorkeakouluista, jotka eivät kannattaneet työkokemusvaatimuksen poistoa, melko moni katsoi, että vaatimusta tulisi väljentää tai vähentää. Muutama vastaaja oli sitä mieltä, että kansainvälisille opiskelijoille voisi olla omat valintaperusteensa. Syyt työkokemusvaatimuksen säilyttämiselle puolestaan olivat hyvin selkeästi ammattikorkeakoulutuksen omaleimaisuus ja vankka työelämäläheisyys, joka erottaa sen yliopistokoulutuksesta.

Tarve luopua ylemmän tutkinnon työkokemusvaatimuksesta tai väljentää sitä mainittiin kahdeksassa alakohtaisessa vastauksessa. Arviointiryhmän tekemien haastatteluiden mukaan kysymys työkokemusvaatimuksesta näyttää jakavan ammattikorkeakoulukenttää. Yhtäällä sitä pidetään ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon omaleimaisuuden ehdottomana edellytyksenä, toisaalla siitä halutaan eron eri syistä, esimerkiksi kasvavien kansainvälistymispaineiden johdosta. Näkemyksissä ei kuitenkaan tullut esiin selkeitä alakohtaisia eroja siten, että joillain aloilla työkokemusvaatimusta pidettäisiin ehdottoman tärkeänä ja joillain taas ei. Näkemykset hajaantuivat enemmänkin vastaajien omien kantojen mukaan.

Ammattikorkeakoulusektorin edustajat ehdottivat ylemmän tutkinnon nimikkeeksi maisteri (AMK). Kysyttäessä yliopistosektorin edustajien kannat nimikkeeseen olivat varovaisen pohdiskelevia tyyliin ”tittelit eivät ratkaise vaan sisältö ja laatu”. Ajatus sai kannatusta myös haastatteluissa.

Johtopäätökset

Ammattikorkeakoulusektorilla kaksivaiheisen tutkintorakenteen rakentamiseen jäi vähemmän aikaa kuin yliopistosektorilla, koska uuden tutkintorakenteen kehittäminen käynnistyi ammattikorkeakouluissa toden teolla vasta 2005, kun ylempi ammattikorkeakoulututkinto vakinaistettiin. Ammattikorkeakoulusektorilla kaksivaiheinen rakenne toimii nykymuodossaan hyvin. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kolmen vuoden työelämäkokemusvaatimusta pidetään yhtäältä tarpeellisena, mutta toisaalta liian pitkänä ja kansainvälisen liikkuvuuden kannalta vaikeana mallina.

- Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa tulee kehittää edelleen työelämäläheisenä ja työelämän kehittämistutkintona. Nykymuotoinen toteutustapa tulee säilyttää. Sen rinnalle ehdotetaan vaihtoehtoista toteutustapaa, jossa työelämäkokemusvaatimuksesta voidaan joustaa ja mahdollistaa ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen kokopäiväopiskeluna. Vaihtoehtoja kaivataan erityisesti nuorille, joilla ei ole työkokemusta, ja ulkomaisille opiskelijoille.
- Ammattikorkeakoulujen tulee pitää huolta siitä, että ulkomaisille opiskelijoille muotoutuu opintojen aikana yhteys työelämään ja he saavat tutkinnosta samat valmiudet kuin kotimaisetkin opiskelijat.
- Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon nimikkeeksi otetaan maisteri (AMK).

5.4 Tutkintorakenteen luomat mahdollisuudet määräajassa valmistumiselle

Vaikka valtaosa (60 %) yliopistoista katsoi, että opintoaikojen lyhentäminen on perusteltu tutkinnonuudistuksen tavoite, se ei käytännössä toteudu kovinkaan hyvin. Suurin osa niin korkeakoulujen kuin eri alojenkin edustajista on sitä mieltä, että mitään muutosta entiseen ei ole tapahtunut. Lisäksi yliopistoista viidenneksellä ja ammattikorkeakouluista lähes joka neljännellä ei edes ollut selkeää käsitystä opintoaikojen muutoksen suunnasta. Toisaalta ammattikorkeakoulujen aloista joka viides katsoi, että opinnot olivat nopeutuneet. Yliopistojen tiedekunnista tätä mieltä oli vain yksi. Syinä opintojen nopeutumiseen mainittiin muun muassa HOPSien laadinta ja seuranta, opetuksen ja opintojen mitoituksen kehittäminen ja opetuksen uudistamistyö. Syinä viivästymiseen mainittiin muun muassa opiskelijoiden henkilökohtaiset syyt ja työssäkäynti sekä kuormittavuuden ja liikkuvuuden lisääntyminen.

Vastaukset tutkinonuudistuksen vaikutuksesta opintojen keskeyttämiseen olivat kutakuinkin samanlaisia. Valtaosa vastanneista totesi, että muutosta ei ollut tapahtunut tai heillä ei ollut selvää kuvaa asiasta. Yliopistopuolella keskeyttämisen vähentymiseen uskoneita oli kuitenkin selvästi ammattikorkeakoulupuolta enemmän. Vastauksissa heijastuu se, että keskeyttämiseen liittyviä kysymyksiä on vaikea arvioida, koska keskeyttäjät usein jäävät vain pois opinnoista raportoimatta valintaansa vaikuttaneita tekijöitä – eivätkä kaikki tekijät ole korkeakoululle edes näkyviä. Keskeyttämisen määrittelyä onkin korkeakoulujen mukaan syytä terävöittää ja tilastointia sekä seuranta kehittää.

Korkeakoulutason kyselyssä pyydettiin vastaajia myös arvioimaan, miten suuri osa opiskelijoista valmistuu tavoiteajassa. Yliopistojen arvioissa heijastuu alemman korkeakoulututkinnon epämääräinen asema. Peräti puolet yliopistoista katsoi, että korkeintaan neljännes opiskelijoista saa alemman tutkinnon valmiiksi tavoiteajassa ja 25 % oli sitä mieltä, että enintään puolet valmistuu tavoiteajassa. Arviot maisteritutkinnon suoritusnopeudesta puolestaan kuvastavat jo muutoinkin tunnettua opintojen pitkittymistä. Kolmannes yliopistoista oli sitä mieltä, että korkeintaan neljännes opiskelijoista suorittaa ylemmän tutkinnon tavoiteajassa. Vain neljännes arvioi, että puolet tai useampi ylittää tavoiteaikaan.

Ammattikorkeakoulujen arviot valmistumisesta tavoiteajassa ovat jonkin verran yliopistoja positiivisempia. Hieman yli puolet (56 %) katsoo, että 50–75 % opiskelijoista saa ammattikorkeakoulututkinnon valmiiksi ajallaan. Seitsemän ammattikorkeakoulua (28 %) oli sitä mieltä, että korkeintaan puolet pääsee tavoiteaikaan. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon osalta arviot hajautuivat siten, että runsas kolmannes (36 %) arvioi, että 75–100 % valmistuu tavoiteajassa. Toisaalta vähän useampi vastaaja (40 %) esitti, että enintään puolet valmistuu tavoiteajassa. Tämä kuvastanee ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon luonnetta: toiset selviytyvät työn ohella opiskeltavasta tutkinnoista nopeammin kuin toiset. Tässä mielessä tavoiteaika on vain ohjeellinen.

Tiedekuntien ja ammattikorkeakoulujen koulutusalojen mukaan opintojen mitoitus tehtiin tutkinonuudistuksen yhteydessä siten, että se ei estä määräjassa valmistumista eikä siten selitä opintojen viivästymistä. Opintojen keskeyttämisen ja viivästymisen syinä pidettiin ennemminkin opiskelijan henkilökohtaisia syitä, kuten työssäkäyntiä, epävarmuutta alavalinnasta tai yleistä jakamista. (Opintojen mitoitusta käsitellään tarkemmin tämän raportin luvussa 6.2.)

Johtopäätökset

Tutkinnonuudistuksen tavoite lyhentää opintoaikoja on selvästi jäänyt toteutumatta. Eräissä yksikössä uudistuksen koettiin jopa paisuttaneen tutkintoja, venyttäneen opintoaikoja ja lisänneen keskeyttämistä. Opintojen keskeyttäminen ja viivästymisen pääasiallisina syinä ei kuitenkaan pidetty tutkintorakennetta, vaan opiskelijan henkilökohtaisia syitä: esimerkiksi työssä käymistä, jaksamista, epävarmuutta alavalinnasta tai opiskelukykyä. Myös opinto-ohjauksen puutteiden ja opintojen järjestelyiden katsottiin viivästyttävän opintoja. Opintoaikojen lyhentämiseksi tarvitaan siis kokonaisvaltaisia toimenpiteitä, jotka liittyvät opintosuunnitelmiin (mukaan lukien HOPSit), ohjaukseen mutta myös opintososiaalisiin seikkoihin.

- Korkeakoulujen rahoitusmallin avulla tulee ohjata korkeakouluja nykyistä vahvemmin tukemaan sujuvia opintopolkuja ja mahdollisuutta suorittaa opinnot tavoiteajassa.
- Tutkintorakenteen osalta alemman korkeakoulututkinnon suunnittelu omaksi kokonaisuudekseen selkiyttäisi tutkintorakenteen kaksiportaisuutta, mikä voisi puolestaan lyhentää opintoaikoja ja vähentää keskeyttämiä.
- Korkeakouluilla ei ole riittävästi keinoja seurata opiskelijaliikkuvuuden virtoja. Ongelmalliseksi koetaan esimerkiksi tiedon puute siitä, onko kyse opintojen keskeyttämisestä vai siirtymisestä toiseen korkeakouluun. Tämän selkiyttämiseksi tulee terävöittää opintojen keskeyttämisen määritelmää ja kehittää sekä tilastointia että seurantaa.

5.5 Tutkintoja koskevan kansallisen ohjausjärjestelmän kehittäminen

Yliopistot esittivät useita ehdotuksia tutkintoja koskevan kansallisen ohjausjärjestelmän kehittämiseksi. Yliopistojen keskinäistä sekä yliopistojen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välistä vuoropuhelua tulisi kehittää ja rakentaa tarkoitukseen sopivia menettelyitä ja foorumeita, joissa muun muassa eri yliopistojen koulutusvastuista ja muusta työnjaosta voidaan sopia. Opetus- ja kulttuuriministeriön ohjauksen tulisi olla nykyistä vuorovaikutteisempi prosessi.

Rahoituksen kehittämistä ja voimavarojen parempaa kohdentamista sekä kannustimien kehittämistä ehdotettiin. Kannustimia kaivattiin muun muassa nopeuttamaan opiskelijoiden valmistumista ja sijoittumista työelämään sekä edistämään kotimaista liikkuvuutta ja kansainvälistymistä. Jotkut yliopistot

esittivät, että alemmat korkeakoulututkinnot otettaisiin vahvemmin mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön rahanjakomalliin.

Yliopistot esittivät myös selkeämpää alakohtaista ohjausta, jotta alojen välinen vaihtelu tutkinnoissa ja niiden mitoituksessa voidaan huomioida paremmin. Samoin työelämän tarpeiden arviointi sekä opiskelijavalintojen kehittäminen tulisi liittää osaksi ohjausjärjestelmää. Tärkeänä pidettiin myös säädösten, erityisesti koulutuslavastuisiin liittyvien säädösten, ajantasaistamista ja saattamista samalle yksityiskohtaisuuden tasolle eri aloilla. Lisäksi opintoaikojen rajauspäätösten toteutumista tulisi seurata nykyistä johdonmukaisemmin.

Kansallisesti yhtenäisten tavoitteiden sekä seuranta- ja palautejärjestelmän kehittämistä pidettiin tärkeänä. Seurannassa ja ohjauksessa tulisi entistä paremmin hyödyntää laadullisia indikaattoreita. Kansallisesti kattavan tutkinto- ja opinto-oikeusrekisterin laatimista pidettiin erittäin tarpeellisena opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä.

Yksi yliopisto esitti selkeämpää ja tiukempaa opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausta joidenkin tutkintorakenteen tavoitteita toteuttavien toimenpiteiden suhteen (esimerkiksi opiskelijavalinta, opintotuki, työelämäyhteydet). Toisaalta yksi yliopisto katsoi, että opetus- ja kulttuuriministeriön ohjaus on jo nykyisellään liian yksityiskohtaista. Pari yliopistoa käsitteli duaalimallia, jota tulisi joko selkiyttää tai pohtia, onko malli enää tarkoituksenmukainen.

Kuten yliopistot, myös ammattikorkeakoulut esittivät useita ehdotuksia kansallisen ohjausjärjestelmän kehittämiseksi. Monet ehdotukset ovat samantyyppisiä kuin yliopistoilla. Esitettiin muun muassa ohjaavien seminaarien ja konkreettisten ohjaavien toimien lisäämistä, hyvien käytänteiden levittämistä, tiedotuksen tehostamista ja ohjausprosessin läpinäkyvyyden lisäämistä. Todettiin myös, että on tärkeää nivoa tutkinnonuudistuksen kansalliset tavoitteet entistä paremmin osaksi opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausjärjestelmää. Toisaalta todettiin, että ohjausjärjestelmän tulee kunnioittaa korkeakoulujen autonomiaa.

Jotkut ammattikorkeakoulut toivoivat ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen työnjakoon liittyvien kysymysten käsittelyä kansallisissa työryhmissä (muun muassa liikkuvuus, kelpoisuus, ylempien ammattikorkeakoulututkinnojen asema).

Myös ohjauksen alueelliseen ulottuvuuteen kiinnitettiin huomiota ja toivottiin opiskelupaikkojen määrän saattamista vastaamaan alueellista koulutuksen kysyntää: se tulisi kartoittaa ammattikorkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä. Lisäksi toivottiin aloituspaikkojen myöntämisperusteiden tarkentamista ja läpinäkyvyyden lisäämistä.

Johtopäätökset

- Korkeakoulujen toiveet ohjausjärjestelmän kehittämiseksi ovat moninaiset ja osin ristiriitaiset.
- Korkeakoulujen tulee jatkaa dialogiaan opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa ohjausjärjestelmän kehittämiseksi siten, että se parhaalla mahdollisella tavalla tukisi aitoon kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen siirtymistä.

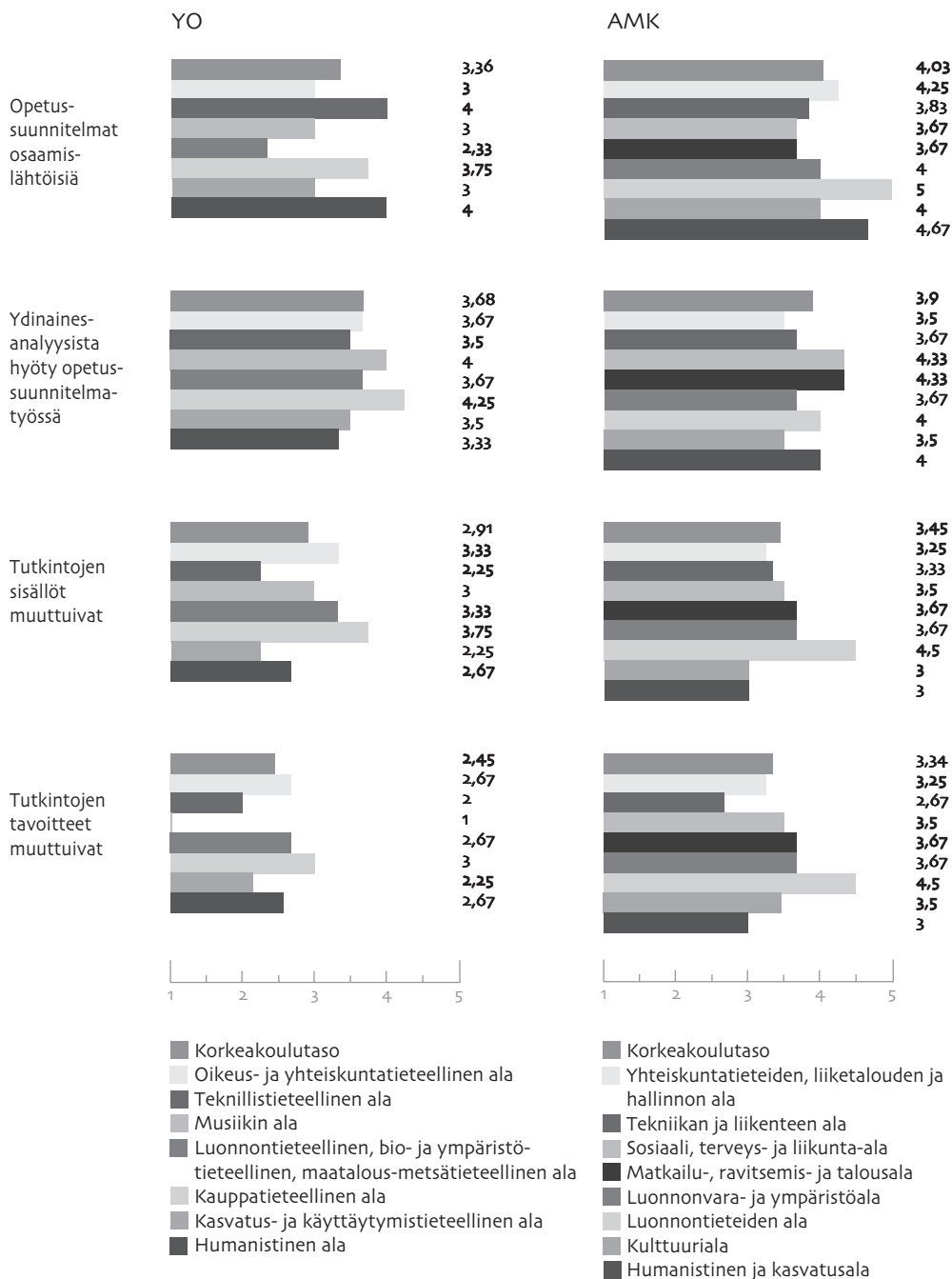
6 Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

6.1 Tutkinnonuudistuksen yhteydessä tehty opetussuunnitelmatyö

Bolognan prosessin yhtenä tavoitteena oli ECTS-järjestelmän käyttöönotto ja osaamislähtöisyyden lisääminen tutkinnoissa. Opetusministeriön tutkintorakennetyöryhmän mukaan (OPM 2002:39) opetussuunnitelmiin liittyväksi erityistavoitteeksi asetettiin oppisisältöjen arviointi kauttaaltaan ydinainesanalyysin avulla.

Kyselyjen mukaan opetussuunnitelmien, tutkintojen tavoitteiden ja sisältöjen uudistaminen tunnistettiin molemmilla korkeakoulusektoreilla keskeiseksi tutkinnonuudistuksen tavoitteeksi. Lähes kaikki korkeakoulut kertoivat tarjonneensa kattavasti tukea ja järjestelmällistä ohjeistusta uudistuksen edellyttämään opetussuunnitelmatyöhön. Suurin osa tiedekunnista ja lähes kaikki ammattikorkeakoulut ilmoittivat uudistaneensa opetussuunnitelmat melko perusteellisesti. Silti tutkintojen tavoitteet ja sisällöt eivät etenkin yliopistolisilla koulutusaloilla olleet muuttuneet kovinkaan paljoa. Monissa tiedekunnissa tutkinnonuudistus käynnisti opetussuunnitelmien uudistustyön, mutta kehittämistyön tavoitteena ei pidetty kaksiportaisuuden vahvistamista, puhumattakaan alemman tutkinnon työelämäyhteyden lisäämistä. Ammattikorkeakouluissa pureuduttiin osaamisperustaisuuteen ja työelämäläheisyyteen uudistuksen alusta lähtien yliopistoja laajemmin. (Kuvio 4.)

Yliopistojen opetussuunnitelmatyössä oli tiedekuntien välillä melkoisia eroja. Humanistiselta, oikeus- ja yhteiskuntatieteelliseltä, luonnontieteelliseltä, bio- ja ympäristötieteellisellä sekä maatalous-metsätieteellisellä alalla oli muutamia tiedekuntia, jotka tekivät vain vähäisiä muutoksia opetussuunnitelmiinsa. Yhdessä ammattikorkeakoulussa yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla ei opetussuunnitelmatyö ollut käynnistynyt.



Kuvio 4. Arviot tutkinnonuudistukseen liittyneestä opetussuunnitelmatyöstä tiedekunnittain (yo) ja koulutusaloittain (amk), keskiarvo. Väittämiä arvioitu asteikolla 1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä.

Tutkinnonuudistus toi keskusteluun mukanaan uusia käsitteitä, kuten työelämäläheisyys ja työelämävastaavuus, opetussuunnitelmien osaamisperustaisuus, geneeriset eli yleiset työelämävalmiudet, koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit, ydinainesanalyysi, kuormituslaskelmat, ECTS-mitoitusjärjestelmä, tutkintojen profiloiminen ja henkilökohtaiset opintosuunnitelmat, HOPSit. Yliopistoissa opetussuunnitelma ei ollut edes sanana käytössä ennen tutkinnonuudistusta vaan puhuttiin esimerkiksi opinto-oppaista ja tutkinto-vaatimuksista. Arviointiaineisto toi esiin käsittemäärittelyn ongelman, kun ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa vakiintui käyttöön toisistaan poikkeava terminologia ja kun termit ovat vaihtuneet osin myös uudistuksen alkuvaiheista.

Tutkinnonuudistuksen alkaessa jäi niin kansallisesti kuin korkeakoulutasollakin määrittelemättä, mitä tutkintojen työelämäläheisyys tarkoittaa. Yliopistollisilla aloilla, joissa kandidaatin tutkintoa ei nähty tarpeelliseksi kehittää itsenäisenä, työmarkkinoille valmistavana tutkintona, ei monin paikoin pohdittu, millä tavoin tärkeät työelämässä tarvittavat valmiudet kehittyvät ylempään korkeakoulututkintoon tähtäävien opintojen aikana. Lähtökohtaisesti työelämäläheisiksi rakennettujen ammattikorkeakoulututkintojen kohdalla tuli arvioinnissa eteen kysymys, perustuuko työelämäläheisyys nykyisin työelämässä tarvittavien taitojen harjaannuttamiseen vai muuttuvassa työelämässä tulevaisuudessa vaadittavaan asiantuntijuuteen.

Opetussuunnitelmien osaamisperustaisuuden ja ydinainesanalyysin merkitys tunnistettiin pääosin, mutta ydinainesanalyysin käytännön toteutumisen arvioitiin jääneen puutteelliseksi. Ydinainesanalyysi tuli terminä tutuksi kaikissa korkeakouluissa, mutta yhtä selväksi ei tullut termin taustalla ollut tavoite: muodostaa koulutusta antavassa yhteisössä yhteinen käsitys tutkinnon tavoitteista ja priorisoida tavoitteen mukaisesti opetettavat asiat niin tutkinnon kuin jokaisen kurssinkin tasolla.

Opetussuunnitelmatyöhön uudistus toi mukanaan ajattelua, joka korostaa opintojen muodostamaa kokonaisuutta, opiskelijan ja oppimisen näkökulmaa sekä opintopolkua asteittain etenevänä ja kumulatiivisena oppimisprosessina.

Uudistustyön edellyttämää työmäärää pidettiin yllättävän suurena, minkä vuoksi johdon tuki nähtiin tärkeänä. Laajojen, osaamisperusteisten opintokokonaisuuksien suunnittelun ja toteuttamisen koettiin edellyttävän pedagogista johtamista ja opettajien työskentelytavan muuttamista yksintyöskentelystä tiimityöksi. Uusien ajattelu- ja toimintatapojen muutos edellyttäisi, että koko yhteisö kaikilla tasoilla oppii ja on mukana opetussuunnitelmatyössä. Tällaista kehittämiskulttuuria ja sitä tukevia rakenteita ei kaikissa korkeakouluyksiköissä ollut arviointihetkellä.

Tutkintojen sisällöllistä muutosta oli pohdittu opetus- ja kulttuuriministeriössä yhdistettäessä yliopistojen 19 alakohtaista asetusta yhdeksi asetukseksi. Alemmille ja ylemmille korkeakoulututkinnoille haluttiin määrittellä erikseen osaamistavoitteet. Tässä vaiheessa ei kansainvälisiä määrittelyjä ollut olemassa, ja ehkä osin siksi määrittelytyössä painottuivat yleiset työelämävalmiudet. Työnantajien edustajien haastatteluissa korostettiin korkeakoulututkinnon suorittaneiden yleisinä työelämävalmiuksina esimerkiksi kykyä analysoida ja soveltaa, toimia verkostoissa sekä taitoa johtaa ihmisiä, prosesseja ja projekteja. Vastaavasti ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilta odotettiin käytännönläheistä ammattiosaamista ja yleisiä työelämävalmiuksia kaikilla mainituilla osaamisalueilla. Työnantajataho toivoi myös enemmän yhteistyötä ammatillisen toisen asteen ja ammattikorkeakoulun välille.

Osaamistavoitteiden määrittely näyttää alkaneen monessa yliopistossa toden teolla vasta varsinaisen tutkinnonuudistuksen päätyttyä. Opetusmenetelmien ja osaamisen arviointikriteerien uudistamisen tarve ja tärkeys valkeni useassa yksikössä vähitellen. Tiedekunta- ja koulutusalaakohtainen vaihtelu opetussuunnitelmatyössä jäi kaikkien aineistojen valossa melko suureksi. Humanistisella ja kasvatusalalla tehtiin keskimääräistä perusteellisempaa opetussuunnitelmien uudistamistyötä. Ammattikorkeakouluryhmän haastattelun perusteella opetussuunnitelmatyö vaatii jopa kolme kierrosta, jotta päästään osaamisperustaisiin opetussuunnitelmiin, joissa osaamisen arviointikriteerit on konkreettisesti ja systemaattisesti määriteltä.

Ammattikorkeakoulujen arvioinneista ilmeni, että lähes kaikissa ammattikorkeakouluissa oli aloitettu siirtyminen tutkinnonuudistuksen yhteydessä kompetenssi- ja osaamisperustaisiin opetussuunnitelmiin, mutta osaamisen arviointikriteerien määrittäminen oli koettu suureksi haasteeksi. Osaamisen tasojen määrittäminen eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen (EQF³) ja kansallisen viitekehyksen (NQF: katso esimerkiksi OPM 2009:24) mukaisesti tasoille 6 ja 7 oli tuottanut vaikeuksia. Valtakunnallisesti on pohdittu, miten eri osaamisen tasoja (1–5) erottelevat ja kuvaavat arviointikriteerit tulisi kirjoittaa ja miten osaamisen hyväksyttävä minimitaso määritellä niin, että se palvelisi työelämää.

Yliopistoissa sisällöllisiä muutoksia oli tehty esimerkiksi siirtymällä koko korkeakoulun tasolla moduulirakenteisiin tutkintoihin. Muutoksen myötä monissa tutkinto-ohjelmissa pakollisuus lisääntyi ohjelman sisällä, mikä oli päinvastainen lopputulos kuin uudistuksella tavoiteltiin. Täysin vapaa sivuainevalinnaisuus saattoi uusissa rakenteissa vähentyä tai poistua kokonaan. Vain muutamat yliopistot ja ammattikorkeakoulut kertoivat lisänneensä valinnaisten opintojen tai valinnaisten opintokokonaisuuksien määrää.

³ EQF muodostuu kahdeksasta tasosta, jotka kattavat kaikki tutkinnot perustasosta edistyneeseen tasoon. EQF-tasojen määrittely perustuu oppimistulosten kuvailuun.

Johtopäätökset

- Korkeakouluissa ja erityisesti yliopistoissa tulisi käydä keskustelua siitä, mitä työelämäläheisyys tarkoittaa eri alojen alemmissa ja ylemmissä korkeakoulututkinnoissa, mitä työelämätaidot ovat ja kuinka niiden harjaantuminen rakentuu opintopolun eri vaiheissa.
- Korkeakouluissa hyvin käynnistynyttä opetussuunnitelmien ja opetusmenetelmien uudistamistyötä tulee jatkaa niin, että työelämäläheisyys ja osaamisperustaisuus toteutuvat kaikissa koulutusohjelmissa.
- Tutkintojen muuttaminen työelämäläheisiksi ja osaamisperustaisiksi riippuu pitkälti siitä, millä tavalla onnistutaan opetussuunnitelmatyön eri osa-alueilla: ydinainesanalyyseissa, kuormituslaskelmissa, osaamistavoitteiden ja osaamisen tasojen arviointikriteerien määrittelyssä.
- Korkeakoulupedagogista johtamista ja henkilöstön kouluttamista tutkinnonuudistuksen tuomiin muutoksiin tulee vahvistaa.

6.2 Opintojen mitoitus ja tutkintojen kuormittavuus

Opintoaikojen lyhentämistavoitteen saavuttamiseen liittyivät uudistuksessa opintojen mitoitus ja kuormittavuuden arviointi. Tutkinnonuudistuksen yhteydessä tehtiin runsaasti kehittämistyötä, jotta opinnot vastaisivat paremmin opiskelijoiden todellista työmäärää.

Kyselyiden mukaan valtaosa korkeakouluista kytki opintojen mitoituksen ja kuormittavuuden arvioinnin keskeiseksi osaksi tutkinnonuudistusta. Parhaiten korkeakoulut arvioivat onnistuneensa uuteen opintopistejärjestelmään siirtymisessä ja heikoiden ydinainesanalyyseiden tekemisessä, joiden tekeminen koettiin vaativaksi. Sisältöjen uudistamistyön kansallisessa ohjeistuksessa uudistukset suositeltiin kuitenkin tehtäväksi yhtäaikaaisesti, sillä uutta opintopisteystystä ei haluttu tehtäväksi ainoastaan painokertoimien avulla. Tästä huolimatta lähes puolet yliopistoista arvioi opintopisteiksi muuttamisen tapahtuneen pääsääntöisesti kertoimia käyttäen. Koska opintopisteisiin siirtyminen oli kaikkien korkeakoulujen velvollisuus tiettyyn aikarajaan mennessä, on ymmärrettävää, että mitoitusjärjestelmään siirtyminen koettiin onnistuneeksi.

Käytännön suunnittelutyössä pidettiin opintojen mitoitusta kautta linjan vaativana ja tutkintojen raameja ahtaina kaikille niille sisällöille, joita koulutusohjelmiin haluttiin sisällyttää. Ammattikorkeakouluissa opintojen mitoittamiseen ja opetussuunnitelmatyöhön suhtauduttiin kokonaisuudessaan vastausten mukaan yliopistoja myönteisemmin. Alakohtaisen tarkastelun perusteella muuntokerrointa on kuitenkin käytetty yliopistoja enemmän ammattikorkea-

koulusektorilla. Syynä tähän oli ammattikorkeakoulujen mukaan tiukka aika-
taulu. Tämän vuoksi jo käynnissä olevien koulutusten opetussuunnitelmien
opintoviikot päätettiin valtakunnan tasolla yhteneväisesti muuttaa opinto-
pisteiksi muutokertoimella ja ainoastaan uudet opetussuunnitelmat rakentaa
ydinainesanalyysin kautta.

Arviointikyselyissä ja haastatteluissa lähes kaikki korkeakoulut arvioivat
tutkintojen vastaavan uudistuksen jälkeen hyvin opiskelijoiden todellista työ-
määrää. Muutamissa korkeakouluissa oli tehty selvityksiä kuormittavuudesta.
Tulosten mukaan alkuvaihe oli kuormittavampi kuin opintojen loppuvaihe,
minkä arvioitiin olevan ainakin osaltaan yhteydessä opiskelutaitoihin. Erilai-
set selvitykset osoittavat, että joillakin aloilla opiskelijat käyttävät oppimiseen
huomattavasti vähemmän aikaa kuin ohjeellinen aika 40 tuntia viikossa 40
viikon aikana antaa olettaa.

Molemmilla korkeakoulusektoreilla seurattiin opintojen kuormittavuutta
samantyyppisesti. Opintojen mitoituksen onnistuminen nähtiin osana ydinai-
nesanalyysiä ja laajemmin osana korkeakoulun laadunvarmistusta. Opintojen
laajuus opintopisteinä ja niiden edellyttämä työmäärä kirjataan opetussuunni-
telmiin. Kuormittavuuden arvioinneilla opintojaksopalautteiden yhteydessä,
opiskelijoiden hyvinvointikyselyillä, opiskelijoiden ajankäytön seurantatutki-
muksilla ja valmistumisaikojen seurannalla saadaan tietoa opintojen mitoitus-
sen onnistumisesta. Kuormituslaskuri oli ollut käytössä osassa korkeakouluja
systemaattisesti ja osassa pienimuotoisempina pistokokeina. Silti todettiin, että
kuormittavuus on vaikeasti mitattavaa yksilöllisten ja alakohtaisten vaihtelui-
den vuoksi. Systemaattista menettelyä koko tutkinnon kuormittavuuden seu-
rantaan ei ole. Eräissä tutkimus- ja kehittämishankkeissa (esimerkiksi OPMIT-
KU⁴) on kehitetty työkaluja oppimisprosessien seuraamiseen, arviointiin ja ke-
hittämiseen. Pääasiallinen kuormittavuuden arviointi tapahtuu kuitenkin
opintojaksotasolla.

Johtopäätökset

- Opintojen mitoitus nähdään useissa korkeakouluissa osana ydinaines-
analyysiä ja laajemmin osana korkeakoulun laadunvarmistusta.
- Eräissä yksikössä uudistuksen koettiin paisuttaneen tutkintoja, venyttä-
neen opintoaikoja ja lisänneen keskeyttämistä. Pääasiallisina opintojen
kuormittavuuden, viivästymisen ja keskeyttämisen syinä pidettiin opis-
kelijan henkilökohtaisia syitä esimerkiksi työssä käymistä, jaksamista,
epävarmuutta alavalinnasta tai opiskelukykyä.

⁴ Lisätietoa ammattikorkeakoulujen Opetuksen mitoitus- ja kuormittavuus (OPMITKU) -
hankkeesta osoitteesta: <http://opmitku.turkuamk.fi/>. Mitoitusuusitus 2.2.2010 saatavilla osoit-
teesta: http://opmitku.turkuamk.fi/attachments/011_Mitoitusuusitus_2.2.2010.pdf

- Opintojen mitoitus ja tutkintojen kuormittavuuden seuranta tulee kytkeä nykyistä selvemmin sekä tutkinnon että yksittäisten opintojaksojen tasolla osaksi osaamistavoitteiden asettamista, oppimisprosessin etenemistä ja opiskelijoiden hyvinvointia.

6.3 Opiskelijoiden opinto- ja urasuunnittelun tukeminen

Työelämän osaamisvaatimusten tunnistaminen ja niihin vastaaminen edellyttää opiskelijoiden opinto- ja urasuunnittelun tukemista. Arviointikyselyistä kävi ilmi, että HOPSit on otettu käyttöön korkeakouluissa erittäin kattavasti. Niiden nähtiin edistävän opintojen etenemistä ja hyvin käytettynä tukevan uraohjausta. Korkeakoulujen käytännöt vaihtelivat merkittävästi sen suhteen, kuinka paljon HOPS-työkalua arvioitiin käytettävän hyväksi opiskelijoiden urasuunnittelun tukemisessa.

Arviointikyselyissä vastattiin, että kaikilla yliopistoilla on käytössään HOPS jossakin muodossa välineenä kehittää opintojen suunnittelua ja helpottaa opintojen ohjausta ja seuranta. Useimmilla yliopistoilla on korkeakoulutasoiset ohjeet HOPSien käytöstä ja seurannasta. Sähköisten työkalujen arvioitiin edistävän käytänteitä merkittävästi. HOPS tehdään pääsääntöisesti opintojen alussa opiskelijan omana suunnitelmana, mutta sitä käytetään hyväksi opintojen ohjauksessa ja seurannassa läpi opintojen. Osassa yliopistoja opiskelija saa sen laadinnasta opintopisteitä. HOPSista on paikoin pyritty kehittämään väline myös sitouttaa opiskelijoita suunniteltuihin opintoihin. Tällöin opiskelijan tekemästä ja korkeakoulun vahvistamasta suunnitelmasta syntyy ikään kuin sopimus opintojen etenemisestä. HOPSin avulla opintojen suunnitteluun ja ohjaukseen on pyritty paikoin saamaan urasuunnittelun elementtejä.

Lähes kaikissa ammattikorkeakouluissa oli myös ohjeistettu henkilökohtaisen opintosuunnitelman tekemistä ja seuranta. Ohjeistus oli kuvattu opiskelijan käsikirjassa tai nimetty yhdeksi laatujärjestelmän ydinprosessiksi. Suurimmassa osassa ammattikorkeakouluja oli jo otettu käyttöön sähköinen eHOPS sekä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen AHOT-järjestelmä. Ryhmäohjaajat tai opettajatutorit käyvät opiskelijoiden kanssa vuosittain kehitys- tai ohjauskeskustelut, joissa eHOPSin perustaksi huomioidaan opiskelijoiden urasuunnitelmat, henkilökohtainen elämäntilanne, ammatillinen kasvu sekä identiteetin ja osaamisen kehittyminen. HOPS tukee hyvin käytettynä opiskelijaa valmistumaan tutkinnon laajuutta vastaavassa ajassa. Jotkut ammattikorkeakoulut ilmoittivat olevansa luomassa

toimintamallia ja ohjeistuksia opiskelijan urasuunnitteluun, opintojen henkilökohtaistamiseen sekä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Eräissä ammattikorkeakouluissa HOPS on otettu käyttöön ainoastaan erikoistapauksissa, kuten ulkomaan opiskelu- ja harjoittelujaksoon liittyen tai opiskelijan henkilökohtaisista tarpeista lähtien.

Opiskelijoiden opinto- ja urasuunnittelun tärkeyden tunnistamisesta huolimatta näyttää opiskelijoiden arjen toiminnan tasolla siltä, että HOPS-järjestelmä ei vielä kaikkialla toimi parhaalla mahdollisella tavalla eikä sen mahdollisuuksia hyödynnetä riittävästi opiskelijan oman opiskelun ja urasuunnittelun työkaluna. Tätä osoittavat haastateltujen pohdinnat siitä, onko korkeakouluilla riittävästi näkemystä siitä, miten opiskelijoita pitäisi ohjata, miten sovittaa ohjaus ja tuki opiskelijan elämäntilanteeseen tai miten kehittää HOPS:ia ja henkilökunnan valmiuksia enemmän uraohjauksen suuntaan.

Esimerkkinä kehittämistyöstä on Valtti-hanke, joka on seitsemän korkeakoulun välinen yhteistyöhanke. Siinä etsitään sellaisia opiskelu- ja uraohjausmalleja, jotka edistävät opiskelijoiden opintoja ja tukevat työllistymistä ja työelämään siirtymistä. Lisäksi Valtti-hankkeessa vahvistetaan korkeakoulujen opetushenkilökunnan ohjauksellisia taitoja ja opiskelijoiden ohjauksen asian-
tuntemusta, erityisinä teemoina uraohjaus ja työelämävalmennus. Toimenpiteillä pyritään erityisesti tukemaan opiskelijoiden valmistumista ja työelämään siirtymistä sekä ennaltaehkäisemään opintojen pitkittymistä tai keskeytymistä.

Johtopäätökset

- Henkilökohtaiset opintosuunnitelmat (HOPSit) on otettu käyttöön korkeakouluissa erittäin kattavasti, koska niiden nähdään sitouttavan opiskelijaa suunniteltuihin opintoihin ja näin edistävän opintojen etenemistä sekä monipuolistavan parhaimmillaan käytettynä uraohjausta.
- Suurimmassa osassa korkeakouluja on otettu käyttöön sähköinen eHOPS sekä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen AHOT-järjestelmä.
- HOPSin asemaa uraohjauksen ja ammatillisen kasvun välineenä tulee kehittää. Tästä esimerkkinä on valtakunnallinen Valtti-hanke.

6.4 Työelämäyhteistyö koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa

Työelämäyhteistyö koulutuksen suunnittelussa on tavoite, jonka toteutuminen on arviointikyselyjen mukaan hyvässä kehitysvaiheessa. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä oli kuitenkin selvä ero sidosryhmien osallistumisessa koulutusten suunnitteluun. Yliopistovastaajien mukaan sidosryhmät osallistuivat kohtalaisesti ja ammattikorkeakouluvastaajien mukaan erittäin paljon koulutussuunnitteluun – tavalla tai toisella. Tästä huolimatta lähes kaikki yliopistot katsoivat, että tutkinno uudistuksen jälkeen tutkinnot vastaavat ainakin jossain määrin paremmin työelämän osaamistarpeita ja että heillä on riittävästi tietoa työnantajien odotuksista tutkintojen tuottamasta osaamisesta.

Yliopistojen tutkinto-ohjelmissa ja laitostasolla tehdään systemaattista yhteistyötä suoraan työnantajien kanssa hyvin vähän. Yliopistojen haastatteluryhmässä esitettiin myös näkemys yliopistojen innovaatiroolista työelämään päin. Sen mukaan yliopistojen tulisi toimia aloitteentekijänä työelämälle toiminnan kehittäjänä ja eteenpäin viejänä, ja näin ollen työnantajat hakisivat kehittämideoitaan yliopistoista. Hyvässä vuorovaikutuksessa informaatio ja kehittämistoiminnan tuki toimisivat toki molempiin suuntiin.

Yliopistot olivat tiedostaneet työelämäpalautteen kautta keskeisiä osaamisalueita, joiden kehittämiseen tulisi koulutuksessa kiinnittää huomiota. Muutama yliopisto raportoi myös kehittämisen lopputuloksista. Monessa koulutusohjelmassa oli ryhdytty merkittäviin uudistuksiin työelämäläheisyyden parantamiseksi. Esimerkkeinä uudistuksista olivat työelämäorientaatiokurssit, yritys yhteistyöprojektit, yrittäjyysvalmiuksien parantaminen, työharjoittelut, opinnäytetöiden teko yrityksille ja yritysvierailut. Työelämäpalautteen hyödyntäminen oli johtanut muun muassa kieli- ja viestintätaitojen opetuksen kehittämiseen palvelemaan paremmin työelämän vaatimuksia. Tutkintoon johtaviin koulutuksiin on lisätty esiintymis- ja raportointivalmiuksia, tiimi- ja ryhmätöitä, informaatiolukutaitoa ja tiedon soveltamistaitoja kehittäviä opintoja.

Lisäksi kansainvälisen toimintaympäristön asettamat haasteet oli huomioitu aiempaa paremmin. Myös kandidaatin tutkintoon oli sijoitettu monia työelämävalmiuksiin luettavia opintoja, kuten kieli-, tietotekniikka- ja metodiopintoja tai harjoittelujaksoja. Tällä opintojen sijoittelulla ei ole aina ollut tavoitteena lisätä itsenäisen kandidaattitutkinnon työelämävastaavuutta, vaan kyse on ollut kandidaatin ja maisterin tutkintojen välisestä opintojen sijoittelusta.

Ammattikorkeakouluissa arvioitiin tutkintojen vastaavan uudistuksen jälkeen entistä paremmin työelämän osaamistarpeita, vaikka niiden nähtiin

vastanneen tarpeita hyvin jo aiemminkin. Työnantajien odotuksista katsottiin olevan tietoa ja linjauksien sidosryhmien osallistumisesta opetussuunnitelmatyöhön olevan olemassa. Yhteistyön nähtiin vaikuttavan tutkintojen profilointiin, opetussuunnitelmien sisältöihin, ydinaineksen valintaan sekä opetuksen ja tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan integrointiin.

Työelämäyhteistyön erityisenä hyötynä pidettiin tutkintojen tunnettuuden lisääntymistä. Ammattikorkeakoulujen vastaajat kokivat, että ylemmällä ammattikorkeakoulututkinnolla on hyvä työelämävastaavuus, vaikka tutkintoa ja sen tuottamaa osaamisen lisäarvoa ei työnantajien keskuudessa vielä hyvin tunneta.

Tutkinnonuudistuksen yhtenä tavoitteena oli vahvistaa työelämävastaavuutta ja osaamisperustaisuutta myös koulutuksen toteutuksessa. Vaikutuksia koulutuksen toteutukseen arvioitiin opintojen suoritustapojen sekä opetus- ja arviointimenetelmien monipuolistumisen kautta. Korkeakoulusektoreiden välillä oli merkittäviä eroja. Ammattikorkeakouluissa oli monipuolistettu koulutuksen toteutusta laaja-alaisemmin kuin yliopistoissa. Yliopisto-opiskelijoiden haastattelussa tuli esiin, että vaikka tutkintojen osaamisvaatimuksia ja kompetenssien toteutumista kaikilla ohjaustunneilla oli painotettu, ne eivät vielä näkyneet riittävästi kurssi- ja opintojaksotasolla.

Arviointikyselyjen ja haastatteluaineiston mukaan työelämä miellettiin oppimisympäristöksi erityisesti ylemmissä ammattikorkeakoulututkinnoissa. Työelämästä ja neuvottelukunnista hankitaan lausuntoja, joissa työelämän edustajat arvioivat muun muassa opetussuunnitelmien työelämävastaavuutta ja korkeakoulutasoisuutta. Käytännön harjoittelu, opinnäyteyhteistyö ja työelämälähtöiset hankkeet toimivat aktiivisena rajapintana suunnittelutyössä. Yhdessä ammattikorkeakoulussa koulutettiin työelämää ymmärtämään tutkinnonuudistuksen aiheuttamaa muutosta korkeakouluissa.

Molemmilla korkeakoulusektoreilla oli suunnitelmia työelämäyhteistyön kehittämistä. Suunnitelmat kohdistuivat kolmeen pääteemaan:

- 1) työelämäyhteistyön sisällyttäminen opetukseen, muun muassa harjoittelun kehittäminen, yrityscaset, projektit, vierailijaluennotsijat, oppimistehtävät, kontakti- ja verkostotapahtumat, tutkimus- ja kehittämistoiminnan integrointi koulutukseen ja työelämävalmiudet osana koulutusta
- 2) työelämäpalautejärjestelmien systematisointi, muun muassa palautteen kerääminen, alumnien hyödyntäminen kehittämisessä, osallistuminen opetussuunnitelmatyöryhmiin ja neuvottelukuntiin sekä
- 3) opettajien työelämäosaamisen vahvistaminen varsinkin ammattikorkeakoulusektorilla, muun muassa henkilöstön työssäoppimisjaksot, työelämä tiedon jakaminen ohjaustyötä tekeville, tehtäväkierto ja työelämäyhdyshenkilöiden nimeäminen.

Johtopäätökset

- Yliopistoissa kohtalaisesti ja ammattikorkeakouluissa hyvin käynnistynyt sidosryhmäyhteistyö tulee systematisoida osaksi koulutuksen suunnittelua ja toteutusta.
- Yliopistoista ja ammattikorkeakouluista löytyy hyviä esimerkkejä työelämän osaamistarpeiden huomioimisesta koulutusten suunnittelussa. Hyvät käytänteet tulee koota osaksi korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmiä.
- Koulutusohjelmiin tulee lisätä joustavuutta ja tarjota opiskelijoille vaihtoehtoisia osaamisen hankkimistapoja, myös sellaisia, jotka soveltuvat työssäkäynnin ohessa suoritettavaksi.

6.5 Tutkintojen laadun seuranta ja kehittäminen suhteessa työelämätarpeisiin

Arviointikyselyjen perusteella tutkinnonuudistuksen tavoitteiden toteutuminen edellyttää tutkintojen laadun seuranta ja edelleen kehittämistä suhteessa työelämätarpeisiin. Työelämäpalautejärjestelmien kehittämistä kattavaksi, läpinäkyväksi ja systemaattiseksi suunnitellaan useassa ammattikorkeakoulussa.

Tutkintojen työelämäläheisyyttä ja laatua kerrottiin seurattavan ja kehitettävän molemmilla korkeakoulusektoreilla. Kandidaatin tutkinnon suorittaneiden sijoittumista työelämään ei yliopistoissa kuitenkaan pääsääntöisesti seurata. Niissä yliopistoissa, joissa seuranta oli tehty, oli havaittu, että ero maistereiden ja kandidaattien sijoittumisessa työmarkkinoille oli vähäinen. Useassa vastauksessa tuotiin esille, että välitutkinto helpotti ja paransi sijoittumista kesä- ja kausitöihin sekä helpotti kansainvälistä liikkuvuutta. Molemmilla sektoreilla oli tunnistettu runsaasti työelämätarpeita, joiden suhteen tutkintoja tulisi kehittää.

Korkeakoulujen esittämät hyvät käytänteet, joilla seurataan ja kehitetään tutkintojen työelämäläheisyyttä, voidaan jaotella kolmeen teemaan: 1) palaute ja seuranta, 2) työelämäyhteistyö opintoihin integroituna ja 3) sidosryhmäyhteistyö.

Yliopistoissa korostuu palaute ja seuranta, josta esimerkkeinä olivat maistereiden uraseuranta ja alumnitoiminta. Ammattikorkeakouluissa palaute ja seuranta tarkoitti lähinnä palautekyselyjä ja valmistuneiden työhön sijoittumisen seuranta, esimerkiksi ura- ja rekrytointipalveluiden seuranta- ja kyselyjä sekä alumneilta ja opiskelijajärjestöiltä saatua palautetta.

Korkeakoulut kertoivat saavansa arvokasta tilastotietoa työelämäaiheisista tutkimuksista ja selvityksistä. Näitä ovat SEFE ry:n sijoittumisselvitykset kauppatieteellisellä alalla, seurantaraportit tutkintojen tuottamista valmiuksista ja Tilastokeskuksen raportit. Opinnäytetyöprosesseista saatu palaute mainittiin myös, samoin kuin henkilöstön omat työelämäyhteydet. Valmistuneiden osaamisselvitysten tuottamaa tietoa kerrottiin myös hyödynnettävän koulutuksen kehittämiseen erityisesti opetussuunnitelmatyössä ja opetuksen toteuttamisessa. Opintoihin integroituvasta työelämäyhteistyöstä esimerkkinä mainittiin molemmilla korkeakoulusektoreilla työelämälähtöisyyden huomioiminen osaamistavoitteissa ja koulutuksen suunnittelussa sekä työelämäyhteistyö opintojen eri vaiheissa. Harjoitteluista saatu palaute ja palautteen kerääminen opiskelijoilta oli tyypillisempää ammattikorkeakouluissa. Sidosryhmäyhteistyön hyvinä käytänteinä pidettiin korkeakouluissa neuvottelukuntien toimintaa, erilaisia työryhmiä ja yhteistyöhankkeita. Näiltä sidosryhmiltä kerätään palautetta.

Tässä arvioinnissa korkeakoulujen tunnistamat työelämän ja osaamistarpeiden kehityssuunnat kohdentuivat neljään teemaan: 1) yhteiskunnalliset muutokset, 2) työmarkkinoiden kehitysnäkymät, 3) osaamistarpeiden muutokset ja 4) koulutuksen järjestäminen. Ammattikorkeakouluissa työelämään liittyviä näkökohtia kuvattiin konkreettisemmin kuin yliopistoissa. Yliopistot nimesivät työmarkkinoiden kehitysnäkyminä työmarkkinoiden kansainvälistymisen ja globalisaation, muuttuvat työllistymistavat, yrittäjyyden ja innovaatioiden sekä työvoiman kysynnän kasvun. Ammattikorkeakoulut puolestaan painottivat työelämän vaatimusten monipuolistumista ja uudistumista, elinikäistä oppimista, työmarkkinoiden kansainvälistymisen ja globalisaation lisäksi monikulttuurisuutta sekä työmarkkinoiden teknologisoitumista ja digitalisoitumista.

Osaamistarpeiden muutoksina molemmat korkeakoulusektorit näkivät yhteistyö- ja vuorovaikutusosaamisen. Yliopistot korostivat ehtona tämän osaamisalueen harjaannuttamisessa lisääntyvää opettajatarvetta, kun taas ammattikorkeakoulut tähdensivät asiantuntijaosaamisen korostumista opettajilla ja heidän kykyään siirtyä tehtävästä toiseen.

Osaamisen näyttöjä, oppisopimustyyppisiä koulutuksia ja yritys yhteistyötä pidettiin niin ikään hyvinä tapoina tuoda työelämää lähemmäksi opintoja, lisätä opiskelumotivaatiota ja vähentää tarvetta opiskeluaikaiseen työntekoon työkokemuksen saamiseksi. Erityisesti yliopistoissa olisi tarve tämänkaltaisille muutoksille opintojen järjestämisessä ja opetuskulttuurin kehittämisessä. Ammattikorkeakoulujen koulutusrakenteiden uudistamista joustavammiksi ja aitoja valintoja mahdollistavammiksi pidettiin myös tarpeellisina.

Johtopäätökset

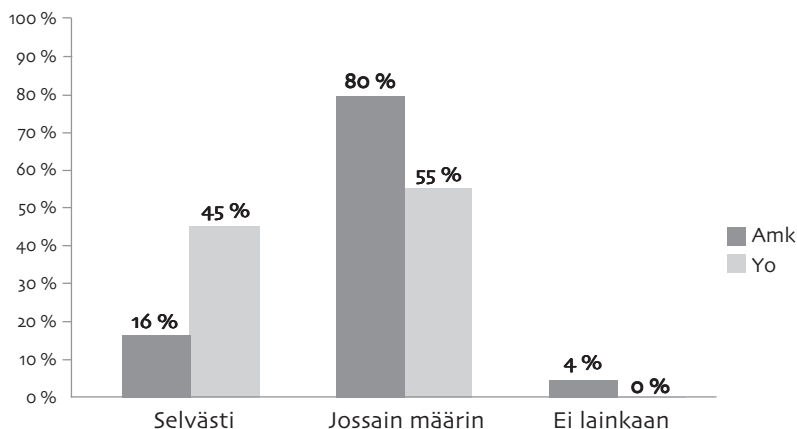
- Tutkintorakenteen kehittämiseen lähivuosina vaikuttavat työelämän ja osaamistarpeiden kehityssuunnat kohdistuvat yhteiskunnallisiin muutoksiin, työmarkkinoiden kehitysnäkymiin, osaamistarpeiden muutoksiin ja koulutuksen järjestämiseen. Molemmat korkeakoulusektorit pitävät yhteistyö- ja vuorovaikutusosaamista jatkuvasti lisääntyvänä osaamistarpeiden alueena.
- Kandidaatin tutkinnolla tulee tulevaisuudessa olla nykyistä itsenäisempi ja vahvempi asema tutkintorakenteessa. Tutkinnon työelämävastaavuus täytyy määritellä aloittain ja suhteessa vastaavan alan ammattikorkeakoulututkintoihin.
- Kaikissa kandidaatin tutkinnoissa tulee kiinnittää alasta ja tavoitetutkinnoista riippumatta huomiota siihen, että keskeisten, yleisten työelämävalmiuksien systemaattinen rakentuminen alkaa opintojen alusta asti.
- Tutkintojen työelämävastaavuuden toimivuudesta tulee kerätä tietoa esimerkiksi säännöllisillä valmistumisen jälkeisillä kyselyillä, joiden tiedot tulee analysoida kehittämisen tueksi.

7 Kotimainen liikkuvuus

Tutkinnonuudistuksen yhtenä tavoitteena oli lisätä opiskelijoiden kotimaista liikkuvuutta. Kotimaisella liikkuvuudella tarkoitetaan opiskelijoiden siirtymistä alemmasta ylempään tutkintoon sekä opiskelijoiden liikkuvuutta korkeakoulusektorin ja alojen sisällä sekä korkeakoulusektorien välillä. Arvioinnissa tuli kotimaisen liikkuvuuden osalta tarkastella tutkintorakenteen luomia mahdollisuuksia ja esteitä kotimaiselle liikkuvuudelle.

7.1 Tutkinnonuudistuksen vaikutus kotimaiseen liikkuvuuteen

Lähes kaikki korkeakoulut arvelivat uuden tutkintorakenteen mukanaan tuomat mahdollisuudet kotimaiseen liikkuvuuteen ainakin jossain määrin entistä paremmiksi, kuten seuraava kuvio 5 osoittaa:



Kuvio 5. Korkeakoulukohtainen arvio siitä, antaako uusi tutkintorakenne entistä paremmat mahdollisuudet kotimaiseen liikkuvuuteen, %.

Kaksiportainen tutkintojärjestelmä on selkeyttänyt liikkuvuutta ja helpottanut siirtymistä erityisesti korkeakoulusektorien sisällä. Kaksiportainen tutkintojärjestelmä itsessään, yhtenäinen opintojen mitoitus, lisääntynyt yhteistyö ja sopimukset korkeakoulujen tai koulutusalojen välillä, tehostunut ohjaus ja erilaiset liikkuvuuden helpottamiseen pyrkineet hankkeet ovat tärkeitä liikkuvuuden mahdollistajia.

Kaksiportainen tutkintojärjestelmä on kuitenkin vasta muotoutumassa, eikä uuden tutkintorakenteen suomia mahdollisuuksia ole hyödynnetty täysimittaisesti. Korkeakouluilla ei ole yhtenäistä näkemystä kotimaisen liikkuvuuden hyödyllisyydestä tai tarpeellisuudesta. Mahdollisuus liikkuvuuteen nähtiinkin korkeakouluissa enemmän teoreettisena kuin tosiasiallisena. Kysymykseen siitä, oliko tutkinnonuudistus lisännyt kotimaista liikkuvuutta, lähes puolet yliopistoista vastasi, että mitään erityistä muutosta ei ollut tapahtunut. Ammattikorkeakouluista vain neljäsosa arveli, että siirtymiset olivat lisääntyneet, ja lähes puolet, että mitään erityistä muutosta ei ollut tapahtunut.

Arviot liikkuvuuden lisääntymisestä olivat yliopistosektorilla selvästi ammattikorkeakoulusektoria myönteisempiä. Liikkuvuuden mahdollisuudet ja liikkuvuuden määrät olivat yliopistovastaajien mukaan kasvaneet tutkinnonuudistuksen seurauksena huomattavasti enemmän kuin ammattikorkeakouluvastaajien. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluvastaajilla oli erilaiset näkemykset myös siitä, missä määrin kaksiportaisuus oli edistänyt liikkuvuutta sektoreiden välillä: ammattikorkeakouluvastaajien näkemys oli selvästi kielteisempi. Vastaukset heijastelevat ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden vaikeuksia siirtyä opiskelemaan yliopistoon. Kaksiportaisuus näytti kuitenkin helpottaneen alojen sisäistä ja korkeakoulujen välistä liikkuvuutta enemmän ammattikorkeakoulusektorilla kuin yliopistosektorilla.

Korkeakoulut ottivat mieluummin opiskelijoita muista korkeakouluista kuin ohjasivat valmistuvia opiskelijoitaan muualle suorittamaan ylempää korkeakoulu- tai ammattikorkeakoulututkintoa. Valtaosa vastanneista korkeakouluista oli samaa tai lähes samaa mieltä väittämästä ”Korkeakoulu tavoittelee ylempien korkeakoulututkintojen opiskelijoiksi muissa korkeakouluissa alemman tutkinnon jo suorittaneita”.

Kansallisen liikkuvuuden nähtiin lisääntyneen myös alakohtaisesti kummallakin sektorilla. Yliopistollisista aloista liikkuvuus vaikutti lisääntyneen eniten kauppatieteen alalla, ammattikorkeakouluissa sosiaali- ja terveysalalla.

Johtopäätökset

- Tutkinnonuudistus edisti kotimaisen liikkuvuuden mahdollisuuksia.
- Arviot liikkuvuudesta olivat yliopistoissa myönteisempiä kuin ammattikorkeakoulusektorilla.
- Tutkintorakenteen etuja ei ole vielä hyödynnetty täysimääräisesti.

7.2 Kotimaisen liikkuvuuden esteet

Kotimaisen liikkuvuuden esteet näyttäytyivät molemmilla korkeakoulu-sektoreilla hyvin samantapaisina sekä alaa että korkeakoulua vaihdettaessa. Ongelmia aiheuttivat erityisesti siirtymävaiheeseen liittyvät opinnot ja valintakriteerit.

Ammattikorkeakouluissa viitattiin useimmin sekä alaa että korkeakoulua vaihdettaessa vaikeuksiin lukea aiempia opintoja hyväksi ja korkeakoulua vaihdettaessa tunnustaa aiemmin hankittua osaamista. Hyväksilukemisia pidettiin vähäisinä, niiden käytänteitä sekavina ja vaihtelevina ja tunnustamisen käytänteitä epäselvinä, kirjavina ja vakiintumattomina. Myös erilaiset opetussuunnitelmat haittasivat selvästi korkeakoulun vaihtoa. Lisäksi asenteet saattoivat ehkäistä joustavaa hyväksilukua. Yliopistojen vastauksissa koulutusalan vaihtoa hankaloittivat eniten vaadittavat täydentävät opinnot. Ongelmia aiheutti esimerkiksi tulijoiden taustojen kirjavuus: jokaiselle joudutaan räätälöimään omat täydentävät opinnot. Sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa pidettiin liikkuvuuden esteinä kieli- ja viestintäopintoihin liittyviä erityisvaatimuksia, ruotsinkielisissä korkeakouluissa myös kielenhallintaa.

Erityisinä liikkuvuuden esteinä nousivat esiin ammattipätevyyden vaatimat pohjaopinnot. Näitä oli esimerkiksi aineenopettajien, juristien ja joidenkin terveydenhuollon ammattilaisten tutkinnoissa. Ammattikorkeakoulusektorilla saattoi työkokemusvaatimus haitata ammattikorkeakoulututkinnon ja yliopistotutkinnon suorittaneen joustavaa siirtymistä opiskelemaan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa.

Liikkuvuutta vaikeuttivat usein myös sosiaaliset, taloudelliset, maantieteelliset ja muut opiskelijan henkilökohtaiseen elämään liittyvät syyt. Muutama korkeakoulu mainitsi informaation puutteen: tietoa eri mahdollisuuksista oli liian vähän tai se oli hajallaan. Informaation puutteeseen viittasivat myös monet haastatteluissa mukana olleet. Haastatteluissa nousi esiin myös se, että Suomessa ei ylipäänsä ole perinnettä siirtyä korkeakoulusta toiseen.

Kotimaista liikkuvuutta haittasi yliopistovastauksien mukaan jonkin verran myös vastaanottavien korkeakoulujen resurssien puute, joka konkretisoi tui suosituissa korkeakouluissa tiukkoina opiskelijakiintiöinä. Lähettävä yksikkö puolestaan saattoi kokea pelkoa siitä, että yksisuuntainen liike aiheuttaisi menettäville yksiköille taloudellista tappiota. Toisaalta osassa yliopistoja ei liikkuvuutta esiintynyt sen vuoksi, että vastaavaa koulutusta ei ole tai ei juuri ole muualla.

Ammattikorkeakoulut ehdottivat ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon nimen muuttamista maisteriksi (AMK), mikä tekisi ylemmän tutkinnon tunnistamisen helpommaksi ja vastaisi paremmin tutkinnon luonnetta.

Muutoinkin tutkintonimikkeisiin nähtiin liittyvän ongelmia, jotka vaikeuttavat liikkuvuutta.

Myös alakohtaisissa vastauksissa suurimmaksi kotimaisen liikkuvuuden esteeksi nousivat aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen ja hyväksilukemiseen liittyvät ongelmat. Liikkuvuuden esteinä nousivat esiin myös opiskelijan henkilökohtaiset syyt, kuten opintososiaaliset seikat, elämäntilanne, taloudelliset syyt, kiintyminen kotiyliopistoon jne. Lisäksi opintojen hyväksiluvussa oli suuria korkeakoulukohtaisia eroja. Erityisesti alakohtaisista yliopistovastauksista käy ilmi, että liikkuvuuteen ei kannustettu eikä asiasta erityisesti tiedotettu.

Johtopäätökset

- Opiskelijoiden joustavaa liikkuvuutta korkeakoulusta toiseen estävät erityisesti siirtymävaiheessa edellytettävät opinnot, hyväksilukuun liittyvät ongelmat, resurssien puute ja opiskelijoiden henkilökohtaiset syyt.
- Suomessa ei juuri ole perinnettä siirtyä korkeakoulusta toiseen.

7.3 Kotimaisen liikkuvuuden edistäminen

Suurella osalla ammattikorkeakouluista ja yliopistoista oli korkeakoulutasoiset linjaukset siitä, miten aiempia opintoja tai aiemmin hankittua osaamista tuli lukea hyväksi. Linjauksia esiteltiin tutkintosäännöissä ja -määräyksissä, menettelytapaohjeissa ja korkeakoulujen välisissä sopimuksissa. Joissakin yliopistojen vastauksissa tuli esille, että oli tehty vain tiedekuntakohtaisia ratkaisuja. Ainoastaan muutama korkeakoulu totesi, ettei korkeakoulutasoisia linjauksia ollut vielä tehty. Jos yleisiä linjauksia ei vielä ollut, niitä kuitenkin valmisteltiin. Vaikka monissa kannanotoissa korostettiin joustavuutta päätöksien tekoon, yhteisiä valtakunnallisia linjauksia kaivattiin lisää.

Erityisesti ammattikorkeakouluissa korostuivat liikkuvuutta edistävinä tekijöinä erilaiset yhteistyösopimukset. Haastattelussa tuli muun muassa esille, että oli jo näyttöä Laurea-ammattikorkeakoulun ja Hämeen ammattikorkeakoulun yhteistyön vaikutuksista liikkuvuuteen. Yhteistyö oli tärkeää myös yliopistoissa, joissa sitä tehtiin pääosin JOO-sopimuksen (joustava opinto-oikeus) puitteissa. Joustavalla opinto-oikeudella tarkoitetaan mahdollisuutta hakea opinto-oikeutta toiseen yliopistoon esimerkiksi sivuainekokonaisuuden tai erillisten opintojaksojen suorittamista varten.

Sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa viitattiin liikkuvuutta edistävänä tekijänä usein hyväksilukujen, yliopistoissa myös siltaopintojen selkey-

teen. Vaivattominta olisi, jos alaa tai korkeakoulua vaihdettaisiin tutkinnon suorittamisen jälkeen. Verkko-opintoja pidettiin tärkeänä liikkuvuutta edistävänä keinona erityisesti ammattikorkeakouluissa. Tosin haastattelussa todettiin, että verkon hyödyntämisessä on vielä puutteita erityisesti sisällöntuotannon kannalta.

Osassa vastauksia korostettiin opetussuunnitelmatyön ja opintojen periodisoimisen tai moduulirakenteen helpottavan liikkuvuutta. Myös opiskelijoille tiedottaminen, kannustava suhtautuminen ja rekrytointitoimenpiteet nousivat vastauksissa esille. Haastattelussa nousi esiin myös asenteisiin vaikuttaminen: opiskelijan tulisi kokea, että yliopistosta ammattikorkeakouluun siirtyminen on pelkästään ammatinvalinnallinen kysymys, ei statuksen lasku. Muutamassa yliopistovastauksessa ja haastattelussa korostettiin maisteriohjelmien myönteistä vaikutusta liikkuvuuteen.

Tärkein tapa ohjeistaa liikkuvuutta oli opinto- ja HOPS-ohjaus. Lisäksi ohjeistusta tarjottiin opinto-oppaissa ja tiedotustilaisuuksissa. Sitä annettiin myös orientoiviin opintoihin kuuluvissa informaatiotilaisuuksissa. Ammattikorkeakouluissa liikkuvuuteen ohjeistettiin lisäksi uraohjauksen tai alumnitoiminnan yhteydessä. Ammattikorkeakouluvastauksissa liikkuvuutta suunnattiin usein oman alan jatkotutkinnon suuntaan. Poikkeuksena oli tekniikan ala, jossa insinööreille tiedotetaan mahdollisuudesta suorittaa DI-tutkinto. Myös verkkosivut mainittiin liikkuvuuden ohjeistuksessa erityisesti yliopistovastauksissa. Yliopistoista viisi ja ammattikorkeakouluista seitsemän ei esittänyt mitään liikkuvuuden ohjeistukseen liittyviä toimia.

Yliopistojen verkkosivuilla kerrotaan varsin hyvin mahdollisuudesta tulla opiskelemaan ylempää korkeakoulututkintoa. Sen sijaan mainintaa siitä, että opiskelija voi suorittaa ensin alemman korkeakoulututkinnon ja vaihtaa sitten toiseen korkeakouluun, ei havaittu missään. Samoin ammattikorkeakoulujen sivuilta ei löydetty tietoa siitä, että ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen voi jatkaa yliopistossa.

Alakohtaisissa vastauksissa yliopistot tarjosivat liikkuvuuden edistämiskeinoina tehokkaampaa informointia ja hakujärjestelmien selkeyttämistä sekä joustavia hyväksilukukäytänteitä ja houkuttelevuuden lisäämistä. Myös ammattikorkeakoulusektorilla toivottiin liikkuvuuden edistämiskeinoina toimivia AHOT- ja siirtymäkäytänteitä sekä informaation lisäämistä. Lisäksi profiloituminen tiettyihin työelämätarpeisiin voisi lisätä koulutuksen houkuttelevuutta.

Johtopäätökset

- Liikkuvuuden korkeakoulukohtaisessa ohjeistuksessa on selviä puutteita.
- Alempien korkeakoulututkintojen sisältöjä tulisi muokata siten, että ne antavat nykyistä paremmat valmiudet valita tarkempi suuntautuminen vasta siirryttäessä suorittamaan ylempää korkeakoulututkintoa. Tällöin tulee kiinnittää huomiota alemman tutkinnon antamiin valmiuksiin siirtyä toisen alan maisteriopintoihin ja toimia työelämässä.
- Linjauksia opintojen hyväksiluvusta ja AHOT-käytänteistä tulee selkiyttää korkeakouluissa myös koulutusalaakohtaisesti.

7.4 Kotimaisen liikkuvuuden seuranta

Suurin osa korkeakouluista kaipasi valtakunnallista rekisteriä kotimaisen liikkuvuuden seurantaan. Erityisen tarpeellisenä tällaista järjestelmää pidettiin yliopistoissa, joista lähes kaikki vetosivat tilastoinnin kehittämisen tarpeeseen. Ammattikorkeakouluilla tarve ei ollut aivan niin suuri. Tosin niistäkin puolet ehdotti esimerkiksi AMKOTAA vastaavaa yhteistä rekisteriä. Pari yliopistoa sekä seitsemän ammattikorkeakoulua ilmoitti, ettei uusi tiedonhakujärjestelmä ollut tarpeellinen tai että nykyinen järjestelmä oli riittävä.

Keskeisimpinä tilastointitarpeina vastaajat pitivät tietoja liikkuvien opiskelijoiden taustoista (esimerkiksi siitä, mikä aiemmin suoritettu tutkinto on ja missä se on suoritettu) ja opintojen nykytilanteesta (missä muualla opiskelijalla on vielä opinto-oikeus, millaisia sivuaineita hän suorittaa, onko hänellä täysimääräinen HOPS useampaan kuin yhteen korkeakouluun). Kyselyssä tuli esille myös aiempien ja kehitteillä olevien tietojärjestelmien (esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön ja korkeakoulujen yhdessä kehittämän Raketti XDW -hankkeen⁵) hyödyntäminen sekä toive siitä, ettei mahdollinen uusi rekisteri aiheuttaisi moninkertaista tilastointia.

Tilastointien pohjalta toivottiin saatavan yleistä tietoa siitä, mitkä ovat liikkuvuuden syyt ja mihin päin liikkuvuus suuntautuu: mitkä korkeakoulut saavat lisää opiskelijoita, mitkä taas menettävät. Lisäksi tilastoinnin toivottiin paljastavan liikkeen ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä.

Myös alakohtaisissa vastauksissa (lähes puolet ammattikorkeakouluista ja melkein kaikki yliopistot) toivottiin valtakunnallista rekisteriä. Muutoinkin kaivattiin tilastotietoja muun muassa opiskelijan taustasta, esimerkiksi pohja-

⁵ RAKETTI-XDW on korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteinen hanke, jossa rakennetaan tiedolla johtamista tukeva tietovarasto. Tavoitteena on tuottaa korkeakouluille termistöltään harmonisoitu käsitelmä ja sen ylläpitotapa.

tutkinnoista ja opinto-oikeuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön haastattelussa tuli ilmi, että rekisterin tarve tiedettiin hyvin ja että sitä ollaan parhailaan kehittämässä Raketti-hankkeen pohjalta. Rekisteriä tulevat pitämään yllä korkeakoulut ja ministeriö yhdessä. Rekisteri antaa uusia mahdollisuuksia seurata opiskelijoiden liikkuvuutta ja esimerkiksi rajoittaa opinto-oikeuksia.

Johtopäätökset

- Korkeakoulut eivät pysty seuraamaan opiskelijoiden liikkumista alan eivätkä korkeakoulujen välillä.
- Liikkuvuuden seurantaan kehitetään valtakunnallinen rekisteri Raketti-hankkeen pohjalta. Korkeakoulut sekä opetus- ja kulttuuriministeriö vastaavat rekisterin ylläpidosta.

8 Kansainvälinen liikkuvuus

Kansainvälisen liikkuvuuden lisääminen on keskeinen Bolognan prosessin alkuperäistavoite, ja sen edistäminen on nähty tärkeäksi eurooppalaisella ja kansallisella tasolla. Kansainvälisen liikkuvuuden lisääminen oli yliopistoissa kolmanneksi ja ammattikorkeakouluissa neljänneksi tärkein tutkinnonuudistuksen tavoite. Tässä arvioinnissa kansainvälinen liikkuvuus rajattiin kosemaan kotimaisten ja ulkomaisten opiskelijoiden liikkuvuutta tutkintojen sisällä ja välillä. Kansainvälinen liikkuvuus kattaa siten sekä Suomesta ulkomaille lähteneet ja Suomeen saapuvat vaihto-opiskelijat että niin sanottuina free movereina lähteneet. Kansainvälinen liikkuvuus kattaa tässä myös kansainvälisen harjoittelun silloin, kun se sisältyy tutkintoon.

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan erityisesti tutkinnonuudistuksen vaikutusta ja sen luomia mahdollisuuksia kansainväliseen liikkuvuuteen, vaikka sitä onkin vaikea eritellä irrallaan yhteiskunnan ja koulutuksen yleisestä kansainvälistymisestä. Vuonna 2009 julkaistiin opetusministeriön johdolla laajassa yhteistyössä sidosryhmien kanssa laadittu korkeakoulutuksen kansainvälistymisstrategia (OPM 2009:21). Kaikki kansainvälistymisstrategian viisi painopistettä, ”aidosti kansainvälinen korkeakouluyhteisö”, ”laadun ja vetovoiman lisääminen”, ”osaamisen vienti”, ”monikulttuurisen yhteiskunnan tukeminen” sekä ”globaali vastuu”, liittyvät joko välillisesti tai suoraan myös liikkuvuuteen.

8.1 Tutkinnonuudistuksen vaikutus kansainväliseen lähtöliikkuvuuteen

Kaksi kolmannelta korkeakouluista oli sitä mieltä, että tutkintorakenteen uudistus paransi jossain määrin suomalaisten opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua kansainväliseen opiskelijavaihtoon. Ammattikorkeakouluista jopa 80 % oli tätä mieltä. Yliopistoista puolet totesi uudistuksen parantaneen vaihtoon lähdön mahdollisuuksia, mutta peräti kolmannes oli sitä mieltä, että uudistus ei lainkaan parantanut opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua opiskelijavaihtoon.

Muutamien yliopistojen edustajat mainitsivat kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen siirtymisen hankaloittaneen opiskelijoiden vaihtoon lähtöä, sillä opintojen rakenteen katsottiin uudistuksen myötä tiukentuneen. Vaihtoon

lähtöä voi korkeakoulujen vastausten mukaan vaikeuttaa myös suomalaisten opiskelijoiden korkeampi ikä suhteessa vastaanottavissa korkeakouluissa opiskeleviin.

Ammattikorkeakoulut katsoivat tutkintorakenteen uudistuksen edistäneen tutkintojen ja opetussuunnitelmien vertailtavuutta ja siten opiskelijoiden mahdollisuuksia lähteä vaihtoon. Sekä ammattikorkeakoulujen että yliopistojen vastauksissa mainittiin kuitenkin vaihto-opiskelumahdollisuuksien vaihtelevan aloittain. Myös opiskelijan taloudellisen aseman katsottiin vaikuttavan opiskelijan vaihto-opiskelumahdollisuuksiin.

Kartoituksessa pyydettiin korkeakouluja myös arvioimaan suomalaisten opiskelijoiden opiskelijavaihdon toteutumista käytännössä. Ammattikorkeakouluista vajaa kolmannes ja yliopistoista lähes puolet ilmoitti, että liikkuvuus on uudistuksen myötä lisääntynyt. Toisaalta huomattava osa korkeakouluista oli sitä mieltä, että tutkinnonuudistuksella ei ole ollut vaikutusta kotimaisten opiskelijoiden opiskelijavaihtoon: yliopistoista 15 % ilmoitti liikkuvuuden jopa vähentyneen uudistuksen myötä.

Tutkinnonuudistuksen alkuvaiheessa esitetyt huolet siitä, että uudistus vähentäisi suomalaisten opiskelijoiden mahdollisuuksia vaihto-opiskeluun ovat osoittautuneet ainakin yleisellä tasolla turhiksi. Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskuksen CIMOn tilastojen mukaan vaihto-opiskelu Suomesta on vuosina 2005–2009 lisääntynyt tasaisesti, joskin yhtenä vuonna (2007) yliopistoista ja ammattikorkeakouluista vaihtoon lähteneiden määrä laski hieman. CIMOn tilastot kattavat vähintään kolmen kuukauden jaksot, jotka ovat vaihto-opiskelua tai harjoittelua sekä itsenäisesti että vaihto-ohjelman tuella järjestettynä. (CIMO 2010: Kansainvälinen liikkuvuus yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2009, 6–7.)

Arviointikyselyn korkeakoulu- ja alakohtaiset näkemykset vaihto-opiskelun lisääntymisestä olivatkin huomattavan poikkeavia. Alakohtaisesti liikkuvuuden lisääntymisen nähdään olleen paljon suurempaa kuin korkeakoulukohtaisesti. Merkittävimmin vaihto-opiskelu näytti arviointikyselyn mukaan lisääntyneen yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla.

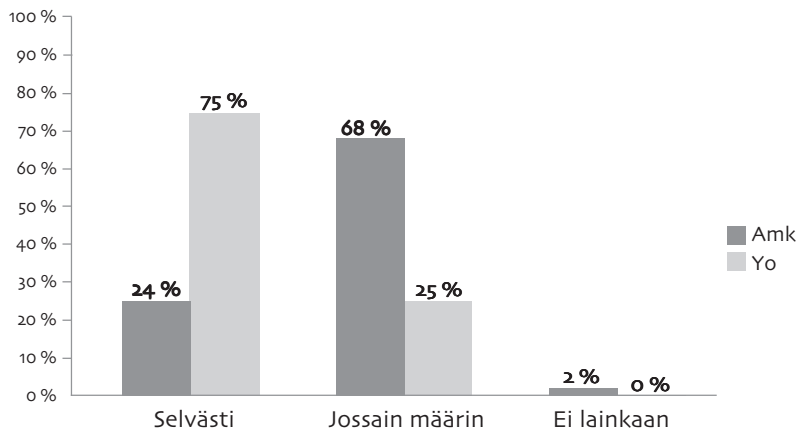
Lähes kaikkien korkeakoulujen mukaan suomalaisten opiskelijoiden mahdollisuudet siirtyä suorittamaan ylempää tutkintoa ulkomaille olivat parantuneet jossain määrin tai selvästi (kuvio 6). Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta siirtymistä ovat edistäneet ammattikorkeakoulututkinnon kansainvälinen tunnustaminen sekä yhteismitalliset tutkinnot. Siirtymä sektorilta toiselle oli ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille helpompaa kansainvälisesti kuin kansallisesti, sillä ulkomaiset yliopistot eivät vaadi siltaopintoja kotimaisten yliopistojen tapaan. Yliopistot mainitsivat tutkintojen vertailun helpottuneen ja kandidaatin tutkinnon tunnettuuden vaikuttaneen myönteisesti

opiskelijoiden mahdollisuuksiin suorittaa ylempi korkeakoulututkinto ulkomailla. Bolognan prosessin liikkuvuutta edistävät työkalut, kuten ECTS-pistejärjestelmä ja rakenteeltaan Euroopan tasolla yhtenäinen tutkintotodistuksen liite (Diploma Supplement), ovat osaltaan edistäneet kansainvälistä liikkuvuutta.

Valtaosalla korkeakouluista ei kuitenkaan ollut käsitystä siitä, onko uudistus lisännyt korkeakoulun opiskelijoiden lähtöä opiskelemaan ylempää tutkintoa ulkomaille. Puolet ammattikorkeakouluista ja yli neljännes yliopistoista vastasi, että muutosta ei ollut tapahtunut tai asiasta ei ollut tarkempaa tietoa.

Kelan opintotukitietoihin perustuvien CIMOn tilastojen mukaan suomalaisten ulkomailla tutkintoa suorittavien määrä on pysynyt jokseenkin samana vuoden 2005 jälkeen (noin 4 400 opiskelijaa). Luvut sisältävät vain ne opiskelijat, jotka saavat opintotukea. Ulkomaisiakin tutkintoja voidaan suorittaa muun muassa etäopintoina, joten tosiasiallinen määrä onkin varmasti suurempi.

Korkeakoulujen kansainvälisten asioiden henkilöstön haastattelut vahvistavat edellä kuvattua. Haastatteluista jäi myös käsitys siitä, että kansainvälisiä asioita hoitava henkilöstö on tarttunut aktiivisesti tutkinon uudistuksen ja erityisesti muun muassa henkilökohtaisten opintosuunnitelmien tarjoamaan mahdollisuuteen kansainvälistä opintoja.



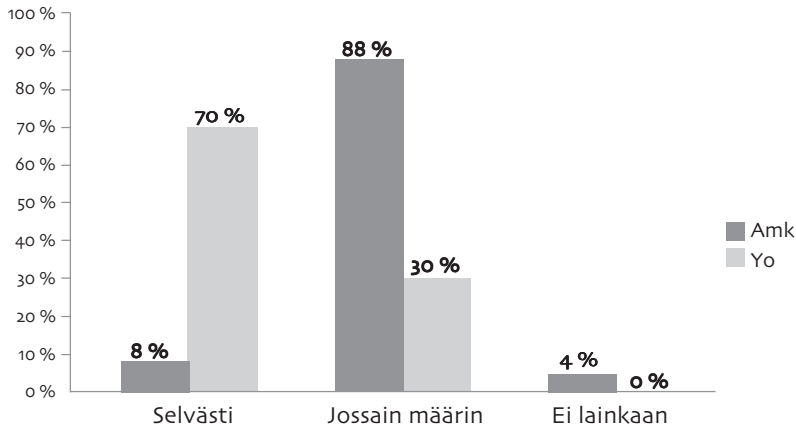
Kuvio 6. Korkeakoulujen vastaukset kysymykseen "Antaako uusi tutkintorakenne opiskelijoille paremmat mahdollisuudet ylempään tutkinnon suorittamiseen ulkomailla?" (%)

8.2 Tutkinnonuudistuksen vaikutus kansainväliseen tuloliikkuvuuteen

Lähes kaikki korkeakoulut olivat arviointikyselyssä sitä mieltä, että uusi tutkintorakenne antaa ulkomaisille opiskelijoille entistä paremmat mahdollisuudet tulla opiskelemaan Suomeen (kuvio 7). Sama näkemys toistui myös opinto- ja kansainvälisten asioiden henkilöstön haastatteluissa.

Arviointikyselyn vastauksista ja haastatteluissa tulivat ilmi samat Suomeen tuloa helpottaneet ja suoraan tutkinnonuudistukseen liittyvät asiat: englanninkielisen opetuksen lisääntyminen, tutkintojen yhteismitallisuus (ECTS-pistejärjestelmä) sekä selkiytynyt tutkintorakenne. Määrällisesti ulkomaisten opiskelijoiden Suomeen tulon katsottiin lisääntyneen erityisesti yliopistoissa (75 % vastaajista). Ammattikorkeakoulututkinnon ja ylempään ammattikorkeakoulututkinnon osalta liikkuvuuden nähtiin enimmäkseen pysyneen uudistusta edeltävällä tasolla, joskin kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ammattikorkeakouluissa oli lisääntynyt. Ylempään ammattikorkeakoulututkinnon osalta Suomeen tuloa haittasivat työkokemusvaatimus ja monimuotokoulutus. Toisaalta haastatteluissa tuli esiin, että ylempää ammattikorkeakoulututkintoa tulee suorittamaan henkilöitä, jotka ovat alun perin tulleet Suomeen töihin ja jotka työskentelevät parastaikaa esimerkiksi tietotekniikan alalla.

Myös CIMOn tilastojen mukaan Suomeen tulevien vaihto-opiskelijoiden määrä on kasvanut tasaisesti vuosina 2000–2008 mutta pienentynyt hieman lukuvuonna 2008–2009. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä Suomen korkeakouluissa on lisääntynyt selvästi vuoden 2005 jälkeen: vuonna 2009 määrä oli noin 14 000, kun vuonna 2005 luku oli noin 9 000. Näistä hieman yli puolet opiskelee ammattikorkeakouluissa ja vastaavasti vähän alle puolet yliopistoissa. Tilastot tukevat siten korkeakoulujen omaa käsitystä tuloliikkuvuuden lisääntymisestä, joskin ammattikorkeakoulujen arvio ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrästä oli tilastoja maltillisempi.



Kuvio 7. Korkeakoulujen vastaukset kysymykseen ”Antaako uusi tutkintorakenne ulkomaisille opiskelijoille aikaisempaa paremmat mahdollisuudet tulla Suomeen opiskelemaan?” (%)

8.3 Tutkinnonuudistuksen vaikutus korkeakoulujen ja opiskelijoiden kansainvälistymiseen

Tiedusteltaessa tutkinnonuudistuksen vaikutuksia kansainvälistymiseen puolet korkeakouluista totesi erityisesti vieraskieliseen tutkintoon johtavan opetus-tarjonnan monipuolistuneen. Myös liikkuvuusyhteistyön ulkomaisten korkeakoulujen kanssa katsottiin lisääntyneen. Opiskelijoiden kansainvälistymisvalmiuksien lisääntymistä koskevissa vastauksissa oli hajontaa: ammattikorkeakouluista kolmannes oli valmiuksien lisääntymisestä täysin samaa mieltä, mutta jopa puolet ei nähnyt asiassa muutosta. Yliopistoista puolestaan kolmannes ilmoitti opiskelijoiden kansainvälistymisvalmiuksien jokseenkin lisääntyneen, mutta lähes puolet ei nähnyt asiassa muutosta. Erityisesti ammattikorkeakoulut (83 %) olivat sitä mieltä, että tutkinnonuudistus helpotti ulkomaisten opiskelijoiden valintaprosessia. Yliopistoista 40 % totesi valintaprosessin helpotuneen ja vastaavasti 40 % ei nähnyt asiassa merkittävää muutosta. Kun pyydettiin kyllä tai ei -vastausta haastattelussa siitä, oliko kaksipuoliseen tutkintorakenteeseen siirtyminen lisännyt kansainvälistymistä, kaikki vastasivat ”kyllä”.

Vaikka yleisnäkemyks tutkinnonuudistuksen vaikutuksesta kansainvälistymiseen oli hyvin positiivinen, kirjallisesta aineistosta ja haastatteluista nousi myös esiin tutkinnonuudistuksen myötä tulleita seikkoja, jotka koettiin ongelmallisiksi. Jossain määrin huolta herätti muun muassa englanninkielisten maisteriohjelmien laatu ja pysyvyys. Ylipäänsä maisteriohjelmien-käsite oli

ongelmallinen kuvata myös kansainvälisesti. Yhteis- ja kaksoistutkintoihin johtava yhteistyö on edelleen haasteellista, vaikka tutkintorakenteet eri maissa ovat samankaltaisia.

8.4 Kansainvälisen liikkuvuuden edistäminen korkeakouluissa ja kansallisesti

Lähtöliikkuvuutta pyrittiin korkeakouluissa parantamaan lisäämällä tiedotusta vaihtomahdollisuuksista, huomioimalla kansainvälinen opintojakso opetus-suunnitelmatyössä ja HOPS-keskustelussa sekä kohdentamalla opiskelijaliikkuvuuteen erillistä rahoitusta. Tuloliikkuvuuden osalta korkeakoulut olivat lisänneet vieraskielistä opetustarjontaa ja kansainvälistä markkinointia sekä panostaneet ulkomaisten opiskelijoiden tukipalveluihin.

Korkeakouluissa on toimittu kansainvälistymisen ja erityisesti liikkuvuuden lisäämiseksi, mutta myös kansallisen tason toimia tarvitaan. Sekä tulo- että lähtöliikkuvuutta edistävänä tekijänä korkeakoulut korostivat kansallisen yhteistyön ja verkostoitumisen merkitystä ja toivoivat sitä lisättävän esimerkiksi tiedotuksessa, markkinoinnissa, tukipalveluissa, harjoittelupaikkojen hankkimisessa ja ylipäänsä kansainvälistymiseen liittyvien hyvien käytänteiden levittämisessä.

Rahoituksen lisääminen ja paremmat apurahajärjestelmät nähtiin tärkeimmiksi keinoiksi enentää erityisesti vaihto-opiskelua. Kansainvälistymisstrategian liikkuvuuden rahoitusohjelman toimeenpano mainittiin muutamassa vastauksessa. Korkeakoulut korostivat parempia rahoitusmahdollisuuksia erityisesti opiskelijoiden, mutta myös muun henkilöstön kansainvälistymiseen ja opettajavaihtoon. Muutamien yliopistojen vastauksissa ehdotettiin myös opiskelijaliikkuvuuden ottamista selkeämmin osaksi yliopistojen tuloksellisuusrahoitusta.

Omana kokonaisuutenaan nousi esiin tarve kehittää opintojen hyväksilukua ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista. Kansainvälisenä yhteistyönä suunnitellut yhteiset opintokokonaisuudet mainittiin muutamassa vastauksessa keinona helpottaa hyväksilukemista. Tähän toimintaan toivottiin myös tukea. Hyväksilukemiseen on kiinnitetty korkeakouluissa huomiota, mutta siinä raportoitiin edelleen olevan myös ongelmia. Hyväksiluvun ongelmat mainittiin kysymyksenä, joka voi pidentää opintoja ja näin vähentää halukkuutta lähteä vaihtoon ulkomaille.

Laajempänä kysymyksenä todettiin muun muassa se, että aiemman koulutuksen (perus- ja lukio-opetuksen) tulisi antaa paremmat kansainvälistymis- ja kielivalmiudet. Myös yhteiskunnan taholta toivottiin lisää yleistä myönteis-

syyttä kansainvälistymistä kohtaan. Samoin työelämän tulisi osoittaa enemmän arvostusta kansainväliselle kokemukselle ja täten motivoida opiskelijoita lähtemään vaihtoon. Useassa vastauksessa tuli esiin myös, että harjoittelupaikkoja on vaikea löytää ulkomaisille opiskelijoille.

Yksittäisinä ehdotuksina tulivat esiin myös kansallisen hakujärjestelmän perustaminen ulkomaisille hakijoille ja ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin haettaessa kolmen vuoden työkokemusvaatimuksen poistaminen tai lyhentäminen. Lisäksi esitettiin lukukausien yhdenmukaistamista Euroopan tasolla.

Johtopäätökset

- Suomesta lähtevien vaihto-opiskelijoiden ja Suomeen tutkintoa suorittamaan tulevien ulkomalaisten määrä on lisääntynyt. Myös Suomeen vaihto-opiskelijoiksi tulevien määrä on yhden vuoden pientä notkahdusta lukuun ottamatta noussut.
- Korkeakoulut kokivat, että uusi tutkintorakenne mahdollistaa entistä paremmin hakeutumisen ulkomaille Suomessa suoritettuna alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen.
- Korkeakoulujen näkemyksen mukaan tutkinnonuudistus oli lisännyt yleistä kansainvälistymistä: vieraskielistä opetusta, kansainvälisenä yhteistyönä suunniteltuja opintoja ja opiskelijoiden kansainvälistymisvalmiuksia.
- Huomio kiinnittyy kansainvälisen toiminnan laatuun, sillä osa korkeakouluista katsoi sekä haastattelussa että kirjallisissa vastauksissa, että määrää ei tule kasvattaa laadun kustannuksella.
- Opinnot tulee suunnitella ja henkilökohtainen opintosuunnitelma laatia niin, että vaihtojakso on mahdollista integroida opintoihin. Ulkomaiset opinnot tulee lukea täysimääräisinä hyväksi ensisijaisesti pakollisiin opintoihin. Tämä edellyttää joustavia opetussuunnitelmia, vaihtojen hyvää suunnittelua ja yhteistyökorkeakoulujen opetussuunnitelmien tuntemista.
- Koulutukseen sisällytetään yleisiä kansainvälistymisvalmiuksia antavia osioita.
- Ammattikorkeakoulujen aikuisopiskelijoiden kansainvälistymismahdollisuuksia parannetaan esimerkiksi kansainvälisten intensiivikurssien ja ryhmävierailujen avulla.

- Kansainvälisiä harjoittelumahdollisuuksia kehitetään edelleen sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa yhdessä työelämän kanssa.
- Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tulee tehdä enemmän alueellista yhteistyötä kansainvälistymiseen liittyvissä kysymyksissä: muun muassa yhteisiä orientaatioita, yhteistä opetusta, markkinointia, tiedotusta, yhteisiä hankkeita ja rahoitushakemuksia.

9 Alakohtaiset johtopäätökset yliopistosektorilla

9.1 Humanistinen ala

Humanistiselta alalta arviointikyselyyn osallistuivat Jyväskylän ja Oulun yliopistojen sekä Åbo Akademin humanistiset tiedekunnat.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet toteutuivat tiedekuntien oman arvion mukaan kohtalaisesti. Opintojen keskeyttäminen väheni jonkin verran ja kohtimainen liikkuvuus lisääntyi. Sen sijaan alemman korkeakoulututkinnon asema vahvistui vain jossakin määrin. Myöskään opintoajat eivät juuri lyhentyneet eivätkä opintojen sisällöt kehittyneet vastaamaan paremmin työelämän tarpeita.

Kaikki humanistisen alan tiedekunnat osallistuivat valtakunnalliseen, alakohtaiseen HUMALA-yhteistyöhön, joka sai tiedekunnilta hyvää palautetta. Sen tuloksena luotiin koko koulutusosalalle yhteisiä käytänteitä ja määriteltiin muun muassa opintokokonaisuuksien laajuudet ja pakollinen sivuaine kandidaatin tutkinnossa. Toisaalta arviointiasteikosta ja pakollisista kieliopinnoista ei päästy yksimielisyyteen. Åbo Akademi mainitsi ongelmana myös sen, että alakohtainen materiaali oli vain suomeksi.

Eri alojen kyselyvastauksia vertailtaessa humanistinen ala erottui muista siinä, että tutkinnonuudistuksen kansalliset tukimuodot koettiin muita aloja hyödyllisemmiksi. Kaikkein hyödyllisimpänä tutkinnonuudistuksen tukimuotona pidettiin alakohtaista yhteistyötä, mutta myös W5W-hanke ja Bologna-seminaarit koettiin keskimäärin tärkeämpinä tutkinnonuudistuksen tukimuotoina kuin muilla aloilla.

Siirtymävaihe vanhasta tutkintojärjestelmästä uuteen onnistui kahden tiedekunnan mielestä hyvin; yhden mielestä siirtymävaiheessa oli jonkin verran ongelmia. Ongelmina mainitsi yksi tiedekunta puuttuvat tiedekuntapäätökset, tekniset vaikeudet opintoviikkojen muutoksissa opintopisteiksi ja 1980-luvulla aloittaneiden opiskelijoiden suorituksissa. Siirtymävaiheen onnistumiseen vaikuttavina tekijöinä yksi tiedekunta mainitsi tutkinnonuudistuksen laajan kannatuksen, tiedekunnan selkeät ohjeistukset ja riittävän aikaisen valmistautumisen.

Tutkintorakenteen toimivuus

Kaksiportaisen tutkintorakenteen etuna pidettiin humanistisella alalla sitä, että uusi rakenne parantaa läpivirtausta, koska kumpikin tutkinto on selkeästi mitoitettu. Erilliset tutkinnot on myös helpompi hahmottaa.

Nykyisen tutkintorakenteen keskeisimpinä ongelmakohtina tiedekunnat mainitsivat muun muassa kandidaatin välitutkintoluonteen sekä alaa tai korkeakoulua vaihtavien opiskelijoiden AHOT-ongelmat ja niiden aiheuttaman työmäärän. Tutkintorakenteen kehittämiskohteina tuotiin esiin kandidaatin tutkinnon työelämävastaavuus, maisterin tutkinnon laajuuden rajoittaminen, nykyistä suuremmat oppimiskokonaisuudet sekä tutkintojen kehittäminen kokonaisuutena.

Tutkinnonsuoritusoikeudesta kaikki kolme tiedekuntaa olivat samaa mieltä: valinnan pitäisi kohdistua koko tutkintoon, ei vain alempaan. Perusteluina vastaajat mainitsivat kandidaatin tutkinnon heikon aseman työelämässä, riskin entistä raskaammasta valintajärjestelmästä sekä opettajan- ja puhe-terapeutin kelpoisuusvaatimukset.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Tiedekuntien vastausten perusteella humanistisen alan opintoja uudistettiin sisällöllisesti ja pedagogisesti, kuormittavuutta vähennettiin ja opintojen ohjausta kehitettiin. Kaikki kolme tiedekuntaa arvioivat uudistaneensa opetussuunnitelmiaan: kaksi suuressa osassa oppiaineita ja yksi alle puolessa.

Arviot työelämänäkökulman sisällyttämisestä alemman tutkinnon suunnitteluun vaihtelivat. Yhden tiedekunnan mukaan ei tehty mitään uutta; sama koski toisen tiedekunnan opettajankoulutusta. Yhden yliopiston mukaan viestinnän koulutuksen työelämävalmiudet sijoitettiin painotetusti alempaan tutkintoon. Yksi yliopisto totesi harjoittelun tulleen moniin oppiaineisiin.

Työelämäyhteistyöstä ja tutkintojen työelämävastaavuuden kehittämisestä saatiin yksittäisiä esimerkkejä. Yhdessä tiedekunnassa on kehitetty arkeologian opiskelijoiden työllistymistä tukevia opintoja ja toisessa opiskelijoille suositellaan palveluliiketoiminnan ja yrittäjyyskoulutuksen sivuaineopintoja. Puheterapian alalla sidosryhmiä tavataan jo vakiintuneesti ja säännöllisesti. Sidoryhmäyhteistyön kehittäminen tunnistettiin yleensä yhteiseksi kehittämisasteeksi. Toisaalta korostettiin, että humanistis-yhteiskunnallisilla aloilla on vallalla tiedeperustainen näkemys työelämävastaavuudesta eikä kapea-alaisen ammatillisen koulutuksen katsota kuuluvan yliopiston tehtävään näillä aloilla.

Tiedekuntien vastauksissa ilmeni, että kun opetussuunnitelmiin on nyt sisällytetty osaamistavoitteet, seuraavana haasteena on osaamistavoitteiden arviointimenetelmien kehittäminen yhteistyössä työelämän kanssa. Yksi tiede-

kunta esitti kehittämiskohteena, että tulisi nostaa esiin ja tehdä näkyviksi ne yleiset valmiudet, jotka jo nyt sisältyvät tutkintoon.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Humanistisen alan tiedekunnilla ei ollut selvää käsitystä kotimaisen opiskelijaliikkuvuuden kehityksestä. Keskeisimpinä kotimaisen liikkuvuuden esteinä tiedekunnat pitivät AHOT-ongelmia, JOO-sopimuksen maksullisuutta, halua pitää opiskelijat omassa tiedekunnassa sekä maisterivalintojen kehittämisen keskeneräisyyttä. Kotimaista liikkuvuutta voitaisiin tiedekuntien mukaan tehostaa kehittämällä opintojen hyväksilukukäytänteitä sekä tehostamalla tiedotusta ja neuvontaa.

Tutkinnonuudistus ei näyttänyt lisänneen humanistisen alan alempaa tai ylempää korkeakoulututkintoa suorittavien lähtöä kansainväliseen vaihtoon. Sama koski alemman tutkinnon suorittaneiden lähtöä suorittamaan ylempää tutkintoa ulkomaille. Kansainvälisen liikkuvuuden esteinä vastaajat pitivät opintososiaalisia syitä tai opiskeluaikojen rajoittamista. Kansainvälistä liikkuvuutta tiedekunnat pyrkivät edistämään tekemällä vaihtosopimuksia, tarkistamalla hyväksilukuja ja sitoutumalla vaihdon edistämiseen.

Johtopäätökset

- Tiedekunnat hyödynsivät tutkinnonuudistuksen aikana tehokkaasti kansallisia tukimuotoja ja alakohtaisia verkostoja.
- Kandidaatin tutkinto koettiin työelämävastaavuuden ja arvostuksen kannalta vain välitutkintona, joten kandidaatin tutkinnon yleistä työelämävastaavuutta tulisi parantaa.
- Opintoaikojen lyhentämistä voisi edistää esimerkiksi tutkinnon laajuutta rajoittamalla.

9.2 Kasvatus- ja käyttäytymistieteellinen ala

Kasvatus- ja käyttäytymistieteelliseltä alalta arviointikyselyyn osallistuivat Jyväskylän, Lapin ja Tampereen yliopistojen kasvatustieteiden tiedekunnat sekä Itä-Suomen yliopiston filosofisen tiedekunnan kasvatustieteiden ja psykologian osasto sekä soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Kasvatus- ja käyttäytymistieteellisellä alalla toteutuivat tutkinnonuudistuksen tavoitteista parhaiten opintojen mitoituksen kehittäminen ja sisältöjen kehittäminen vastaamaan paremmin työelämän tarpeita. Tutkinnonuudistus ei sen

sijaan nopeuttanut opintoja eikä vähentänyt keskeyttämistä. Opettajankoulutuksessa opintojen suoritusajat ovat olleet lyhyitä, mutta uuteen tutkintorakenteeseen siirryttäessä luokanopettajan koulutusaika piteni.

Kaikki arviointikyselyyn osallistuneet tiedekunnat olivat yhtä mieltä siitä, että VOKKE-neuvottelukunta alajaostoineen teki onnistunutta työtä, jossa saatiin aikaan kasvatustieteellisen alan alempien ja ylempien korkeakoulututkintojen rakenteiden linjaratkaisut, kehitettiin sisältöjä ydinainesanalyysin kautta ja yhtenäistettiin opintojen mitoitus. Psykologian alalle luotiin yhteiset psykologian perusopinnot Psykonet-yhteistyönä.

Tiedekuntien mukaan yhteistyö alajaostoineen vei kuitenkin paljon työaika. Erityisongelmia aiheuttivat opettajien pedagogisten ja monialaisten opintojen määrä ja sijoittaminen tutkintoon. Yhteistyössä heräsi myös kysymyksiä tutkinto-ohjelmien eroista ja erikoistumisista: kuinka paljon tulisi sallia tiedekuntien omia linjauksia? Myönteistä oli, että yhteistyö alalla on jatkunut.

Siirtymävaihetta vanhasta uuteen tutkintorakenteeseen auttoivat VOKKE-projektissa tehdyt suositukset, yliopistokohtaiset sisäiset linjaukset sekä tiedekuntien välinen kehittämistyö. Haasteita tuotti muun muassa vanhan ja uuden tutkintorakenteen synkronisointi.

Tutkintorakenteen toimivuus

Tiedekuntien mukaan uuden tutkintorakenteen toimivuudesta kertoi se, että ammattikorkeakoulututkinnon ja alemman korkeakoulututkinnon pohjalta on joustavampaa jatkaa maisterin tutkintoon. Tiedekunnat olivat yksimielisiä siitä, että päävalinnassa tulisi antaa opinto-oikeus heti maisterin tutkintoon saakka, koska alempi korkeakoulututkinto tuottaa ammattipätevyyden vain lastentarhanopettajille, ei opettajille eikä psykologeille.

Tutkintorakenteen kehittämiskohteita ovat tiedekuntien mukaan laaja-alaiset kandidaatin tutkinnot ja opettajan pedagogisten opintosisältöjen yhtenäistäminen. Yksi tiedekunnista mainitsi tarpeen lisätä opetusharjoittelua varhaiskasvatukseen kandidaatin tutkintoon. Toinen taas halusi kehittää eri yliopistojen kasvatus- ja käyttäytymistieteellisten koulutusten profiileja.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Kaikkien arviointikyselyyn vastanneiden kasvatustieteellisen alan tiedekuntien mukaan vähintään yli puolet tiedekunnan oppiaineiden opetussuunnitelmista uudistettiin tutkinnonuudistuksen yhteydessä. Osaamislähtöisyys näkyi uusissa opetussuunnitelmissa eri painoituksina: kahden tiedekunnan opetussuunnitelmista tuli melko osaamislähtöisiä, kahdella taas vähäisemmässä määrin. Haasteita opetussuunnitelmatyöhön toivat uuden toimintakulttuurin lisäksi

mitoitus- ja kuormittavuuslaskelmat, ydinaineiden valitseminen, tiedekunnan yhteisten perusopintojen toteuttaminen ja sivuaineiden sovittaminen tutkintoon. Käytännössä opetussuunnitelmatyön luonne muuttui tiedekuntien oman arvion mukaan pysyvästi vain yhdessä tiedekunnassa; muilla näin ei käynyt.

Tiedekunnilla on melko monipuolisia menettelyitä työelämän osaamistarpeiden seurantaan: työelämän edustajilla on pysyvä edustus työryhmissä tai erityisissä laatusiltojalavereissa, tiedekunnat järjestävät palautepäiviä ja alumnitapahtumia, tekevät kyselyitä valmistuneille ja alumneille, analysoivat harjoittelupalautetta ja teettävät työelämän oppimistehtäviä. Yksi tiedekunta totesi, että yleisen kasvatustieteen tai aikuiskasvatuksen tutkinnon työelämävastaavuutta pyrittiin vahvistamaan sisällyttämällä alempaan korkeakoulututkintoon erityinen ammatillisen kasvun opintojakso portfolioineen ja ryhmätapaamisineen.

Tiedekuntien tunnistamina työelämän kehityssuuntina nousivat esiin laaja-alaisen opettajuuden tarpeet, kansainvälistyminen, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen lisääntyvät vaatimukset, tieto- ja viestintäteknikka, moniammatillisuuden ja -kelpoisuuden täydentämistarpeet ja siten täydennyskoulutuksen haasteet.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Kotimainen opiskelijaliikkuvuus ei kasvatus- ja käyttäytymistieteellisen alan sisällä juuri lisääntynyt. Sisäiselle liikkuvuudelle ei nähty tarvetta, sillä JOO-oikeuden myötä opiskelijoilla oli jo entuudestaan mahdollisuus suorittaa sivuaineita toisessa yliopistossa. Lisäksi psykologiassa järjestetään valtakunnallista yhteisopetusta. Liikkuvuuden esteinä mainittiin opettajankoulutuksen soveltuvuuskokeet ja niiden ajoitus, vaatimukset perus- ja aineopintojen suorittamisesta, vastaavuudet ja opintojen vanheneminen. Keskeisinä keinoina kasvattaa kotimaista liikkuvuutta olisivat opiskelijatiedottamisen lisääminen ja valintaperusteiden kehittäminen.

Kansainvälinen liikkuminen oli alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden osalta lisääntynyt kahdessa tiedekunnassa, ylemmän tutkinnon osalta yhdessä. Tiedekuntien omien arvioiden perusteella kansainväliselle liikkuvuudelle on runsaasti esteitä: tutkintorakenne on tiukka ja opettajankelpoisuudet on kansallisesti määriteltä. Opettajaksi opiskelevat eivät myöskään välttämättä näe ulkomaanvaihdolle lisäarvoa työllistymisen kannalta. Yksi tiedekunta toi lisäksi esiin koulutuksen korkean laadun omassa yliopistossa. Kansainvälisen liikkuvuuden edistämiskeinoina esitettiin vaihtosopimusten ja tutkimusyhteistyön kehittämistä ja lisäämistä sekä hyväksilukemisten selvittämistä etukäteen.

Johtopäätökset

- Tutkinnonuudistus eteni melko myönteisesti ja ongelmitta, ja tiedekunnilla oli hyvät mahdollisuudet seurata osaamistarpeita työelämän kannalta.
- Pedagogiset opinnot aiheuttivat jonkin verran ongelmia, joten yhteiset linjaukset olisivat tarpeellisia.
- Kandidaatin tutkinnon työelämävastaavuus ja itsenäisempi asema vaativat vielä kehittämistä.
- Kansainväliselle vaihdolle tulisi osoittaa tilaa tutkintorakenteessa.

9.3 Kauppatieteellinen ala

Kauppatieteelliseltä alalta arviointikyselyyn osallistui Aalto-yliopiston kaupakorkeakoulu, Turun yliopiston Turun kaupakorkeakoulu, Vaasan yliopiston kauppatieteellinen tiedekunta ja Svenska handelshögskolan.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Kauppatieteellisen alan kannalta tärkeimmät tutkinnonuudistuksen tavoitteet olivat opintojen mitoituksen kehittäminen, kansainvälisen liikkuvuuden lisääminen ja koulutussisältöjen kehittäminen vastaamaan paremmin työelämän tarpeisiin. Näissä kaikissa arvioitiin onnistutun kohtalaisen hyvin. Huonoimmin arvioitiin tavoitteiden toteutuneen opintoaikojen lyhentämisessä ja keskeyttämisen vähentämisessä. Aiemmin nelivuotinen tutkinto pidentyi nyt yhteensä viisivuotiseksi, joten opintoaikojen pitenemisestä oltiin huolissaan.

Kaikki vastaajat olivat olleet mukana valtakunnallisessa alakohtaisessa yhteistyössä, jonka hyöty arvioitiin kolmessa yksikössä keskinkertaiseksi ja yhdessä erittäin hyväksi. Yhteistyön keskeiset hyödyt liittyivät tutkintorakenteen yhtenäistymiseen: yhteistyössä määriteltiin periaatteet kaikille yhteisten opintojen ja opinnäytetöiden laajuuksista ja kahden vieraan kielen pakollisuudesta. Sovittiin myös yleisin opintojakson laajuus (6 op). Yhteistyön haasteina oli alan yksiköiden välinen kilpailu ja se, että kaikkia tutkintorakenteen yhtenäistämistavoitteita ei saavutettu. Ongelmana pidettiin myös sitä, että yhteistyö keskittyi tutkintohallinnon kysymyksiin eikä tutkintojen laadunvarmistusta ja oppimisen laatua juuri käsitelty.

Kauppatieteellisellä alalla siirtyminen uuteen tutkintojärjestelmän sujui keskimääräistä paremmin, vaikkakin se vaati henkilökunnalta venymistä ja paikoin lisätöitä. Onnistumisen taustalla oli siirtymävaiheen huolellinen suunnittelu ja hyvin hoidettu opiskelijatiedotus. Ongelmia puolestaan aiheuttivat siirtymäsäännösten soveltaminen ja opintopisteiden käyttöönotto.

Tutkintorakenteen toimivuus

Kauppatieteiden alalla tutkintorakenteen toimivuutta arvioitiin suurin piirtein samoin kuin tiedekunnissa yleensä. Kaksi yksikköä piti toimivuutta keskinertaisena, yksi melko hyvänä ja yksi melko huonona. Keskeisiksi ongelmiksi nähtiin se, että alempi korkeakoulututkinto ei ole aidosti kaksipuolainen eikä sillä ole työmarkkinarelevanssia.

Kauppatieteellisellä alalla suhtauduttiin keskimäärin muita yliopistollisia aloja myönteisemmin siihen, että tutkinnon suoritusoikeus myönnettäisiin aluksi vain kandidaatin tutkintoon. Kaksi kauppatieteellisen alan yksikköä perusteli tätä sillä, että alemman tutkinnon suunnittelu itsenäisenä ja paremmin työelämän tarpeita vastaavana tutkintona helpottuisi ja myös kandidaattien työelämään sijoittuminen paranisi, kun opinto-oikeus aidosti päättyisi. Lisäksi kandidaatiksi valmistuminen voisi lyhentää valmistumisaikoja. Toisaalta esitettiin huoli alemman ja ylemmän tutkinnon siirtymävaiheen hidastumisesta, kahden opiskelijavalinnan työläydestä sekä joidenkin yliopistojen jäämisestä vain alemman korkeakoulututkinnon antajiksi.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Kahdessa yksikössä opetussuunnitelmat uusittiin kaikkien koulutusohjelmien osalta ja kahdessa opetussuunnitelmauudistus kattoi yli puolet koulutusohjelmista. Yksiköiden oman arvion mukaan opetussuunnitelmat ovat tutkinnon uudistuksen jälkeen osaamislähtöisiä. Kahdessa yksikössä opetussuunnitelmatyö on uudistuksen jälkeen pysyvästi muuttunut. Haasteellista uudistustyössä oli opintojen mitoitus ja opintopisteisiin siirtyminen.

Kauppatieteellisellä alalla tutkinnot ovat perinteisesti olleet työelämä-lähtöisiä. Yhden yksikön mukaan työelämärelevanssi näkyy tutkinnon rakenteessa siten, että opintojen alussa korostetaan vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja ja toisen ja kolmannen vuoden opinnoissa annetaan ammatilliset perusteet omaan pääaineeseen. Tämän vastaajan mielestä alempi tutkinto valmentaa pääasiassa ylemmän tutkinnon opintoihin ja antaa valmiudet ammatillisiin tehtäviin mutta ei vielä itsenäisiin, soveltavaa ajattelukykyä vaativiin tehtäviin.

Kauppatieteellisellä alalla on runsaasti vakiintuneita työelämäyhteistyön menettelyitä, joita hyödynnettiin tutkinnonuudistuksessa. Näitä olivat esimerkiksi työelämän neuvottelukunnat, suorat työelämäkontaktit sekä opiskelijoiden lähtökyselyt ja Ekonomiliiton (SEFE) jäsenkyselyiden ja muiden tutkimusten hyödyntäminen. Vastausten perusteella työelämän osaamistarpeiden tunnistaminen ja tutkintojen osaamistavoitteiden kehittäminen näyttää kuitenkin edelleen olevan yhteinen haaste. Erityisenä laadunvarmistuksen

haasteena mainittiin valmistautuminen kansainväliseen koulutuksen akkreditointiin.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Muihin aloihin verrattuna kauppatieteellisen alan kotimainen liikkuvuus näyttää lisääntyneen keskimääräistä enemmän, sillä kolme yksikköä oli sitä mieltä, että liikkuvuus oli lisääntynyt. Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet siirtyivät ylempään tutkinnon suorittajiksi aineesta tai koulutusohjelmasta toiseen enimmäkseen oman korkeakoulun sisällä. Kotimaisen liikkuvuuden esteinä mainittiin muun muassa maisteriohjelmien tiukat hakusäännöt, epäselvät hyväksilukukäytänteet ja täydentävien opintojen työläys. Yhtenä liikkuvuuden edistämiskeinona ehdotettiin alemman tutkinnon suorittaneille kotimaisia maisteriohjelmiä muissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa.

Kansainväliseen liikkuvuuteen tutkinnonuudistuksen ei katsottu vaikuttaneen, sillä kauppatieteellisellä alalla erityisesti ylempää tutkintoa suorittavien liikkuvuus on ollut varsin aktiivista jo ennen tutkinnonuudistusta. Kansainvälisen liikkuvuuden esteinä mainittiin muun muassa vaihto-opiskelun riittämättömän taloudellinen tuki ja opiskelijoiden työssäkäynti. Keinoja, joilla kauppatieteen yksiköt ovat edistäneet ulkomaista liikkuvuutta, ovat olleet muun muassa selkeät kansainväliset opintokokonaisuudet ja vaihtosopimukset tasokkaitten ulkomaisten yliopistojen kanssa.

Ulkomaisten opiskelijoitten tuloa Suomeen tutkinnonuudistus näyttäisi lisänneen. Tätä mieltä olivat kaikki kyselyyn osallistuneet kauppatieteen yksiköt. Syinä mainittiin englanninkielisen opetuksen lisääminen yleensä sekä ulkomaalaisille suunnatut maisteriohjelmat ja niiden aktiivinen markkinointi.

Johtopäätökset

- Kauppatieteellisen alan vahvuuksina ovat vakiintuneet tutkinnot ja hyvät yhteydet työelämään sekä kansainvälisyys, joille kehittämistyötä on jatkossa hyvä rakentaa.
- Kauppatieteissä suhtautuminen itsenäiseen kandidaatin tutkintoon ja aidosti kaksiportaiseen rakenteeseen oli kaikkein myönteisintä.
- Kandidaatin tutkinnon profilointi ja työelämävalmiuksien määrittely tulee tehdä yhteistyössä ammattikorkeakoulusektorin kanssa. Tämä edellyttää kaupallisen alan koulutusmäärien ja eri tasojen ja sektoreiden tutkintotavoitteiden tarkistamista.

9.4 Luonnontieteellinen, bio- ja ympäristötieteellinen, maatalous-metsätieteellinen ala

Luonnontieteelliseltä alalla arviointikyselyyn osallistuivat Helsingin yliopiston bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunta ja Turun yliopiston matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Luonnontieteellisen alan näkökulmasta tutkinnonuudistuksen tavoitteista toteutui parhaiten opintojen mitoituksen kehittäminen. Alakohtaisesti vertailtuina erityisen heikosti toteutuivat keskeyttämisten vähentäminen ja opintoaikojen lyhentäminen. Myöskään kansainvälinen liikkuvuus ei tiedekuntien oman arvion mukaan lisääntynyt. Kaikkiaan luonnontieteellisen alan tiedekunnat arvioivat tutkinnonuudistuksen tavoitteiden toteutuneen heikommin kuin alat yleisesti.

Tutkinnonuudistuksen organisointi ja toimeenpano

Kaikki kolme tiedekuntaa olivat osallistuneet alakohtaiseen yhteistyöhön. Sen hyödyttäjä olivat muun muassa opetussuunnitelmatyön kehittäminen, yhteisen tutkintorakenneraamin sopiminen alalle kandidaatin tutkinnon osalta, tutkintojen sisältöjen vertailu ja rakenteiden yhdenmukaistaminen. Sisältöjen vertailu toi tietoa muiden yliopistojen tekemistä ratkaisuksista, ja rakenteiden yhdenmukaistaminen helpotti siirtymistä yliopistosta toiseen saman alan sisällä. Alakohtaisen yhteistyön haasteiksi mainittiin yliopistojen erilaiset käytänteet opetussuunnitelmatyössä, opintojen erilaisuus erityisesti maisterivaiheessa ja alan laaja-alaisuus, joka johti yhteistyön jakautumiseen oppiainekohtaisesti.

Siirtymävaiheessa ongelmia aiheutui muun muassa siitä, että uudistuksen yhteydessä opintojaksojen laajuuksia ja niiden sisältöjä muutettiin, mikä vaikeutti ennen uudistusta opinto-oikeuden saaneiden opiskelijoiden siirtymistä uuteen järjestelmään. Myös opiskelijatiedottamisessa todettiin olleen ongelmia.

Tutkintorakenteen toimivuus

Arviot kaksiportaisen tutkintorakenteen toimivuudesta hajasivat melko lailla. Yksi tiedekunta totesi tutkintorakenteen toimivan melko hyvin, yksi tiedekunta totesi sen toimivan melko huonosti ja kolmas tiedekunta ei ottanut selkeää kantaa. Tutkintorakenteen ongelmakohdiksi tunnistettiin lisääntynyt pakollisten opintojen määrä, tutkintojen laajeneminen, kandidaatin tutkinnon

huono työelämärelevanssi ja -arvostus sekä tavoitesuoritusajoista lipsuminen. Kehittämiskohteeksi nostettiin erityisesti alemman korkeatutkinnon työelämävalmiuksien kohottaminen.

Mikään kolmesta tiedekunnasta ei kannattanut ajatusta, että tutkinnon suoritusoikeus myönnettäisiin opiskelijoiden päävalinnassa vain alempaan korkeakoulututkintoon. Perusteluina tiedekunnat totesivat, että kyseinen muutos toisi lisää opiskelijavalintatyötä. Toisaalta mainittiin, että maisteritutkintoon voisi olla jonkinlainen karsinta, jotta näihin opintoihin saataisiin motivoituneimmat opiskelijat. Kaksiportaisen valinnan sijaan tiedekunnalla tulisi olla mahdollisuus poistaa ylemmän tutkinnon suoritusoikeus, jos opiskelija siirtyy maisteriopintoihin muualle. Tällöin olisi nykyistä helpompaa arvioida todellisuudessa opiskelevien määrää.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Kaksi luonnontieteellisen alan tiedekuntaa kolmesta uudisti opetussuunnitelmat melko kattavasti. Tästä huolimatta tiedekunnat eivät pitäneet opetussuunnitelmiaan kovinkaan osaamislähtöisinä eivätkä tutkintojen tavoitteet muuttuneet merkittävästi. Erityisen haasteellista opetussuunnitelmatyössä oli koulutusohjelmien yhteisten opintojaksojen ajoittaminen.

Alempien korkeakoulututkintojen suunnittelussa työelämävastaavuus otettiin huomioon kaikissa vastanneissa tiedekunnissa kartoittamalla työelämän tarpeita ja huomioimalla ne tutkintojen tavoitteiden asettamisessa. Lisäksi työelämän tarpeisiin pyrittiin vastaamaan opiskelijoiden ohjauksen ja työelämään orientoivien opintojen avulla. HOPS-ohjauksen lisäksi käytetään ammattitehtäviä esitteleviä ammattikuvakursseja. Yhdessä tiedekunnassa opiskelijoiden tueksi rakennettiin urasuunnittelun sähköinen työkalu, ”ammattikuvakone”, joka esittelee alumni- ja sidosryhmäyhteyksiä sekä sijoittumis-seurantaa hyödynnetään työelämätarpeiden seurannassa.

Hyviä käytänteitä, joilla tiedekunta seuraa ja kehittää tutkintoja suhteessa työelämän tarpeisiin esitettiin useita. Yliopistojen urapalveluiden opiskelijoille suuntaamia kyselyitä hyödynnetään, samoin kuin tiedekuntien itsensä suorittamia kyselyitä sekä opiskelijoille että työnantajille. Ammattikuvakonetta käyttää yksi tiedekunta. Myös alumni- ja sidosryhmäyhteyksiä sekä sijoittumis-seurantaa hyödynnetään työelämätarpeiden seurannassa.

Keskeisimmiksi työelämän ja osaamistarpeiden kehityssuunniksi, jotka vaikuttavat lähivuosina tutkintorakenteen kehittämiseen, mainittiin muun muassa vaatimukset elinikäiseen oppimisen sisällyttäminen opetussuunnitelmiin, työelämän muuttuminen entistä enemmän projektilähtöiseksi ja monitieteisyyden merkityksen kasvaminen.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Kahden tiedekunnan mukaan kotimaisessa opiskelijaliikkuvuudessa ei ole ollut muutoksia. Sektorien ja yliopistojen välisen liikkuvuuden esteiksi todettiin muun muassa puuttuva kannustus, ajatus alemman ja ylempään tutkinnon muodostamasta kokonaisuudesta sekä mahdollinen opintojen hidastuminen. Yksi tiedekunta totesi säilyttävänsä siirtymismahdollisuuden halutuimmista oppiaineista mieluummin oman kuin toisten yliopistojen opiskelijoille. Liikkuvuutta pyritään edistämään kehittämällä kilpailukykyisiä koulutusohjelmia ja avaamalla ammattikorkeakouluopiskelijoille hakuväyliä tiettyihin koulutusohjelmiin. Yhden tiedekunnan mukaan siirtymisen houkuttelevuutta voisi lisätä gradupaikan takaaminen korkeatasoisessa tutkimusryhmässä.

Tutkinno uudistuksen ei katsottu lisänneen alempaa tai ylempää tutkintoa suorittavien lähtöä vaihto-opiskeluun ulkomaille. Tutkintorakenteeseen liittyvänä kansainvälisen liikkuvuuden esteenä todettiin runsas pakollisten opintojen määrä sekä opintojen mahdollinen hidastuminen vaihdon myötä. Keinoiksi edistää omien opiskelijoiden lähtöliikkuvuutta tiedekunnat mainitsivat seuraavat asiat: henkilökunnan kansainvälisten suhteiden ja partneriverkostojen parantaminen (esimerkiksi gradutyö- tai harjoittelupaikkojen luominen), yliopiston kansainvälisten asioiden yksikön toiminnan tukeminen (kansainvälisten asioiden koordinaattorit, verkottuminen), vaihto-opiskelumahdollisuuksien markkinointi ja opintojen hyväksiluvun kehittäminen.

Johtopäätökset

- Tutkinno uudistus ei lyhentänyt opiskeluaikojakaan eikä vähentänyt opintojen keskeyttämisistä matemaattis-luonnontieteellisellä alalla. Tutkinno uudistuksen tavoitteista myöskään kansainvälinen ja kotimainen liikkuvuuden lisääntyminen ei ole toteutunut toivotulla tavalla.
- Tutkinno uudistuksen seurauksena alalla on menneillä koulutusohjelmien uudistus, jonka osana tehdään tutkintotavoitteiden sisällön analysointi ja niiden sanallinen kuvaus. Näiden jatkoprosessien myötä tutkintovaatimukset tulevat muuttumaan merkittävästi.
- Alakohtainen yhteistyö todettiin hyödylliseksi, ja sitä on syytä jatkaa.
- Alemman korkeakoulututkinnon työelämävalmiuksien parantamista on syytä jatkaa.

9.5 Musiikin ala

Tutkinnonuudistuksen organisointi

Musiikin alalta arviointikyselyyn osallistui Sibelius-Akatemian esittävän säveltaiteen koulutusohjelma. Vastaukset perustuvat siten yhden koulutusohjelman näkemyskseen, joskin haastatteluissa oli edustettuna useampi musiikinalan edustaja. Tutkinnonuudistuksen tavoitteista kansainvälisen ja kotimaisen liikkuvuuden lisääminen, opintojen mitoituksen kehittäminen ja sisällön kehittäminen vastaamaan paremmin työelämän tarpeita olivat toteutuneet melko hyvin. Haasteena koetaan opintoaikojen lyhentämiseen liittyvä tavoite. Opintojen edistymisen seuranta on otettu osaksi koulutuksen strategista projektia.

Sibelius-Akatemia on aktiivisesti osallistunut musiikin alan tutkintorakenteiden harmonisointiin (Tuning-hanke) sekä musiikinalan Polifonia-verkostoon. Erityisesti Tuning-yhteistyön positiivinen merkitys nousi esille myös haastatteluissa. Kansallista alakohtaista yhteistyötä musiikinalalla ei ollut, vaan tuki musiikin alan tutkinnonuudistukselle tuli pääasiassa Sibelius-Akatemian sisäisen säädöstyön (koulutusjohtosääntö) ja koulutusohjelmien rakenne- ja mitoitusyön kautta. Valtakunnalliset yhteistyömuodot, kuten W5W-hanke ja kansalliset Bologna-seminaarit, koettiin jokseenkin hyödyttömiksi. Sen sijaan teemahaastatteluiden perusteella opetus- ja kulttuuriministeriöltä saatu tuki tutkinnonuudistuksen toteutukseen oli riittävää.

Siirtymävaihe vanhasta tutkintojärjestelmästä tuotti jonkin verran ongelmia. Niitä olivat muun muassa paperisten HOPSien siirrot eHOPSiin, aikatauluongelmat sekä opiskelijoiden tiedotukseen liittyvät viivästykset.

Tutkintorakenteen toimivuus

3 + 2 -mallin mukaista kaksiportaista tutkintorakennetta ei pidetty toimivana, sillä ennen tutkinnonuudistusta musiikin kandidaatin tutkinto oli nelivuotinen. Myös maisterikoulutuksen kesto (2,5 vuotta) pidettiin liian lyhyenä tutkinnon suorittamisen ja taiteilijaksi kasvamisen kannalta. Keskeiseksi kehittämiskohteeksi nähtiinkin kandidaatin tutkinnon tavoiteaikaisen opiskelun järjestäminen tai vaihtoehtoisesti pitäytyminen nelivuotisessa kandidaatin tutkinnossa. Lähtökohtaisesti musiikinalalla ei pidetty tarpeellisena muuttaa suoritusoikeutta koskemaan vain alemmaa korkeakoulututkintoa.

Sibelius-Akatemian mukaan kanttorin ja musiikin aineenopettajan kelpoisuusvaatimukset edellyttävät maisterin tutkintoa. Sen sijaan esimerkiksi ammattiorkestereissa ja solistitehtävissä ei ole maisterin tutkintovaatimusta.

Kandidaatin ja maisterin tutkinnon opintoja tehdään Sibelius-Akatemiassa limittäin, minkä nähtiin nopeuttavan tutkinnon suorittamista. Tästä

esimerkkinä korkeakoulu nosti esiin instrumenttiopinnot, jotka vaativat pitkäjänteistä ja jatkuvaa taidon harjoittamista.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Esittävän säveltaiteen koulutusohjelmassa ydinainesanalyysi koettiin hyödylliseksi opetussuunnitelmatyön tueksi. Tutkintojen tavoitteet eivät kuitenkaan muuttuneet lainkaan. Erityisen haastavana pidettiin opintojen mitoitusta ja opintojaksojen tai vastaavien kokonaisuuksien laajuuksien läpikäymistä. Tutkinnonuudistuksen myötä esittävän säveltaiteen koulutusohjelman valinnaisien ja valittavissa olevien sivuaineopintojen määrä lisääntyi merkittävästi. Sen sijaan opetusmenetelmät ja suoritustavat ovat pysyneet entisenlaisina.

Työelämävalmiuksien kehittäminen on nostettu Sibelius-Akatemian tasolla koulutuksen strategiseksi projektiksi. Sibelius-Akatemian yhteisen vastauksen mukaan työelämänäkökulma on toteutunut lähinnä osastoneuvostojen ulkopuolisten jäsenien kautta ja liittynyt opetushenkilökunnan ammattiorkestereissa toimintaan. Esittävän säveltaiteen koulutusohjelma arvioi, että sillä oli tutkinnonuudistusta tehdessään riittävästi tuntumaa siitä, mitä työnantajat odottavat valmistuneiden osaavan. Toisaalta tutkintojen työelämävastaavuus on käsitteenä vielä uusi, eikä valmistuneiden osaamisselvityksiä ole toistaiseksi tehty.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Tutkinnonuudistuksen myötä näyttää musiikin alan opiskelijoiden kotimainen liikkuvuus lisääntyneen muita aloja enemmän. Ensisijaisesti opiskelijat siirtyvät koulutuslta toiselle oman korkeakoulun sisällä. Yhä useampi hakija on suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon. Sibelius-Akatemian yhteisen vastauksen mukaan moni näistä aloittaa opintonsa kandidaattivaiheesta saadakseen mahdollisimman pitkään pääinstrumentin yksilöopetusta. Lisäksi ammattikorkeakouluissa suoritettujen opintojen hyväksilukeminen ei ollut täysin ongelmaton. Keskeisimmäksi kotimaisen liikkuvuuden esteeksi nähtiin hakijoiden taso.

Sibelius-Akatemian yhteisen vastauksen perusteella tutkinnonuudistus ei juuri tuonut muutoksia kansainväliseen vaihtoon, vaan vaihdon ajoituksen koettiin ennemminkin hankaloituneen uudessa tutkintorakenteessa. Sen sijaan mahdollisuus hakea maisteritason opiskelijaksi kasvatti ulkomaisten opiskelijoiden määrää merkittävästi.

Opiskelijoiden lähtöliikkuvuutta pyrittiin edistämään korostamalla ulkomaisten opintojen ja sieltä saatujen kontaktien merkitystä osana taideopiskelijan uraa. Tärkeäksi keinoksi mainittiin myös opettajien kannustus ja opetushenkilökunnan omat kontaktit sekä henkilöstövaihto. Lisäksi haastatteluisia

tuli ilmi yleisten liikkuvuutta tukevien työkalujen positiivinen vaikutus liikkuvuuden organisointiin ja sen seurantaan. Esimerkkinä työkalusta mainittiin Learning Agreement.

Johtopäätökset

- Musiikin alan vastauksissa heijastuu alan erityisyys suhteessa perinteisiin korkeakouluopintoihin. Taiteilijaksi kasvaminen on osa opintoja.
- Erityisen ongelmalliseksi koettiin opintojen mitoitus ja toisaalta kandidaattitutkinnon sovittaminen kolmeen vuoteen.
- Kansainvälistymisen osalta tutkinnonuudistus on lisännyt musiikin alan opiskelijoiden opiskelijavaihtoa erityisesti ylempää korkeakoulututkintoa suorittavien osalta. Myös ulkomailla aiemman tutkinnon suorittaneiden määrä on kasvanut.
- Musiikin alalla työelämäyhteydet linkittyvät toisaalta opetushenkilökunnan omaan toimintaan (orkestereissa soittaminen) ja toisaalta opiskelijoiden omaan toimintaan (orkesterissa soittaminen). Tämän johdosta musiikin alan opintojen katsottiin vastaavan melko hyvin työelämän tarpeita.
- Työelämäläheisyyden edistäminen nähdään tärkeäksi osaksi tutkintojen kehittämistä ja sen tukemiseksi on aloitettu korkeakoulutason Toivehanke.

9.6 Teknillistieteellinen ala

Teknillistieteelliseltä alalta arviointikyselyyn osallistuivat Aalto-yliopiston teknillisen korkeakoulun informaatio- ja luonnontieteiden tiedekunta, Tampereen teknillinen yliopiston teknis-taloudellinen tiedekunta, Lappeenrannan teknillinen yliopiston teknillinen tiedekunta ja Oulun yliopiston teknillinen tiedekunta.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Näkemykset tutkinnonuudistuksen tavoitteiden saavuttamisesta hajaantuivat tekniikan yliopistojen kesken merkittävästi. Keskeyttämisten vähentäminen, kansainvälisen liikkuvuuden lisääminen ja opintojen mitoituksen kehittäminen olivat ainoat tavoitteet, joita tutkinnonuudistuksen katsottiin edistäneen jonkin verran. Toisaalta asiaa on vaikea arvioida uudistuksen siirtymäkauden juuri vasta päättyttyä.

Kolme teknillistieteellisen alan neljästä tiedekunnasta totesi olleensa kansallisen alakohtaiseen yhteistyön ulkopuolella, joten nämä tiedekunnat eivät ottaneet kantaa yhteistyön hyötyihin. Myös muut tutkinnonuudistuksen kansalliset organisoitavat, kuten Bologna-seminaarit ja W5W-hanke, nähtiin muihin aloihin verrattuna keskimääräistä hyödyttömämpinä. Kaiken kaikkiaan alalla tehtiin kansallista yhteistyötä alan sisällä uudistuksen yhteydessä muita koulutusaloja vähemmän.

Teknistieteellisen alan siirtymäaika päättyi vasta heinäkuun lopulla 2010, joten monien tutkinnonuudistuksen tavoitteiden arviointi on vielä aikaista. Siirtymävaihe koettiin toisaalta liian pitkäksi, mutta toisaalta varsinaisen uudistusajan todettiin olleen liian lyhyt sisällöllisille uudistuksille ja tutkintojen kehittämiseksi. Kaikilla tiedekunnilla oli ollut vähintään jonkin verran siirtymävaiheen ongelmia. Niitä aiheuttivat erityisesti yksilökohtaisen räätälöinnin tarve ja siitä seurannut opintoneuvonnan kuormittuminen.

Tutkintorakenteen toimivuus

Tekniikan alalla kandidaatin tutkinto on rakennettu pääosin yleiseksi matemaattis-luonnontieteelliseksi pohjaksi ammatillisemmin orientoituneita syventäviä opintoja varten. Nykyisen tutkintorakenteen ongelmakohtia ovat tiedekuntien mukaan seuraavat: kandidaatin tutkinnolta puuttuu työelämärelevanssi, opintojen suorittaminen limittäin alemman ja ylemmän tutkinnon välillä on yleistä, kandidaatintyöllä ei ole yhtenäistä ohjeistusta, moduulirakenne on opiskelijoiden kannalta selkiintymätön ja opetusperiodit ovat liian täyteen pakkattuja.

Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että DI-tutkinto muodostaa alalla relevantin koulutuskokonaisuuden ja tästä syystä opiskelijavalinnassa opinto-oikeus tulisi antaa ylempään korkeakoulututkintoon asti. Maisterivaiheen opiskelijavalinnan pelättiin tuottavan lisätyötä ja tuovan epätervettä kilpailua kandidaattivaiheeseen. Toisaalta muutama vastaajista näki kaksiportaisuuden järkevöittävänsä opiskelua, joten sen vahvistaminen voisi pidemmällä tähtäimellä johtaa myös opintoaikojen lyhenemiseen. Insinööriopetuksen eurooppalaisen kehityksen seuraamista pidettiin tärkeänä ja uudistuksen uudelleen arviointia noin viiden vuoden kuluttua perusteltuna.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Kolme neljästä vastaajasta oli sitä mieltä, että uudistuksen yhteydessä opetussuunnitelmat uudistettiin perusteellisesti, ja vain yksi vastaaja katsoo, ettei opetussuunnitelmia juuri uudistettu. Toisaalta tiedekunnat toteavat, että sisältöjen läpikäyntiin ei vuonna 2004 ollut riittävästi aikaa eikä valmiuksia. Rakenteen

nähtiin vievän huomion, kun opintoja pyrittiin jakamaan kahteen tutkintoon ja jossain tapauksissa vielä uuteen moduulirakenteeseen.

Uudistuksen yhteydessä DI-tutkinnon laajuus muuttui 180 opintoviikosta 300 opintopisteeksi, ja näin laajuus supistui muiden ylempien korkeakoulututkintojen laajuiseksi. Muutos olisi edellyttänyt erityisen syvää ja perusteellista keskustelua kandidaatin ja DI-tutkintojen osaamistavoitteista. Samoin olisi tarvittu opintoaineksen priorisointia sekä koko opetussuunnitelman tarkastelua kokonaisuutena. Arviointi osoittaa, että monen tiedekunnan näkemyksen mukaan näitä tavoitteita ei saavutettu ja paikoin uudistus johti jopa tutkintojen lisäkuormittumiseen aikaisempaan verrattuna.

Moni tutkinto-ohjelma oli arviointihetkellä tekemässä perusteellista opetussuunnitelmien kehittämistyötä. Vastausten perusteella uudistustyö edellyttää, että osaamislähtöinen opetuksen kehittämisajattelu jalkautetaan yliopistojen arkeen ja opettajatasolle. Lisäksi tulee parantaa koulutuksen johtamista ja tutkintorakenteen joustavuutta sekä vahvistaa yleisten valmiuksien asemaa DI-tutkinnon osaamistavoitteissa.

Tekniikan alan työelämäyhteydet koostuvat monenlaisista käytännöistä, kuten kyselyistä diplomitöiden ohjaajille, valmistuneille suunnatuista kyselyistä, alkuvaiheen työurien seurannasta ja opettajien omista kontakteista yrityksiin ja teollisuuteen. Tästä huolimatta tiedekunnat tunnistivat yhteiseksi haasteeksi työelämän ja muiden sidosryhmien tiiviimmän mukaanoton koulutuksen suunnitteluun ja kehittämistyöhön nykyistä systemaatisemmin.

Muina tutkintorakenteen kannalta keskeisinä kehittämissuuntina koulutuksessa vastaajat pitivät kansainvälistymistä, uusien teknologioiden käyttöä ja kestäväen kehityksen huomioimista.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Kotimaisen liikkuvuuden keskeisenä esteenä oli teknillistieteellisten tiedekuntien mukaan opiskelijoiden haluttomuus vaihtaa yliopistoa kesken opintojen. Tosin liikkuvuusmahdollisuuksista ei myöskään tiedoteta. Lisäksi alempien tutkintojen kirjo ja tarve räätälöidä siltaopinnot jokaiselle opiskelijalle erikseen nähtiin liikkuvuutta rajoittavina. Kotimaista liikkuvuutta tukevat objektiiviset opintojen hyväksilukemiset sekä AMK-insinöörien opiskelijavalinnat paperien perusteella. Myös erillisten maisterivaiheen valintojen nähtiin edistävän sisäistä liikkuvuutta.

Tiedekunnilla ei ollut selkeää käsitystä tutkinnonuudistuksen vaikutuksista kansainväliseen liikkuvuuteen. Keskeisimpiä syitä vähäiseen kansainväliseen vaihto-opiskeluun ovat tutkinnon laajuuden supistuminen, tätä myötä vapaasti valittavien opintojen väheneminen sekä opintojen tavoiteajan korostuminen. Ulkomaisten yliopistojen opintojen tasossa nähtiin myös ongelmia,

mikä kertonee vakiintuneiden kumppanuusyliopistojen puutteesta. Kaikki tiedekunnat totesivat uudistuksen lisänneen ulkomaisten opiskelijoiden määrää lähinnä englanninkielisten maisteriohjelmien ansiosta.

Johtopäätökset

- Kaikki vastaajat kokivat, että tekniikan yliopistokoulutuksessa DI-tutkinto muodostaa kokonaisuuden, joka on toimiva työelämäutkinto.
- Teknistieteellisellä alalla tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että yleisten työelämävalmiuksien kehittymistä tuetaan systemaattisesti opintojen alusta asti ja sitä koskevat tavoitteet asetetaan myös kandidaatin tutkinnolle.
- Yleisten työelämävalmiuksien osaamistavoitteiden asemaa DI-tutkinnossa tulee vahvistaa.

9.7 Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen ala

Oikeus- ja yhteiskuntatieteelliseltä alalta arviointikyselyyn osallistuivat Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta sekä Tampereen ja Turun yliopistojen yhteiskuntatieteelliset tiedekunnat.

Tutkinnonuudistuksen organisointi

Alan kannalta tärkeimmät tavoitteet olivat opintojen mitoituksen kehittäminen ja opintoaikojen lyhentäminen. Edellisessä oli tiedekuntien edustajien mukaan onnistuttu kohtalaisen hyvin, jälkimmäisessä vain välttävästi.

Kaksi oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen alan tiedekuntaa oli osallistunut tutkinnonuudistuksen eurooppalaisiin hankkeisiin, toinen Tuning-hankkeeseen ja toinen EuroPsy (Europsykologin pätevyys) -hankkeeseen, jotka kummatkin oli koettu hyödyllisiksi. Valtakunnallisen yhteistyön keskeiset hyödyt liittyivät sen kattavuuteen, tiiviiseen yhteydenpitoon ja tiedekuntakohtaisten ratkaisujen vertailuun. Opetusministeriön edustajan osallistumista alakohtaiseen työhön pidettiin tärkeänä. Ongelmia aiheuttivat tiedekuntien kokoerot ja erilaiset traditiot. Lisäksi muun muassa pro gradu -tutkielman mitoitukselta ei päästy yhteisymmärrykseen.

Siirtyminen vanhasta uuteen tutkintojärjestelmään oli sujunut ongelmitta yhdessä tiedekunnassa, jossa onnistumisen syynä pidettiin riittävän pitkää siirtymäaika ja muutokseen motivoitunutta henkilökunta. Kahdessa tiedekunnassa siirtymävaiheen ongelmia aiheuttivat vanhojen ja uusien tutkinto-vaatimusten sekä mitoitusten yhteensovittaminen ja uudistusta kohtaan tunnettu vastustus.

Tutkintorakenteen toimivuus

Kaikki kolme oikeus- ja yhteiskuntatieteen alan tiedekuntaa arvioivat kaksiportaisen tutkintorakenteen toimivuuden keskinkertaiseksi. Keskeisenä ongelma-kohtana pidettiin kandidaatin tutkinnon välitutkintoluonnetta. Yhden tiedekunnan mukaan kandidaatin tutkinnon asema itsenäisenä tutkintona ei alakohtaisessa yhteistyössä noussut riittävästi esille, mistä syystä työ on edelleen kesken. Erityisenä haasteena ovat ne alat, joilla kelpoisuusvaatimukset edellyttävät maisterin tutkintoa.

Alan sisäisestä heterogeenisyyden vuoksi tilanne vaihtelee eri oppiaineissa sen mukaan, missä määrin kandidaatin tutkinnon voidaan ajatella olevan oma itsenäinen tutkinto, jolla on myös työelämävastaavuutta. Yhteiskuntatieteellisen alan julkisella sektorilla on tehtäviä, joihin ei vaadita ylempää korkeakoulututkintoa. Oikeusnotaarin tutkinnolla taas ei katsota olevan työelämävastaavuutta, koska muun muassa tuomarin tehtävät edellyttävät maisterin tutkintoa. Kandidaatin ja maisterin tutkintojen limittymistä ei pidetä rakenteen ongelmana vaan opetussuunnitelmaan liittyvänä opintojen sisällöllisenä ja jaksottamisen ongelmana.

Kaikki kolme kyselyyn vastannutta tiedekuntaa olivat yhtä mieltä siitä, että tutkintorakenteen uudistus ei nopeuttanut opintoja. Yksi tiedekunta oli sitä mieltä, että keskeyttämiset olisivat vähentyneet, ja kaksi katsoi, ettei mitään muutosta entiseen tapahtunut.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Opetussuunnitelmien muutoksessa oli tiedekuntakohtaista vaihtelua. Yhdessä tiedekunnassa muutos oli kattava, yhdessä uudistaminen koski alle puolta koulutusohjelmista ja yhdessä opetussuunnitelmia ei juuri uudistettu. Eniten haasteita aiheutti se, että opetussuunnitelmatyö hajaantui alan laajuuden vuoksi lukemattomiin oppiaineisiin. Myös alemman ja ylemmän tutkinnon uudet mitoitukset ja opintojen sijoittaminen uusiin raameihin oli haasteellista.

Kandidaatin tutkintoja suunniteltaessa työelämävastaavuutta pyrittiin lisäämään lähinnä sisällyttämällä opintoihin yleisiä työelämävalmiuksia sisältäviä opintojaksoja. Oikeustieteiden tiedekunta piti merkittävänä uudistuksena sitä, että tutkintorakenteeseen tuotiin vähintään 10 opintopisteen mittaiset pakolliset käytännön taitojen opinnot. Tiedekuntien vastausten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että alalla ei ole riittävästi tietoa työelämän edellyttämistä vaatimuksista eikä tästä syystä myöskään selkeää käsitystä siitä, vastaavatko uudet tutkinnot aiempaa paremmin työelämän vaatimuksiin. Tässä suhteessa eri koulutusohjelmat tosin poikkeavat suuresti toisistaan.

Alalla on vakiintuneita tapoja seurata ja kehittää koulutusta suhteessa työelämän tarpeisiin. Näitä ovat muun muassa alumnitoiminta, tutkimus-

yhteistyö, harjoittelusta saatava palaute sekä ura- ja rekrytointipalveluiden tuottama tieto.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Tutkinnonuudistus ei juuri lisännyt alan opiskelijoiden kotimaista liikkuvuutta. Kotimaisen liikkuvuuden esteinä mainittiin muun muassa opetussuunnitelmien ja opintorekistereiden erilaisuus, yliopistojen intressi tuottaa maisterin tutkintoja sekä oikeustieteellisellä alalla ammattikorkeakouluväylän toimimattomuus. Alan keinoja kotimaisen liikkuvuuden edistämiseksi olivat erilliselävalintojen kehittäminen sekä laadukkaiden ja vetovoimaisten maisteriohjelmien tarjoaminen.

Kansainvälisen liikkuvuuden osalta tulokset olivat samansuuntaiset. Yhteiskuntatieteelliset tiedekunnat olivat sitä mieltä, että uudistus ei tuonut muutosta liikkuvuuteen. Oikeustieteellisessä tiedekunnassa alempaa tutkintoa suorittavien vaihto-opiskelu on lisääntynyt, samoin ylemmän tutkinnon suorittaminen ulkomailla. Maisterivaiheen opiskelijoiden vaihto-opiskelu on sen sijaan vähentynyt. Kansainvälisen liikkuvuuden keskeisiksi esteiksi mainittiin yhtäältä nopean valmistumisen vaatimukset sekä tutkintojen suorittamiseen liittyvät aikarajat ja toisaalta opiskelijoiden työssäkäyntiin ja perhesuhteisiin liittyvät syyt. Keskeiset keinot edistää kansainvälistä liikkuvuutta liittyivät parempaan tiedottamiseen, laadukkaiden vaihtopaikkojen tarjoamiseen sekä opintojen hyväksilukukäytänteiden kehittämiseen.

Johtopäätökset

Ala on varsin heterogeeninen: se sisältää sekä ammattialoja, joilla kelpoisuusvaatimukset edellyttävät maisterin tutkintoa, että yleisakateemisia aloja, joilla kandidaatin tutkinnon ei katsota antavan riittäviä työllistymisvalmiuksia. Yhteiskuntatieteellisellä alalla tuotiin lisäksi esiin monia ongelmakohtia, jotka eivät liity suoranaisesti tutkinnonuudistukseen ja kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen. Näitä ovat muun muassa tutkintojen luonne ja monitieteisyys, yliopistojen työnjako sekä hakukohteiden ja uusien opiskelijoiden määrät.

- Alalla organisoitu ja jatkuva valtakunnallinen yhteistyö on osoittautunut hyödylliseksi, ja sitä on edelleen syytä tiivistää.
- Kandidaatin tutkintojen profilointia tulee kehittää ja työelämävalmiuksia parantaa.
- Koska alalla ei näytä olevan riittävän selkeää käsitystä tutkintojen työelämävastaavuuksista, tutkintojen sisältöjä tulee suunnitella entistä tiiviimmässä yhteistyössä työelämän edustajien ja erityisesti alalta valmistuneiden ja muidenkin sidosryhmien kanssa.

10 Alakohtaiset johtopäätökset ammattikorkeakoulusektorilla

10.1 Humanistinen ja kasvatusalalla

Humanistisen ja kasvatusalalta arviointikyselyyn osallistuivat Diakonia-ammattikorkeakoulu, Humanistinen ammattikorkeakoulu ja Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Humanistisella ja kasvatusalalla yksiköiden mukaan täysin toteutuneita tutkinnonuudistuksen tavoitteita olivat ylempien ammattikorkeakoulujen profiloituminen ja opintojen mitoituksen kehittäminen. Osittain toteutuneiksi tavoitteiksi vastaajat arvioivat kotimaisen liikkuvuuden lisäämisen ja opintoaikojen lyhenemisen.

Kansallisen koulutusohjelmakohtaisen yhteistyön hyötyinä vastaajat pitivät muun muassa yhteisten ydinosaamisalueiden ja kompetenssien määrittelyä, kokemusten vaihtoa ja yhteisen näkemyksen vahvistumista. Haasteeksi koettiin vajavainen valtionohjaus (tulkkien auktorisoinnin aikaansaaminen, rekisterinpito).

Tutkintorakenteen toimivuus

Humanistisella ja kasvatusalalla kaksiportainen tutkintorakenne vaikuttaa vastausten perusteella toimivan melko hyvin. Ongelmana on se, että ylempät ammattikorkeakoulututkinnot eivät ole vielä vakiintuneet. Myöskään tutkinnojen tuottamaa osaamista ei vielä tunneta työelämässä. Alakohtaisina kehittämiskohteina mainittiin uusien asiakasryhmien syntyminen, alan nopea tekninen muutos sekä kansainväliset trendit ja kansalliset lainsäädännöt.

Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot koettiin toimivaksi ja merkittäväksi uudistukseksi. Työelämäkokemus tulisi vastaajien mielestä yksimielisesti säilyttää valintaperusteissa. Perusteluiksi mainittiin muun muassa erottuminen yliopiston maisteriohjelmista ja tutkinnon painottuminen työelämälähtöiseen korkeakoulutukseen.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Humanistisella ja kasvatusalalla kaikki opetussuunnitelmat uudistettiin perusteellisesti. Opetussuunnitelmissa huomioitiin erityisesti osaamislähtöisyys. Haasteeksi koettiin muun muassa laajat opintokokonaisuudet sekä erityisasiantuntijoiden luentojen organisointi. Osa haasteista on edelleen ajankohtaisia.

Tutkinnonuudistus lisäsi vastaajien mielestä selvästi tutkintojen työelämävastaavuutta. Suhteessa työelämään tutkintoja kehitettiin integroimalla opetuksen ja työelämän kehityshankkeita ja tiivistämällä sidosryhmäyhteistyötä. Lisäksi työtä tehtiin ja erillisessä työelämäneuvottelukunnassa. Tulevista työelämään ja osaamistarpeisiin liittyvistä suunnista mainittiin sisällöllisen asiantuntijuuden korostaminen, mahdollinen työvoimapula sekä teknisten ja lain-säädännöllisten edellytysten kehittyminen.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Ylemmän tutkinnon aikuiskoulutusstatus ja siihen liittyvä työn ohessa opiskelu sekä valintaperusteissa vaadittu työelämäkokemus mainittiin sekä kansallisen ja kansainvälisen liikkuvuuden keskeisinä esteinä. Lisäksi kansallisen liikkuvuuden esteeksi todettiin selkiintymättömät ja joustamattomat tavat siirtyä sektorilta toiselle jatkamaan opintoja. Siirtymisiä ehdotettiin helpotettavaksi esimerkiksi alan korkeakoulujen välisin yhteistyösopimuksin. Kansainvälistä liikkuvuutta katsottiin lisättävän esimerkiksi kaksoistutkintoja kehittämällä.

Tutkinnonuudistukselle asetetut kansalliset tavoitteet lyhentää opiskeluaikojä ja vähentää keskeyttämiä koettiin voittopuolisesti epärealistisina, eikä uudistuksella todettu olleen erityistä vaikutusta asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Alan opetussuunnitelmat sen sijaan uudistettiin tavoitteiltaan ja sisällöiltään kattavasti: arvioinnissa mukana olevissa yksiköissä koki perusteellisen muutoksen koulutusohjelmista yli puolet tai jopa kaikki, minkä todettiin lisänneen niiden osaamislähtöisyyttä. Haasteelliseksi työssä koettiin yhteisten kompetenssien määrittely, osaamisperustaisuuden hahmottaminen sekä opintojen kuormittavuuden analysointi.

Johtopäätöksiä

- Humanistisella ja kasvatusalalla tutkinnonuudistuksessa erityistä huomiota kiinnitettiin opetussuunnitelmien uudistamiseen. Uudistuksen katsottiin lisänneen tutkintojen osaamislähtöisyyttä.
- Alalla tulee jatkaa osaamisperustaisten ja työelämäläheisten opetussuunnitelmien kehittämistä niin, että luonteeltaan erityyppisten tutkintojen osaamistavoitteet määritellään selkeästi. Tavoitteeksi tulee asettaa aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen sekä opintoaikojen lyhentäminen.

10.2 Kulttuuriala

Kulttuurialalta tutkinonuudistuksen arviointiin osallistuivat Metropolia Ammattikorkeakoulun kulttuuriala ja Kymenlaakson ammattikorkeakoulun kulttuurin osaamisalue.

Tutkinonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Kulttuurialan tärkeimpiä tutkinonuudistuksen tavoitteita oli kehittää ylempien ammattikorkeakoulututkintojen profiilia, lisätä kansainvälistä liikkuvuutta, parantaa opintojen mitoitusta, lyhentää opintoaikoja ja kehittää sisältöjä vastaamaan paremmin työelämän tarpeita. Tavoitteet tunnettiin tutkinonuudistuksen alkaessa hivenen huonommin kuin koulutusaloilla yleensä, ja niiden toteutumista arvioitiin kulttuurialalla muita aloja jonkin verran negatiivisemmin.

Valtakunnallisen yhteistyön katsottiin kulttuurialalla selittävän onnistunutta siirtymävaihetta vanhasta uuteen tutkintorakenteeseen. Yhteistyö koettiin hyödylliseksi etenkin opintojen kuormittavuutta arvioitaessa, ydinainesanalyyseissä sekä osaamisprofiilien ja -tavoitteiden ja valtakunnallisesti yhtenevien kompetenssien määrittelyssä. Valtakunnallista yhteistyötä vaikeutti alan koulutusohjelmien erilaisuus, minkä vuoksi yhteisten linjausten löytyminen uudistustyössä oli haasteellista.

Tutkintorakenteen toimivuus

Tutkintorakennetta ei kulttuurialalla nähty yksiselitteisesti toimivana. Laajuudeltaan 60 opintopisteen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa pidettiin epäuskottavana. Minimiksi toivottiinkin 90:tä opintopistettä ja normiajaksi kahta vuotta, mikäli tutkinto edelleen suoritetaan aikuiskoulutuksena. Ongelmalliseksi koettiin erityisesti ylempien ammattikorkeakoulututkinnon aikuis-koulutustyyppinen toteutustapa, joka jättää ”opiskelijat ilman opiskelijastatusta” ja joka vaikeuttaa opiskelijoiden sitoutumista opiskeluun.

Kehittämiskohteena mainittiinkin mahdollisuus suorittaa ylempi ammattikorkeakoulututkinto kokopäiväopiskeluna. Ongelmallisena tutkintorakenteen toimivuuden kannalta nähtiin myös kulttuurialan ylempien tutkintojen vähäisyys sekä kelpoisuusvaatimus kolmen vuoden työkokemuksesta, jota kulttuurialalla on vaikea hankkia kohtuullisessa ajassa. Tosin vastaukset kysymykseen kolmen vuoden työelämäkokemuksen säilyttämisestä ylempien ammattikorkeakoulututkinnon valintaperusteissa hajosivat puolesta ja vastaan. Työelämäkokemusta puolustettaessa toivottiin kuitenkin sen lyhentämistä esimerkiksi vuoteen.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Kulttuurialan opetussuunnitelmat uudistettiin tavoitteiltaan ja sisällöiltään kattavasti: arvioinnissa mukana olevissa yksiköissä perusteellisen muutoksen koki koulutusohjelmista yli puolet tai jopa kaikki. Haasteelliseksi työssä koettiin yhteisten kompetenssien määrittely, osaamisperustaisuuden hahmottaminen sekä opintojen kuormittavuuden analysointi.

Tutkintojen työelämävastaavuus lisäsi työelämälähtöisiä projekteja sekä tutkimus- ja kehittämisvalmiuksien opiskelua. Hyvinä työelämäyhteistyön käytänteinä nousivat esiin muun muassa opettajien osallistuminen yritysyhteistyöprojekteihin, työelämäedustajien osallistuminen opetussuunnitelmatyöhön sekä vierailevien luennoitsijoiden lisääntynyt käyttö.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Ylemmän tutkinnon aikuiskoulutusstatus ja siihen liittyvä työn ohessa opiskelu sekä valintaperusteissa vaadittu työelämäkokemus mainittiin myös sekä kansallisen että kansainvälisen liikkuvuuden keskeisinä esteinä. Lisäksi kansallista liikkuvuutta häyttivät selkiintymättömät ja joustamattomat tavat siirtyä sektorilta toiselle opintojaan jatkamaan. Siirtymisiä ehdotettiin helpotettavaksi esimerkiksi alan korkeakoulujen välisin yhteistyösopimuksin. Kansainvälistä liikkuvuutta katsottiin lisättävän esimerkiksi kaksoistutkintoja kehittämällä.

Johtopäätökset

- Tutkinnonuudistus vahvisti alan tutkintojen työelämävastaavuutta työelämälähtöisten projektien lisääntyessä. Hyvinä käytänteinä nousivat esiin opettajien osallistuminen yritysyhteistyöprojekteihin sekä työelämäedustajien osallistuminen opetukseen vierailevina luennoitsijoina.
- Laajuudeltaan 90 opintopisteen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa pidettiin kulttuurialalla epäuskottavana. Minimiksi toivottiinkin 90:tä opintopisteen laajuutta ja normiajaksi kahta vuotta, mikäli tutkinto edelleen suoritetaan aikuiskoulutuksena.

10.3 Luonnontieteiden ala

Luonnontieteiden alalta kyselyyn vastasivat Vaasan ja Tampereen ammattikorkeakoulu.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Luonnontieteiden alalla opintoaikojen lyhentäminen ja keskeyttämisten vähentäminen olivat tärkeämpiä tavoitteita kuin muilla aloilla, mitä selittää ainakin alan huomattavan korkea keskeyttämisaste, yht. 14,7 % (AMKOTA 2008). Tavoitteista toteutui parhaiten opintojen sisältöjen ja mitoituksen kehittäminen. Sen sijaan ylempi amk-tutkinto profiloitui vain tyydyttävästi. Opintoaikojen lyhentäminen näyttäisi onnistuneen hieman paremmin kuin keskeyttämisten vähentäminen.

Eurooppalaisiin tutkinnonuudistuksen hankkeisiin luonnontieteiden alalta ei osallistuttu. Sen sijaan valtakunnallinen koulutusohjelmakohtainen yhteistyö hyödytti alaa: siinä kehitettiin ja määriteltiin yhteisiä, alakohtaisia osaamisprofileja ja ydinosaamisalueita. Yhteistyö ja verkostoituminen lisääntyikin juuri alan sisällä. Yhteistyö edisti alan linjauksia ja toisilta oppimista. Koulutusohjelmien heterogeenisuuden vuoksi vastaajat kuitenkin kokivat, että alaa on vaikea käsitellä yhtenä kokonaisuutena, koska tutkinnonuudistuksen alakohtaisen yhteistyön yhteydessä ilmeni alueellisia eroja ja maakunnissa asutuskeskuksista poikkeavia tarpeita. Alan hakijamäärien vähentyminen huolestutti.

Siirtymävaiheen vanhasta tutkintojärjestelmästä uuteen koettiin onnistuneen koulutusosalalla hyvin. Onnistumista perusteltiin erityisesti opettajien myönteisellä suhtautumisella ja sitoutumisella uudistusprosessiin, opetussuunnitelmatyön sujuvuudella ja opintojen mitoituksen onnistumisella.

Tutkintorakenteen toimivuus

Kaksiportainen tutkintorakenne koettiin luonnontieteiden alalla melko toimivaksi, vaikka ammattikorkeakoulututkinnon ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon välisen osaamistason eroa pidettiin epäselvänä. Tutkintorakenteen kehittämiskohteiksi alalla nimettiin opetussuunnitelmien kehittäminen. Siinä erityisinä painoalueina ovat opetuksen sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan integrointi, osaamisperustaisuuden vahvistaminen koulutusohjelmissa sekä monialaisuuden ja aidon kansainvälisyyden vahvistaminen. Yksittäisiä mainintoja oli siitä, että haluttiin tehdä tutkintonimikkeitä tunnetuksi ja muuttaa ne yliopistojen nimikkeitä vastaaviksi. Samoin tahdottiin profiloitua alueellisesti ja valtakunnallisesti alan vetovoiman lisäämiseksi.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon työkokemusvaatimusta pidettiin selkeästi hyvänä, koska kyseessä on työelämän kehittämistutkinto ja siihen tarvitaan käytännön kokemusta. Opiskelijat nähtiin osaavampina, kun heillä on ymmärrystä työelämästä.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Luonnontieteiden alalla uudistettiin toisessa ammattikorkeakoulussa opetus-suunnitelmat perusteellisesti ja toisessakin yli puolet. Haasteita ja yllätyksiä tuottivat siirtyminen opintoviikoista opintopisteisiin ja opettajien työskenteilyn muuttuminen yksilötyöstä tiimityöksi. Opetussuunnitelmatyön arvioitiin muuttuneen pysyvästi.

Alan tutkintojen arvioitiin vastaavan erittäin hyvin työelämän osaamistarpeita, koska alalla on tietoa työnantajien odotuksista ja koska linjauksia sidosryhmien osallistumisesta opetussuunnitelmatyöhön on tehty. Hyviä sidosryhmäyhteistyön käytänteitä olivat työelämäyhteistyö opintoihin integroituna esimerkiksi opinnäytetöiden ja projektien yhteydessä sekä opettajien ja työelämän välinen yhteistyö. Keskeisimpänä työelämän ja osaamistarpeiden kehityssuuntina nähtiin yhteistyön ja vuorovaikutusosaamisen korostuminen, esimerkiksi verkostoituminen sekä viestintä-, tiimi- ja projektiosaaminen. Muina kehityssuuntina mainittiin työelämän vaatimusten monipuolistuminen ja elinikäinen oppiminen.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Tutkinnonuudistuksella ei katsottu olleen vaikutusta opiskelijoiden kotimaiseen liikkuvuuteen luonnontieteiden alalla. Kotimaisen liikkuvuuden esteiksi mainittiin AHOT-ongelmat, koska tutkintoja ja opintoja ei tunnusteta korkeakoulusektorilta toiselle siirryttäessä. Myös siltaopintojen määrää pidettiin suurena. Liikkuvuutta on pyritty edistämään esimerkiksi kehittämällä AHOT-käytäntöjä sekä lisäämällä informaatiota siirtymismahdollisuuksista sekä kannustamalla tai panostamalla koulutuksen markkinointiin.

Myöskään kansainvälinen vaihto- tai tutkinto-opiskelu ei ole erityisemmin lisääntynyt luonnontieteiden alalla. Keskeisimpinä syynä tähän pidettiin opiskelijoiden haluttomuutta lähteä vaihtoon. Omien opiskelijoiden lähtöliikkuvuutta kerrottiin pyrittävän edistämään vaihdon markkinoinnilla ja opiskelejoita kannustamalla. Kansainvälisyyttä edistäviä käytänteitä on luotu, tutkintoihin ja opetussuunnitelmiin on sisällytetty tilaa vaihdoille, ja joustavia korvaus- ja hyväksilukumenettelyjä on suunniteltu. Ulkomailla pohjakoulutuksen suorittaneiden tuloa koulutusalan opiskelijoiksi on pyritty edistämään lisäämällä vieraskielistä opetusta ja yhteistyötä ulkomaalaisten kumppaneiden kanssa.

Johtopäätökset

- Luonnontieteiden alalla tulee kiinnittää erityistä huomiota keskeyttämisten vähentämiseen ja alan vetovoimaisuuden kasvattamiseen profiloimalla koulutusohjelmat entistä selkeämmin alueellisten tarpeiden pohjalta.
- Luonnontieteiden alalla tulee jatkaa kotimaisen ja kansainvälisen liikkuvuuden esteiden poistamista kehittämällä AHOT-käytänteitä sekä osaamistasojen määrittelyä kaksiportaisessa tutkintorakenteessa alan sisällä ja yliopistojen kanssa.

10.4 Luonnonvara- ja ympäristöala

Luonnonvara- ja ympäristöalalta kyselyyn vastasivat Yrkeshögskolan Novia sekä Seinäjoen ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulut, jälkimmäisestä Biotalouden keskus.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Luonnonvara- ja ympäristöalalla kaksi tärkeintä kansallista tavoitetta olivat sisältöjen kehittäminen vastaamaan paremmin työelämän tarpeita ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon profiloitumisen edistäminen. Kolmanneksi tärkeimpänä tavoitteena alan edustajat pitivät samantarvoisesti sekä kansainvälisen liikkuvuuden lisäämistä että opintojen keskeyttämisten vähentämistä. Luonnonvara- ja ympäristöala oli ainoa ammattikorkeakoulusektorin alakohdainen vastaajaryhmä, jossa nostettiin esiin kotimaisen liikkuvuuden lisääminen tavoitteena tutkinnonuudistukselle. Luonnonvara- ja ympäristöala katsoi onnistuneensa hyvin tärkeimpinä pitamiensä tavoitteiden toteuttamisessa.

Luonnonvara- ja ympäristöalalla nähtiin valtakunnallisesta yhteistyöstä paljon hyötyjä: esimerkiksi alakohdaisia kompetensseja kehitettiin ja määriteltiin, opetussuunnitelmille luotiin yhteinen rakenne ja sisältö, ydinainesanalyysia käytettiin kuormittavuuden ja mitoituksen määrittelyssä ja tehtiin monipuolista yhteistyötä eri koulutustasoilla. Ongelmat liittyivät käytännön organisoinnin lisäksi yhteistyöhön sitoutumiseen ja luottamuksen puutteeseen, joka johtui keskinäisestä kilpailusta. Myös erilaisia näkemyksiä opintojen sisältöjen määrittelyssä ja opintojaksojen työmäärän mitoittamisessa ilmeni.

Tutkintorakenteen toimivuus

Kaksiportainen tutkintorakenne koettiin luonnonvara- ja ympäristöalalla melko hyvin toimivaksi. Keskeisimpänä ongelmakohtana kaikki näkivät heikot mahdollisuudet siirtyä ammattikorkeakoulusta yliopistoon. Kehittämis-

kohteena mainittiinkin, että ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ja yliopistollisen maisteritutkinnon suhdetta tulisi selkeyttää. Yksi ammattikorkeakoulu piti tutkintorakenteen ongelmana koulutusohjelmarakenteeseen yleisesti liittyviä tekijöitä, kuten opinnäytetyön hallitsevuutta, yhteisten opintojen vähäistä määrää ja mahdollisuuksia koota osaamista vapaasti.

Nykyistä tutkintorakennetta ala halusi kehittää erityisesti syventämällä opetussuunnitelmatyötä ja koulutuksen työelämälähtöisyyttä. Yksittäisiä mainintoja oli ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisen yhteistyön kehittämistä, pedagogisesta kehittämistä sekä ammattikorkeakoulututkinnon ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon välisen eron selkiyttämistä.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon työelämäkokemusvaatimusta pidettiin tarpeellisena, koska kyseessä on työelämän kehittämistutkinto. Työelämäyhteys nähtiin oleellisena profiloitumisena ja erottumisena maisterin tutkinnosta. Toisaalta huolta kannettiin opiskelun pitkittymisestä ja opiskelijoiden suuntautumisesta yliopistoihin.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Luonnonvara- ja ympäristöala arvioi uudistaneensa kaikki opetussuunnitelmat perusteellisesti. Opetussuunnitelmatyö painottui opetussuunnitelmien osaamislähtöisyyden kehittämiseen, jolloin tutkintojen tavoitteet ja sisällöt muutuivat melko paljon. Haasteena oli koettu ammatillisuuden toteuttaminen opetussuunnitelmissa niin, että työelämän edustajat olisivat mukana tarkastamassa opetussuunnitelmia. Muita haasteita olivat siirtyminen laajempiin, tasapainoisiin ja osaamisperusteisiin opintokokonaisuuksiin. Siirtymävaiheen ongelmina pidettiin muutokseen varatun ajan lyhyttä ja muutosvastarintaa.

Tutkinonuudistuksen vaikutuksia koulutuksen ja tutkintojen toteutukseen arvioitiin alalla olevan erityisen paljon. Uraohjauksen, opintojen suoritustapojen sekä opetus- ja arviointimenetelmien katsottiin monipuolistuneen merkittävästi, samoin valinnaisten opintojen tai sivuaineiden valikoiman.

Luonnonvara- ja ympäristöalan yksiköt arvioivat tutkintojen vastaavan erittäin hyvin työelämän osaamistarpeita, koska alalla on tietoa työnantajien odotuksista ja koska linjauksia sidosryhmien osallistumisesta opetussuunnitelmatyöhön on tehty. Keskeisinä työelämän kehityssuuntina ennakoitiin, että monialaisuus, elinikäinen oppiminen, projektilähtöisyys ja yksilölliset räätälöintimahdollisuudet tulevat lisääntymään sekä työmarkkinat kansainvälistymään. Työmarkkinoilla korostuu yhteistyö- ja vuorovaikutusosaaminen, esimerkiksi verkostoituminen sekä viestintä-, tiimi- ja projektiosaaminen.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Luonnonvara- ja ympäristöalan mukaan opiskelijoiden liikkuvuus alan sisällä on lisääntynyt selvästi, kun taas siirtymät koulutuslata toiselle ja siirtymät sektoreiden välillä eivät ole juuri lisääntyneet. Kotimaisen liikkuvuuden esteiksi mainittiin hyväksiluvun ongelmat ja täydentävien opintojen suuri määrä korkeakoulusektorilta toiselle siirryttäessä. Muita syitä olivat muun muassa aikatauluongelmat, hakuajat, asenteet ja tietojärjestelmien ongelmat. Kotimaista liikkuvuutta on pyritty lisäämään ohjausta tehostamalla ja yhteistyökäytänteitä kehittämällä sekä ennen muuta korkeakoulujen välisten yhteistyöhankkeiden ja valtakunnallinen yhteistyön kautta.

Luonnonvara- ja ympäristöalalla kaksi kolmesta ammattikorkeakoulusta oli sitä mieltä, että kansainvälinen liikkuvuus on lisääntynyt ja yksi, että mitään erityistä muutosta tutkinnonuudistuksen vaikutuksena ei ole tapahtunut. Sen sijaan ulkomaisten opiskelijoiden liikkuvuus on enentynyt tutkinnonuudistuksen vaikutuksena huomattavasti. Kansainvälistymisen arvioitiin lisääntyneen korkeakoulujen välisen liikkuvuusyhteistyön ja monipuolistuneen vieraskielisen opetuksen ansioista.

Johtopäätökset

- Luonnonvara- ja ympäristöalalla pidettiin kotimaisen liikkuvuuden lisäämistä tärkeänä kehittämiskohteena, erityisesti siirtymistä ammattikorkeakoulusta yliopistoon.
- Alan koulutusta tulee kehittää entistä työelämäläheisemmäksi ja selkeyttää samalla kaksipuolisen tutkintorakenteen tasoeroja.

10.5 Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Matkailu-, ravitsemis- ja talousalalta arviointikyselyyn osallistuivat HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun matkailu-, ravitsemis- ja talousala sekä Kajaanin ja Rovaniemen ammattikorkeakoulun matkailualat.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Matkailu-, ravitsemis- ja talousala arvioi onnistuneensa hyvin kolmessa tärkeimpänä pitämässään tutkinnonuudistuksen tavoitteessa: opintoja kehitettiin vastaamaan työelämän tarpeita, opintojen mitoitusta parannettiin ja ylempään ammattikorkeakoulututkinnon profiloitumista edistettiin. Kansainvälinen liikkuvuuskin lisääntyi, mutta keskeyttämiset eivät vähentyneet toivotulla tavalla.

Yksi ammattikorkeakoulu ilmoitti osallistuneensa European Master of Strategic Tourism Management, EUROTOUR -hankkeeseen, josta ei kuitenkaan näyttänyt olevan erityistä hyötyä tutkinnonuudistukselle. Sen sijaan valtakunnalliseen yhteistyön hyötyinä nähtiin verkostoituminen opetussuunnitelmien osaamistavoitteiden, sisältöjen ja rakenteiden määrittelyssä. Lisäksi konkreettisina hyötyinä mainittiin yhtenäisten hakukäytänteiden luominen ja valintakoe yhteistyö, työelämävastaavuuden ja ruotsinkielisen koulutuksen näkyvyyden paraneminen. Ongelmia tuottivat yksiköiden kokoeroihin perustuvat näkemuserot yhteisistä tavoitteista ja toimintatavoista. Näkemuseroja ilmeni myös korkeakoulujen erilaisessa profiloitumisessa, koulutusohjelmien heterogeenisuudessa ja maakunnallisten tarpeiden huomioimisessa. Koulutuksen järjestämisen haasteena koettiin opintojen ruuhkautuminen opintojen aiempaa tiukemman aikataulutuksen vuoksi.

Tutkintorakenteen toimivuus

Kaksiportaista tutkintorakennetta pidettiin matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla melko hyvin toimivana. Tutkintorakenteen keskeisimmiksi ongelmakohtiksi ala nimesi ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon heikon tunnettuuden ja vakiintumattomuuden niin työelämässä kuin mahdollisten opiskelijoidenkin keskuudessa. Nykyisen tutkintorakenteen kehittämistavoite kohdistuu opetussuunnitelmiin siten, että painoalueina ovat tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan kytkeminen opetukseen ja osaamisperustaisuuden, työelämäläheisyyden, kansainvälisyyden ja monialaisuuden vahvistaminen.

Virtuaaliopintoja pidettiin toimivana ratkaisuna koulutuksen järjestämisessä. Kehittämiskohteeksi mainittiin haasteet, jotka liittyvät ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon järjestämiseen aikuiskoulutuksena. Lyhyttä suoritus-aikaa työn ohella pidettiin kuormittavana, minkä vuoksi opinnot usein pitkittyvät. Myös kansainvälinen liikkuvuus on vaikeaa. Siirtyminen alalta toiselle ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittamaan koettiin alakohdaiten erityissisältöjen vuoksi vaikeana.

Työelämäkokemusvaatimusta ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa pidettiin oleellisena tutkinnon profiloitumisen ja maisterin tutkinnosta erottumisen kannalta. Työelämäkokemusvaatimusten suhteen esitettiin joustoa, joka tarkoittaisi eri vaiheissa suoritettujen työelämäkokemuksen hyväksilukemista nykyistä laajemmin.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla arvioitiin, että yli puolet opetussuunnitelmista uudistettiin perusteellisesti. Ydinainesanalyysistä nähtiin olleen erittäin paljon hyötyä opetussuunnitelmatyössä. Haasteina pidettiin silti edelleen

ydinainesanalyysin tekemistä ja siirtymistä laajoihin ja osaamisperustaisiin opintokokonaisuuksiin. Ongelmallista oli myös tunnistaa osaamistasojen ero ammattikorkeakoulu- ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon sekä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ja yliopiston ylemmän korkeakoulututkinnon välillä.

Tutkinnonuudistuksen erityisenä vaikutuksena koulutuksen ja tutkintojen toteutukseen painotettiin matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla HOPSien systemaattista käyttöä opintojen kuluessa. HOPSien arvioitiin edistävän opintoja ja monipuolistavan uraohjausta. Opintojen suoritustapojen sekä opetus- ja arviointimenetelmien arvioitiin monipuolistuneen merkittävästi. Sen sijaan valinnaisten opintojen tai sivuaineiden määrät olivat lisääntyneet vain jonkin verran.

Yksiköt arvioivat tutkintojen vastaavan hyvin työelämän osaamistarpeita, koska alalla on tietoa työnantajien odotuksista ja linjauksia sidosryhmien osallistumisesta opetussuunnitelmatyöhön on tehty. Matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla osaamistarpeita seurataan esimerkiksi selvitysten ja messumatkojen avulla. Työmarkkinoilla korostuu asiantuntijaosaaminen ja kyky siirtyä tehtävästä toiseen.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opiskelijoiden kotimainen liikkuvuus alan sisällä on lisääntynyt paljon ja korkeakoulusektoreidenkin välillä kohtalaisesti. Siirtymät koulutuslta toiselle ensisijaisesti oman korkeakoulun sisällä ovat myös jonkin verran kasvaneet. Opiskelijoiden kotimaista liikkuvuutta on pyritty enentämään lisäämällä opiskelijoiden informointia ja luomalla toimivia siirtymäkäytänteitä. Myös korkeakoulujen yhteistyökäytänteitä on kehitetty ja hyödynnetty vaihtoehtoisia koulutusrakenteita, joista mainittiin virtuaali-ammattikorkeakoulu ja muu verkossa tapahtuva opiskelu.

Kansainvälisen vaihto- ja tutkinto-opiskelun lisääntymisestä alan yksiköillä oli erilainen kokemus: osa katsoi vaihdon lisääntyneen ja osa ei. Ulkomaisien opiskelijoiden liikkuvuuden nähtiin lisääntyneen tutkinnonuudistuksen vaikutuksena huomattavasti. Kansainvälisen liikkuvuuden esteiksi kaikki mainitsivat opiskelijoiden sosiaaliset ja elämäntilanteeseen liittyvät tekijät, opiskelijoiden pelon opintojen hidastumisesta sekä kieliongelmat. Opetussuunnitelmien sisältöihin sopivia vaihtopaikkoja pidettiin haasteellisina löytää. Myöskään opintojen rakenne ja aikataulut eivät näytä aina tukevan vaihtoa. Esteeksi mainittiin myös suomalaisten ammattikorkeakoulujen ja tutkintojen heikko tunnettuus.

Johtopäätöksiä

- Matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla on kehitetty monia käytäntöjä kotimaisen liikkuvuuden lisäämiseksi alan sisällä ja korkeakoulusektoreiden välillä.
- Alalla on tunnistettu aikuiskoulutuksena järjestettävässä ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa kuormittavuutta lisääviä ja opintoaikoja pidentäviä ongelmia, joiden ratkaisemiseen tarvitaan valtakunnallista yhteistyötä.
- Matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla tulee jatkaa osaamisperustaisten opetussuunnitelmien kehittämistä ja kaksipuolaisen tutkintojärjestelmän selkeyttämistä.

10.6 Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalta osallistuivat tutkinnonuudistuksen arviointikyselyyn Arcadan hälsa och välfärd, Laurea-ammattikorkeakoulun, Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaali-, terveys- ja liikunta-alat, Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikkö sekä Turun ammattikorkeakoulun terveysala.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Tutkinnonuudistuksen kansalliset tavoitteet tunnettiin sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla uudistuksen käynnistyessä jokseenkin hyvin, mutta arviot niiden toteutumisesta vaihtelivat tavoitteittain varsin paljon. Kaikkia tavoitteita ei onnistuttu saavuttamaan: opintojen keskeyttäminen ei vähentynyt eikä kotimainen liikkuvuus lisääntynyt odotetulla tavalla. Sen sijaan jokseenkin hyvin toteutuivat ylempien ammattikorkeakoulututkintojen profiloituminen, opintojen mitoitus ja sisältöjen kehittyminen vastaamaan työelämän tarpeita. Puolet vastaajista totesi myös opintojen nopeutuneen ja valmistumisaikojen lyhentyneen paljolti opintojen ohjauksen kehittämisen ja pedagogisen uudistustyön ansiosta.

Eurooppalaiseen yhteistyöhön osallistuminen oli vähäistä: esimerkkinä mainittiin ainoastaan OECD/IMHE⁶. Valtakunnallista yhteistyötä tehtiin muun muassa opintojen sisällönanalyysiin ja mitoitukseen, kompetenssikuvauksiin sekä sisältöjen työelämävastaavuuteen liittyvästi. Yhteistyötä hankaloittivat ongelmat tiedonkulussa, puutteelliset kehittämisresurssit, yhteisten

⁶ OECD:n organisoima ohjelma Institutional Management in Higher Education, joka tarjoaa yhteistyöfoorumin jäsenilleen.

suunnittelutilaisuuksien vähäisyys, ylempien ammattikorkeakoulututkintojen kehittämisverkoston epävirallinen luonne sekä yksiköiden keskinäinen kilpailu haettaessa järjestämislupia ylemmille ammattikorkeakoulututkinnoille.

Tutkintorakenteen toimivuus

Kaksiportaista tutkintorakennetta pidettiin sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla jonkin verran toimivampana kuin muilla ammattikorkeakoulujen koulutusaloilla. Tutkintorakenteen ongelmana pidettiin sitä, että se ei palvele yhdenmukaisesti kaikkia koulutusaloja. Lisäksi ongelmina nähtiin ylempien ammattikorkeakoulututkintojen vähäinen tunnettuus ja puutteellinen arvostus työelämässä, perustutkinnon ja ylempään ammattikorkeakoulututkinnon keskinäinen irrallisuus ja niiden suhde erikoistumisopintoihin. Ongelmiksi koettiin myös opinnäytetyön hallitsevuus opintosuunnitelmissa, opetussuunnitelmien erilaisuus, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toimimaton yhteistyö sektorilta toiselle siirryttäessä sekä ammattikorkeakouluopintojen vähäinen hyväksiluku yliopistoon siirryttäessä.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Alan opetussuunnitelmat uudistettiin kattavasti. Viidessä yksikössä kaikki opetussuunnitelmat uudistettiin perusteellisesti ja yhdessä näin tehtiin yli puolessa koulutusohjelmista. Työtä edisti etenkin haasteellisuudestaan huolimatta onnistunut ydinainesanalyysi. Uudistuksen tuloksena opetussuunnitelmista tuli kattavasti osaamislähtöisiä, työelämän osaamistarpeita paremmin vastaavia sekä monipuolisempia ja henkilökohtaisempia (HOPS). Tutkinno uudistustyö koettiin kauttaaltaan haasteelliseksi, mutta työskentelyn tuloksena opetussuunnitelmatyöskentelyn muotojen todettiin muuttuneen pysyvästi. Uudistus myös säännöllisti ja monimuotoisti yhteydenpitoa sidosryhmiin ja työelämään.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Vaikka kansallisen liikkuvuuden arvioitiinkin jonkin verran lisääntyneen, tutkinno uudistuksen ei juuri katsottu edistäneen korkeakoulusektorilta toiselle siirtymistä. Kehittämistoimenpiteinä tuotiin esiin muun muassa seuraavat seikat: Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkintoaikojen ja tutkintojen laajuuden yhteismitallisuuteen tulee pyrkiä. Opinnäytetyötä täytyy kehittää ja tehdä sisällöllistä arviointia alemman ja ylempään ammattikorkeakoulututkinnon kesken. Korkeakoulusektoreitten välistä liikkuvuutta tulee joustavoittaa. Ylempiin tutkintoihin edellytettävä työkokemusvaatimus täytyy suhteuttaa aikaisemmin hankittuun osaamiseen. Lisäksi toivottiin ratkaisua sosiaalihuollon kelpoisuuslakiin liittyvään ongelmaan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon rinnastamisesta ylempään korkeakoulututkintoon.

Kansainvälisen liikkuvuuden esteenä mainittiin niin ikään ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon luonne aikuiskoulutuksena ja siihen liittyvä opiskelu työn ohessa. Kansainvälisen liikkuvuuden osalta nähtiin haasteellisena myös eurooppalaisen vertailtavuuden takaaminen. Kansainvälistä liikkuvuutta voitaisiin edistää muun muassa henkilökohtaistamalla opetussuunnitelmia ja kehittämällä niiden rakennetta.

Johtopäätökset

- Alan vahvuutena voidaan mainita kattava ja perusteellinen opetussuunnitelmien uudistamistyö sekä panostus opintojen ohjaukseen ja pedagogiseen kehittämiseen.
- Kaksiportaisen tutkintorakenteen ongelmana pidettiin sitä, että se ei palvele yhdenmukaisesti kaikkia koulutusaloja.
- Alalla toivotaan, että sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto antaisi kelpoisuuden sosiaalityöntekijän tehtävään.

10.7 Tekniikan ja liikenteen ala

Tekniikan ja liikenteen alalta osallistui arviointikyselyyn kuusi yksikköä: Hämeen ammattikorkeakoulun tekniikan ja liikenteen alan koulutusohjelmat, Jyväskylän ammattikorkeakoulun teknologian tulosityksikkö, Metropolia Ammattikorkeakoulun tekniikan ja liikenteen ala, Saimaan ammattikorkeakoulun tekniikan koulutusala, Satakunnan ammattikorkeakoulun tekniikan ja liikenteen koulutusala sekä Savonia-ammattikorkeakoulun tekniikan Kuopion yksikkö.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Tekniikan alalla tärkeimpinä tutkinnonuudistuksen tavoitteina pidettiin ammattikorkeakouluissa tutkintojen työelämäläheisyyden sekä opintojen mitoituksen kehittämistä. Niissä katsottiin myös onnistutun hyvin. Tavoitteissa korostuivat myös kansainvälistymistä koskevat haasteet.

Tekniikan alalla tehtiin tiivistä yhteistyötä eri korkeakoulujen välillä: erityisesti määriteltiin kompetensseja, osaamistavoitteita sekä keskeisimpiä oppisisältöjä yhdessä. Yhteistyö teki arvioinnin mukaan opetussuunnitelmista yhteismitallisempia, lisäsi keskinäistä tiedonvaihtoa eri käytännöistä ja synnytti uusia verkostoja. Yhteistyössä haasteellisimpana pidettiin siihen kulunutta aikaa sekä kompetenssimäärittelyn vaikeutta. Yhteistyö yllätti monet näkemään eroavaisuudet saman tekniikan alan koulutusohjelmien rakenteissa. Ongelma-

na uudistuksen toteutuksessa pidettiin pitkään jatkunutta epävarmuutta ylemmien ammattikorkeakoulututkintojen asemasta.

Vahvasta kehittämisorientaatiosta huolimatta osaamistavoitteiden määrittely ja syvempi opetussuunnitelmien kehittämistyö käynnistyi kyselyjen perusteella monin paikoin vasta teknisen opintopisteityksen jälkeen. Suurin osa vastanneista arvioi opetussuunnitelmatyön muuttuneen perusteellisesti tutkinon uudistuksen jälkeen. Opetus- ja tutkimushenkilöstön rooli uudistuksessa oli keskeisin, mutta opiskelijoiden arvioitiin osallistuneen uudistuksen suunnitteluun vain vähän.

Tutkintorakenteen toimivuus

Uuden tutkintorakenteen keskeisimpänä ongelmana nähtiin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon asema tutkintorakenteessa. Osa vastaajista mainitsi, että tutkinto oli työelämässä edelleen tuntematon, liiaksi täydennyskoulutuksen kaltainen, kansainvälisen yhteistyön näkökulmasta ongelmallinen sekä nimikkeeltään epäselvä. Koulutusohjelmien runsas määrä nähtiin tutkintorakenteen ongelmana. Myös työelämäyhteyden rakentumista kiinteäksi osaksi tutkintoa pidettiin edelleen kehittämiskohteena. Arvioinnissa tuli kuitenkin selvästi esille, että tutkinnon profiili on vahvistunut ja vastaajien näkemyksen mukaan oikeansuuntainen sekä valmistuneiden että YAMK-tutkinnon suorittaneita palkanneiden työntantajankin käsitysten mukaan.

Molemmilla tekniikan alan korkeakoulusektoreilla oli havaittu tarve selventää osaamistavoitteiden välistä eroa ammattikorkeakoulu- ja yliopistotutkintojen kandidaatin tutkinnoissa.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon työelämävaatimuksen suhteen käsitykset jakaantuivat hiukan. Suurin osa vastaajista piti perusteltuna ja hyvänä sitä, että ennen ylempään ammattikorkeakouluun hakeutumista vaaditaan työelämäkokemusta. Työelämäkokemuksen puolustajat vetosivat tutkinnon tavoitteeseen työelämää kehittävänä tutkintona. Samoin puolustajat näkivät, että duaalimallin vahvistaminen edellyttää työelämäkokemuksen vaatimista ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kehittämiseksi omaleimaisena tutkintona suhteessa yliopistojen maisterin tutkintoon. Vastustajien mukaan vaatimus työelämäkokemuksesta vaikeutti erityisesti kansainvälistä yhteistyötä. Samoin he kokivat, että nykymuotoinen tutkinto ajoi osan insinööreistä tekemään jatko-opintojaan yliopistoihin.

Tutkintorakenteen kehittämisen suuntaan vaikuttavina asioina nähtiin tekniikan alalla erityisesti olevan globalisaatio, ammattikorkeakoulusektorilla käynnissä oleva koulutusrakennemuudistus sekä innovaatioprojektien tulo mukaan koulutukseen.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Tutkintojen työelämävastaavuus korostui tekniikan alalla, tosin sen nähtiin painottuneen opetuksen kehittämisessä jo ennen tutkinnonuudistustakin. Tutkinnonuudistuksen yhteydessä korostui vielä entisestään tutkimus- ja kehitystyön integrointi opetuksen kehittämistyöhön. Vastauksista käy selvästi ilmi ero yliopistoihin tutkintojen kehittämisen lähtökohdissa: ammattikorkeakoulut painottivat uudistuksen kehittämistyössä tutkinnon tuottamia työelämävalmiuksia, kun taas yliopistot opintojen tuottamia jatko-opintovalmiuksia. Erityisesti opetuksen kehittämistyössä korostettiin projektityövalmiuksia. Hyvinä käytänteinä tutkintojen kehittämisessä työelämälähtöisemmiksi mainittiin huomattavan laaja kirjo neuvottelukuntia, kyselyjä sekä työelämälähtöisiä oppimisympäristöjä ja projekteja. Konkreettisena esimerkkinä kehittämistarpeista nousi esiin useammassa yhteydessä tarve kehittää työnjohtopainotteinen tutkinto.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Korkeakoulujen näkemykset hajaantuivat huomattavasti kotimaista liikkuvuutta koskevissa vastauksissa. Kotimaista liikkuvuutta eivät useimmat pitäneet tavoitteena lainkaan, sillä sen koettiin pidentävän opintoaikoja. Tosin AHOT-menettelyn, moduulirakenteisten tutkintojen ja kaksiportaisuuden ansiosta liikkuvuus nähtiin riittävän mahdollisena ammattikorkeakoulujen välillä. Tosin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä monet pitivät liikkuvuutta edelleen ongelmallisena.

Muutamaa korkeakoulua lukuun ottamatta korkeakoulut näkivät, että tutkintorakenneuudistus oli lisännyt kansainvälistä liikkuvuutta alemman tutkinnon osalta. Haasteena kansainvälisen vaihdon lisäämiselle pidettiin erityisesti miesten naisia vähäisempää kiinnostusta ulkomailla opiskeluun, taloudellisia esteitä sekä opintojen hyväksiluvun ongelmia, jotka saattoivat aiheuttaa sen, että opiskelijat jäivät ryhmästään jälkeen. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon osalta vaatimus työelämäkokemuksesta ja työelämään nivottu opiskelu nähtiin esteenä kansainvälistymisen lisääntymiselle.

Johtopäätökset

- Tutkinnonuudistus lisäsi tekniikan alan sisäistä yhteistyötä kansallisesti ja yhdenmukaisti tutkintojen osaamistavoitteita.
- Suurin osa tekniikan alan vastaajista näki ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon työelämävaatimuksen hyvänä ja tutkinnon suhdetta DI-tutkintoon selkeyttävänä.
- Koulutusosalalla tulee jatkaa koulutusohjelmarakenteen selkeyttämistä kansallisena yhteistyönä.

10.8 Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta osallistuivat arviointikyselyyn HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun liiketalouden yksikkö, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutusohjelma sekä Keski-Pohjanmaan ja Lahden ammattikorkeakoulujen yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alat.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteet ja organisointi

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla kolmena tärkeimpänä kansallisena tavoitteena pidettiin muiden koulutusalojen tavoin sitä, että tutkintojen työelämäläheisyyttä sekä opintojen mitoitusta kehitetään ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon profiloitumista edistetään. Tärkeimmiksi asetetut tavoitteet toteutuivat yksiköiden omien arvioiden mukaan erittäin hyvin. Sen sijaan kotimaisen ja kansainvälisen liikkuvuuden lisääminen, keskeyttämisten vähentäminen tai opintoaikojen lyhentäminen eivät toteutuneet kovinkaan hyvin.

Alalta yksi ammattikorkeakoulu ilmoitti osallistuneensa eurooppalaiseen Tuning-hankkeeseen, jota se piti erittäin hyödyllisenä. Valtakunnallisen koulutusohjelmakohtaisen yhteistyön hyödyiksi ala mainitsi yhtenäisten käytänteiden ja eritasoisten tutkintojen yhteismitoituksen lisäksi yhteistyön ja verkostoitumisen lisääntymisen. Yhteistyö edisti myös kehittämistyötä ja sen linjauksia, joskin eri suuruksilla yksiköillä nähtiin kokonsa vuoksi olevan näkemuseroja koskien yhteisiä tavoitteita ja toimintatapoja, mikä koettiin yhteistyön kannalta haasteelliseksi. Ongelmat kohdentuivat pääasiassa käytännön organisointiin, sillä yhteistyö vei paljon aikaa ja resursseja.

Siirtymävaiheen vanhasta tutkintojärjestelmästä uuteen koettiin onnistuneen omalla koulutusallalla hyvin. Onnistumiseen vaikutti erityisesti opettajien myönteinen suhtautuminen ja sitoutuminen uudistusprosessiin.

Tutkintorakenteen toimivuus

Kaksiportaista tutkintorakennetta pidettiin yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla melko hyvin toimivana. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto arvioitiin toimivaksi ja paikkansa lunastaneeksi tutkinnoksi korkeakoulujärjestelmässä. Työelämäkokemusvaatimus nähtiin selkeästi hyvänä. Virtuaaliopintoja pidettiin toimivana ratkaisuna koulutuksen järjestämisessä. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon järjestämiseen aikuis- ja monimuotokoulutuksena katsottiin liittyvän haasteita. Esimerkiksi lyhyt suoritus aika työn ohella on kuormittava ja opinnot usein pitkittyvät.

Tutkintorakenteen kehittämiskohteina alalta ehdotettiin, että ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon työelämäkokemusvaatimuksesta voitaisiin luopua tai vaatimusta löyhentää. Yksittäiset ammattikorkeakoulut näkivät kehittämistä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisessä yhteistyössä, koulutuksen työelämälähtöisyyden parantamisessa sekä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tunnettuudessa ja tutkintonimikkeissä.

Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla uudistettiin opetussuunnitelmat perusteellisesti lukuun ottamatta yhtä ammattikorkeakoulua. Haasteita opetussuunnitelmatyössä tuotti osaamistavoitteiden tasoeron tunnistaminen ammattikorkeakoulu- ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon välillä sekä vastaavasti ylempien ammattikorkeakoulututkinno ja yliopistojen maisterintutkinnon välillä. Haasteellista oli ollut myös laatia ydinainesanalyysia ja määrittää laajempia, työelämän osaamistarpeisiin perustuvia opintokokonaisuuksia.

Hyvinä käytänteinä sidosryhmäyhteistyöstä mainittiin neuvottelukunnat, erilaiset työryhmät ja yhteistyöhankkeet sekä työelämäyhteistyö vahvasti opintoihin kytkettynä esimerkiksi opinnäytetöiden, projektien ja harjoittelujärjestelmän yhteydessä. Hyvinä työelämäyhteistyön muotoina pidettiin myös opettajien ja työelämän välistä yhteistoimintaa sekä palautekyselyjä ja ammatin valmistuneiden työhön sijoittumisen seuranta. Alan näkemyksen mukaan työmarkkinoilla tulee korostumaan yhteistyö- ja vuorovaikutusosaaminen, esimerkiksi verkostoituminen sekä viestintä-, tiimi- ja projektiosaaminen.

Kotimainen ja kansainvälinen liikkuvuus

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan opiskelijoiden siirtymät alan sisällä ovat lisääntyneet paljon ja korkeakoulusektoreidenkin välilläkin kohtalaisesti. Kotimaisen liikkuvuuden suurimmiksi esteiksi mainittiin AHOT-ongelmat, koska tutkintoja ja opintoja ei tunnusteta korkeakoulusektorilta toiselle siirryttäessä ja koska siltaopintojen määrää pidettiin suurena.

Alalla on kiinnitetty paljon huomiota kotimaisen liikkuvuuden edistämiseen. Yleisimmin kehitettiin toimivia siirtymä- ja AHOT-käytänteitä sekä korkeakoulujen välistä yhteistyötä. Myös opiskelijainformaatiota lisättiin, kannustettiin liikkuvuuteen, kehitettiin opintojen mitoitusta ja hyödynnettiin vaihtoehtoisia koulutusrakenteita, kuten virtuaaliammattikorkeakoulua ja muuta verkossa tapahtuvaa opiskelua.

Kansainvälinen vaihto-opiskelu lisääntyi tutkinnonuudistuksen vaikutuksesta. Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittavien opiskelijoiden liikkuvuudessa ei tapahtunut muutosta, mutta ylempää tutkintoa opiskelemaan

ulkomaille lähdetään suorittamaan muutamista ammattikorkeakouluista. Koulutusalan keinoina edistää omien opiskelijoiden lähtöliikkuvuutta mainittiin usein vaihdon markkinoiminen ja vaihtoehtoista tiedottaminen, kansainvälisyyttä edistävien käytäntöjen luominen sekä vaihto-opintojen sisällyttäminen tutkintoon ja HOPSiin. Kaksi ammattikorkeakoulua ilmoitti, että vaihtoja tuettiin taloudellisesti esimerkiksi apurahojen, korotetun opintotuen ja EU-tuen avulla.

Ulkomaisten opiskelijoiden liikkuvuus lisääntyi tutkinnonuudistuksen vaikutuksena huomattavasti. Yksiköiden omien arvioiden mukaan opiskelijoiden kansainvälistymisvalmiudet ja korkeakoulujen välinen liikkuvuusyhteistyö ovat selvästi enentyneet ja vieraskielinen opetus on monipuolistunut.

Johtopäätökset

- Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla on kehitetty tuloksellisia keinoja kotimaisen ja kansainvälisen liikkuvuuden esteiden poistamiseksi.
- Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa pidettiin alalla onnistuneena ja paikkansa lunastaneena, vaikkakin sen järjestämiseen työn ohessa aikuis- ja monimuotokoulutuksena katsottiin liittyvän osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ongelmia, joiden vuoksi opinnot usein pitkittyvät. Esteet tulee poistaa AHOT-järjestelmää kehittämällä.
- Alakohtaista ja korkeakoulusektoreiden välistä yhteistyötä tulee jatkaa kaksipuolisen tutkintorakenteen edelleen selkeyttämiseksi ja kotimaisen liikkuvuuden varmistamiseksi.

11 Yhteenveto arvioinnin tuloksista

Tutkinnonuudistukselle asetettiin erilaisia Bolognan prosessiin liittyviä, kansallisia ja korkeakoulukohtaisia tavoitteita, joiden tunnettuutta ja toteutumista tässä arvioinnissa selvitettiin. Lisäksi tutkittiin uudistuksen kansallisen organisoinnin onnistumista. Pääpaino arvioinnissa on kaksiportaisen tutkintorakenteen toimivuuden, kotimaisen ja kansainvälisen liikkuvuuden sekä tutkintojen tuottaman osaamisen ja työelämävalmiuksien selvittämisessä yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorilla.

Arviointiryhmän keräämien aineistojen perusteella voidaan tutkinnonuudistukselle asetetuista tavoitteista täysin toteutuneina pitää ECTS-järjestelmän (European Credit Transfer System) käyttöönottoa ja ammattikorkeakoulusektorin toisen syklin tutkintoon sekä sen työelämäläheisyyteen liittyvää kehitystyötä (taulukko 6). Osin toteutuneina voidaan pitää yleistä siirtymistä kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen, kandidaatin tutkinnon aseman vahvistamista, maisteriohjelmien toteuttamista, kotimaisen ja kansainvälisen liikkuvuuden edistämistä, opintojen mitoituksen kehittämistä ja osaamislähtöisyyden vahvistamista. Täysin toteutumatta jääneenä tavoitteena arviointiryhmä pitää opintoaikojen lyhentämistä.

Taulukko 6. Yhteenvedo arvioinnin tuloksista

Arviointi- kohde	Bolognan prosessin tavoite	Tutkinno uudistuksen kansallinen tavoite	Arvio tavoitteen toteutumisesta		
			Ei lain- kaan toteu- tunut	Osin toteu- tunut	Täysin toteu- tunut
1. Tutkinto- rakenteen toimivuus	- Tehdään kaksiportainen tutkintorakenne jolla on kv. rinnastettavuutta			X	
		- Opintoaikojen lyhentäminen	X		
		- Alemman korkeakoulututkinnon (kandidaatin tutkinnon) aseman vahvistaminen		X	
		- Mahdollisuus amk-opiskelijoille jatkaa opintojaan syventäen ammatill. osaamistaan			X
		- YAMK-tutkinnon profilointi erilaisena kuin yliopistojen maisteritutkinto			X
		- Maisteriohjelmia hyödynnetään tutkintojen monitieteisyyden ja vieras- kielisyyden lisäämisessä ja vastaamaan työelämän tarpeisiin			X
	- ECTS-järjestelmän käyttöönotto			X	
2. Liikkuvuus	- Kotimaisen liikkuvuuden lisääminen	- Liikkuvuustavoitteiden toteuttaminen tutkintorakenteen sisällä		X	
	- Kansainvälisen liikkuvuuden lisääminen	- Korkeakoulujen kansainvälistyminen - Opiskelijoiden kansainvälistymis- valmiuksien vahvistaminen		X	
3. Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään		- Opintojen mitoitus vastaamaan paremmin opiskelijoiden todellista työmäärää		X	
		- Amk:ien mahdollisuudet kehittyä työelämäläheisinä korkeakouluina			X
	- Osaamis- lähtöisyyden lisääminen	- Tutkintojärjestelmän kehittäminen vastaamaan työelämän osaamis- tarpeita		X	

11.1 Tutkinnonuudistuksen ja tutkintorakenteen vahvuudet

Tutkinnonuudistuksen seurauksena on Suomeen luotu Bolognan prosessin mukainen lainsäädäntö, joka mahdollistaa kaksiportaisen tutkintorakenteen sekä ammattikorkeakoulu- että yliopistosektorilla. Erityisesti ammattikorkeakoulusektorilla kaksiportainen tutkintorakenne on toteutunut hyvin myös käytännössä. Uudistuksella on monia muitakin myönteisiä piirteitä ja vahvuuksia, jotka liittyvät muun muassa opetussuunnitelmatyöhön ja opintojen ohjaukseen. Lisäksi tutkinnonuudistuksen organisointi sujui hyvin ja siitä saatua kokemusta voidaan hyödyntää myös tulevaisuudessa. Seuraavassa arviointiryhmä esittelee arviointiaineistoihin nojautuen tutkinnonuudistuksen ja uuden tutkintorakenteen vahvuuksia.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteiden saavuttaminen

- Lainsäädäntö mahdollistaa kaksiportaisen tutkintorakenteen yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorilla ja suomalaisen tutkintojärjestelmän vertailtavuuden kansainvälisesti.
- Aito kaksiportainen tutkintorakenne on toteutunut ammattikorkeakoulusektorilla, kun ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille on säädetty mahdollisuus syventää osaamistaan ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa tai siirtyä opiskelemaan ylempää korkeakoulututkintoa yliopistoihin.
- Uusi tutkintorakenne on luonut paremmat mahdollisuudet sekä kotimaiselle että kansainväliselle liikkuvuudelle. Liikkuvuuden esteet ovat muualla kuin tutkintorakenteessa.
- Korkeakoulut antavat valmistuneille kansainväliseen käyttöön tarkoitettua tutkintotodistuksen liitteen (Diploma Supplement) automaattisesti.
- On tehty esitys korkeakoulututkintojen kansalliseksi viitekehyykseksi eri koulutusasteiden tutkintojen ja muun osaamisen tasojen määrittämiseksi ja kansainvälisen vertailtavuuden parantamiseksi.

Tutkinnonuudistuksen organisointi

- Tutkinnonuudistus oli merkittävä, lyhyessä ajassa suoritettu kansallinen kehittämisprojekti, jonka organisointi sujui valtakunnallisesti ja korkeakoulutasolla hyvin.

- Kansallisella alakohtaisella yhteistyöllä oli sekä yliopistojen että ammattikorkeakoulujen tutkinnonuudistuksen onnistumisen kannalta keskeinen merkitys. Alakohtainen yhteistyö edisti tutkintorakenteen linjauksia ja yhtenäistämistä. Korkeakoulujen sitoutumista tutkinnonuudistukseen edisti se, että alat ja korkeakoulut saivat itse valita organisointitapansa.
- Tutkinnonuudistuksen organisointitapa mahdollisti sen, että korkeakoulut pystyivät liittämään uudistukseen omia tavoitteitaan (esimerkiksi periodisointi ja arvosteluasteikot), jotka tukivat koko uudistusprosessia ja joissa korkeakoulut onnistuivat oman arvionsa mukaan hyvin.
- Tutkinnonuudistuksen yhteydessä luotiin alempaan korkeakoulututkintoon pohjautuva erillinen maisteriohjelmarakenne, jolla on edistetty tutkintojen monitieteisyyttä ja kansainvälisyyttä sekä vahvistettu kaksiportaisuutta. Maisteriohjelmat monipuolistivat kuvaa maisterivaiheen opinnoista, ja ajattelutapa maisterin tutkinnoista itsenäisenä kokonaisuutena vahvistui.

Opetussuunnitelmatyö

- Opetussuunnitelmien uudistamistyö avasi molemmilla korkeakoulusektoreilla laajan keskustelun tutkintojen työelämäläheisyydestä ja osaamisperustaisuudesta sekä nosti esille korkeakoulujen vastuuta opiskelijoiden työllistymisestä ja koulutuksen tuottamista työelämävalmiuksista.
- Tutkinnonuudistusta tukeva kansallinen Walmiiksi Viidessä Vuodessa (W5W) -hanke tarjosi yliopistoille koulutusta, työkaluja ja tietoa hyvästä akateemisesta opetussuunnitelma-ajattelusta ja edisti opiskelija- ja oppimiskeskeistä opetuskulttuuria.
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENEn ohjaus ja tuki sekä valtakunnallinen alakohtainen yhteistyö yhtenäistivät ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmatyötä, mistä syystä ammattikorkeakouluilla on hyvät mahdollisuudet kehittyä työelämäläheisinä korkeakouluina.
- Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämishankkeissa on kehitetty ja mallinnettu useita merkittäviä työelämäläheisen oppimisen malleja.

Opintojen ohjaus ja henkilökohtaisten opintosuunnitelmien käyttöönotto

- Henkilökohtaiset opintosuunnitelmat (HOPSit) otettiin tutkinnon-uudistuksen yhteydessä käyttöön kattavasti kaikissa korkeakouluissa.
- HOPSin käyttö on monipuolistunut niin, että opiskelija voi tukea ja suunnitella sen avulla omaa oppimistaan ja ammatillista kehitystään.
- Osassa korkeakouluja on otettu käyttöön sähköinen eHOPS sekä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen AHOT-järjestelmä, joilla on mahdollista vaikuttaa opintoaikojen lyhentämiseen.
- HOPSien käyttöönotto on helpottanut opiskelun kansainvälistymistä.

11.2 Tutkintorakenteen kehittämissuosituks

Säädöspohjalta tarkasteltuna kaksiportainen tutkintorakenne on selkeä, mutta käytännössä se ei näyttäydy sellaisena eikä toimi täysin tavoitellulla tavalla erityisesti yliopistosektorilla. Enemmistö yliopistoista toteaa tämän ongelmaksi ja toivoo ”aitoon kaksiportaisuuteen” siirtymistä. Toisaalta kandidaatin tutkinnon työmarkkinakelpoisuuden puuttuminen nähdään keskeisenä aidosti kaksiportaisen järjestelmän toteuttamisen ongelmana. Myös kandidaatin ja maisterin tutkinnon nivelvaiheessa tapahtuvaan opiskelijavalintaan liittyy monia kysymyksiä ja huolenaiheita.

Ammattikorkeakoulusektorilla kaksiportaisen tutkintorakenteen rakentamiseen jäi vähemmän aikaa kuin yliopistosektorilla, koska uuden tutkintorakenteen kehittäminen käynnistyi ammattikorkeakouluissa toden teolla vasta 2005, kun ylempi ammattikorkeakoulututkinto vakinaistettiin. Ammattikorkeakoulusektorilla kaksivaiheinen rakenne toimii nykymuodossaan hyvin. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kolmen vuoden työelämäkokemusvaatimusta pidetään yhtäältä tarpeellisena mutta toisaalta liian pitkänä ja kansainvälisen liikkuvuuden kannalta vaikeana mallina.

Tutkinnonuudistuksen tavoitteista opintoaikojen lyhentäminen jäi kokonaan toteutumatta. Eräissä yksikössä uudistuksen koettiin paisuttaneen tutkintoja, venyttäneen opintoaikoja ja lisänneen keskeyttämistä. Opintojen keskeyttämisen ja viivästymisen pääasiallisina syinä ei kuitenkaan pidetty tutkintorakennetta vaan opiskelijan henkilökohtaisia syitä: esimerkiksi työssä käymistä, jaksamista, epävarmuutta alavalinnasta tai opiskelukykyä. Myös opinto-ohjauksen puutteiden ja opintojen järjestelyiden katsottiin viivästyttävän opintoja.

Opiskelijoiden kotimainen liikkuvuus, eli siirtymät koulutusalojen, korkeakoulujen ja eri sektoreiden välillä, ei ole lisääntynyt siinä määrin kuin tutkinnonuudistuksen kansallisia tavoitteita asetettaessa odotettiin. Yliopistosektorilla ongelmana on se, että kandidaatin tutkinto on edelleen välitutkinto ja suurin osa opiskelijoista jatkaa suoraan maisteriopintoihin omassa koulutusohjelmassaan. Nykyinen ohjaus- ja rahoitusmalli ei myöskään kannusta yliopistoja edistämään kotimaista liikkuvuutta. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden jatkumahdollisuuksia yliopistojen maisteriohjelmissa puolestaan rajoittavat edelleen vaadittavat täydentävät opinnot.

Uusi tutkintorakenne on luonut entistä paremmat mahdollisuudet kansainväliselle liikkuvuudelle. Tutkinnonuudistuksen yhteydessä esitettiin myös pelkoja siitä, että yliopistojen tiivis kandidaatin tutkinto ja opintoaikojen rajuus vähentäisivät opiskelijoiden intoa lähteä vaihtoon. Tämä tuli esiin myös yliopistosektorin kyselyvastauksissa. Tutkinnonuudistuksen jälkeen vaihtoluvut kääntyivät hienoiseen laskuun mutta ovat jälleen viime vuosina kasvaneet. Ei voida kuitenkaan yksiselitteisesti sanoa, että notkahdus johtui juuri tutkintorakenteesta.

Korkeakoulujen näkemykset ohjausjärjestelmän kehittämisestä olivat osin ristiriitaisia. Yleisesti katsottiin, että kansallisen ohjausjärjestelmän tulee tukea kaksiportaisen tutkintorakenteen vahvistamista.

1. Kaksiportaisen tutkintorakenteen kehittäminen yliopistosektorilla

Alempi korkeakoulututkinto

- Opinto-oikeus tulee myöntää opiskelijavalinnassa pääsääntöisesti vain alempaan korkeakoulututkintoon. Kandidaatin ja maisterin tutkintojen keskinäiset suhteet voivat vaihdella eri aloilla muun muassa työelämätarpeiden, tieteenalojen erityispiirteiden tai koko alalla toimivan korkeakoulusektorin koulutuskokonaisuuden mukaan.
- Poikkeuksellisesti opinto-oikeus voidaan myöntää suoraan ylempään korkeakoulututkintoon aloilla, jotka valmistavat tiettyyn vakiintuneesti ylempää korkeakoulututkintoa edellyttävään ammattiin, muun muassa opettajat sekä ammattipätevyysdirektiivin sääntelemät ammatit (muun muassa lääkärit, arkkitehdit ja puheterapeutit).
- Kolmivuotinen (180 opintopistettä) alempaan korkeakoulututkintoon johtava koulutus on lähtökohta, mutta joillain aloilla tästä voidaan poiketa niin, että koulutuksen kesto on kolmesta ja puolesta vuodesta

(210 opintopistettä) neljään vuoteen (240 opintopistettä). Pituutta harkittaessa on huomioitava saman alan ylemmän korkeakoulututkinnon pituus. Kokonaispituuden ei kuitenkaan tule ylittää viittä vuotta.

Ylempi korkeakoulututkinto

- Pääsääntöisesti ylempään korkeakoulututkintoon järjestetään opiskelija-valinta, johon voi osallistua ensimmäisen syklin tutkinnon tai sitä vastaavat opinnot suorittaneet.
- Valintamenettelyjä ja -perusteita kehitetään siten, että opiskelijat pystytään valitsemaan mahdollisimman kevyesti, joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti korkeakoulun omien painopisteiden mukaan. Valinta ei aina edellytä erillisen valintakokeen suorittamista, vaan se voi suoritettavasta tutkinnosta riippuen perustua esimerkiksi opintomenestykseen. Valinta ajoitetaan niin, että valintamenettely ei hidasta opiskelijoiden siirtymistä suorittamaan ylempää korkeakoulututkintoa.
- Ylempien korkeakoulututkintojen kesto voi vaihdella puolestatoista vuodesta (90 opintopistettä) kahteen vuoteen (120 opintopistettä) niin, että saman alan alemman korkeakoulututkinnon kesto huomioiden kokonaiskoulutus pituus on yhteensä viisi vuotta (yksittäisillä aloilla voi olla joitakin poikkeuksia). Tilanteissa, joissa ensimmäisen syklin tutkinto on eri alalta tai ammatillisesti suuntautunut, tutkinnon kokonaispituus voi vaihdella.
- Yliopistojen tulee kiinnittää erityistä huomiota vieraalla kielellä tarjottavien maisteritutkintojen laatuun. Korkeakoulujen arviointineuvoston tulevassa kansainvälisten maisteriohjelmien arvioinnissa tulisi arvioida esimerkiksi ohjelmien valmistuneille antamia jatko-opinto- ja työelämävalmiuksia sekä yleisemmin oppimistuloksia.

Erillisten maisteriohjelmien asema tutkintorakenteessa

- Yliopistojen maisteriohjelmiin liittyvästä asetusmenettelystä voidaan luopua. Erilliset maisteriohjelmat ja niihin liittyvä asetusmenettely on ollut välivaihe siirryttäessä aidosti kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen.
- Yliopistojen tulee suunnitella ylemmät korkeakoulututkinnot omien tarpeidensa mukaan koulutusvastuidensa puitteissa. Näin jako erillisiin maisteriohjelmiin ja muihin maisteritutkintoihin poistuu ja yliopistoissa suoritetaan vain ylempiä korkeakoulututkintoja eli maisterin tutkintoja.

2. Kaksiportaisen tutkintorakenteen kehittäminen ammattikorkeakoulusektorilla

- Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa tulee kehittää edelleen työelämäläheisenä ja työelämän kehittämistutkintona. Nykymuotoinen toteutustapa tulee säilyttää. Sen rinnalle ehdotetaan vaihtoehtoista toteutustapaa, jossa työelämäkokemusvaatimuksesta voidaan joustaa ja mahdollistaa ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen kokopäiväopiskeluna. Vaihtoehtoja kaivataan erityisesti nuorille, joilla ei ole työkokemusta, ja ulkomaisille opiskelijoille.
- Ammattikorkeakoulujen tulee pitää huolta siitä, että ulkomaisille opiskelijoille muotoutuu opintojen aikana yhteys työelämään ja he saavat tutkinnosta samat valmiudet kuin kotimaisetkin opiskelijat.
- Ylempään ammattikorkeakoulututkinnon nimikkeeksi otetaan maisteri (AMK).

3. Tutkintorakenteen luomat mahdollisuudet määrääjassa valmistumiselle

- Korkeakoulujen rahoitusmallin avulla tulee ohjata korkeakouluja nykyistä vahvemmin tukemaan sujuvia opintopolkuja ja mahdollisuutta suorittaa opinnot tavoiteajassa.
- Opintoaikojen lyhentämiseksi tarvitaan kokonaisvaltaisia toimenpiteitä, jotka liittyvät opintosuunnitelmiin (mukaan lukien HOPSit), ohjaukseen ja myös opintososiaalisiin seikkoihin.
- Tutkintorakenteen osalta alemman korkeakoulututkinnon suunnittelu omaksi kokonaisuudekseen selkiyttäisi tutkintorakenteen kaksiportaisuutta, mikä voisi puolestaan lyhentää opintoaikoja ja vähentää keskeyttämisä.
- Korkeakouluilla ei ole riittävästi keinoja seurata opiskelijaliikkuvuuden virtoja. Ongelmalliseksi koetaan esimerkiksi tiedon puute siitä, onko kyse opintojen keskeyttämisestä vai siirtymisestä toiseen korkeakouluun. Tämän selkiyttämiseksi tulee terävöittää opintojen keskeyttämisen määritelmää ja kehittää sekä tilastointia että seurantaa.

4. Opintojen mitoitust ja tutkintojen kuormittavuus

- Korkeakoulujen tulee tehdä opintojen alusta asti systemaattista opiskelijoiden ajankäytön seurantaa opintojen kuormittavuuden arvioinnin tueksi.

- Korkeakoulujen tulee erityisesti opintojen alkuvaiheessa antaa valmiuksia korkeakouluopintojen suorittamiseen, sillä heikot opiskelutaidot lisäävät kokemusta opiskelun kuormittavuudesta.
- Opintojen kuormittavuutta tulee seurata ja analysoida jatkuvasti osana opetuksen arviointia sen ymmärtämiseksi, mistä tekijöistä opiskelijoiden kokemus kuormittavuudesta syntyy.

5. Opiskelijoiden tukeminen tutkintojen suorittamisessa

- Koulutusohjelmiin tulee lisätä joustavuutta ja tarjota opiskelijoille vaihtoehtoisia osaamisen hankkimis- ja osoittamistapoja, myös sellaisia, jotka soveltuvat työssäkäynnin ohessa suoritettaviksi (esimerkiksi verkko-opiskelu).
- HOPSin asemaa uraohjauksen, ammatillisen kasvun ja kansainvälistymisen välineenä tulee kehittää.
- Työelämävalmiuksien kehittyminen tulee rakentaa osaksi tutkintokokonaisuutta, jotta koulutuksen osaamisperustaisuus vahvistuu.
- Opintojen etenemisen seuraamisessa ja koulutuksen tukipalveluissa on huomioitava opiskeluun vaikuttavat erilaiset elämäntilanteet ja opinto-sosiaaliset tekijät.

6. Tutkintojen tuottama osaaminen ja suhde työelämään

- Opetussuunnitelmien uudistamistyötä tulee jatkaa niin, että työelämäläheisyys ja osaamisperustaisuus toteutuvat kaikissa koulutusohjelmissa, alemmissa ja ylemmissä korkeakoulututkinnoissa.
- Korkeakouluissa tulee käydä perusteellista keskustelua siitä, mitä työelämäläheisyys ja osaamisperustaisuus tarkoittavat alemmissa ja ylemmissä korkeakoulututkinnoissa, mitä työelämätaidot ovat ja miten niiden kehittymistä tuetaan tutkinnon eri vaiheissa.
- Kaikissa kandidaatin tutkinnoissa tulee kiinnittää alasta ja tavoitetutkinnoista riippumatta huomiota siihen, että keskeisten työelämätaitojen, esimerkiksi yhteistyö- ja vuorovaikutusosaamisen, systemaattinen rakentuminen alkaa opintojen alusta asti.
- Tutkintorakenteiden ja -sisältöjen kokonaisvaltaisen kehittämisen takaamiseksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyötä tulee tiivistää. Molemmilla korkeakoulusektoreilla edustettuina olevilla aloilla tulee käynnistää kansallinen yhteistyö tutkintojen osaamistavoitteiden ja erityisesti työelämään liittyvien osaamisalueiden määrittämiseksi.

- Yliopistoissa kohtalaisesti ja ammattikorkeakouluissa hyvin käynnistynyt sidosryhmäyhteistyö tulee systematisoida osaksi koulutuksen suunnittelua ja toteutusta.

7. Tutkintojen laadunvarmistus ja jatkuva kehittäminen

- Kaksiportaisen tutkintorakenteen toimivuutta tulee seurata siten, että otetaan huomioon eri toimijoiden (korkeakoulu, opiskelija, työnantajat) käsitykset tutkintorakenteen toimivuudesta.
- Korkeakoulujen tulee jatkaa opetusmenetelmien ja arviointikäytäntöjen kehittämistä, jotta ne palvelisivat nykyistä paremmin myös tutkintojen työelämäyhteyttä.
- Korkeakoulupedagogista johtamista ja henkilöstön kouluttamista tutkinon uudistuksen tuomiin muutoksiin tulee vahvistaa.

8. Opiskelijoiden kotimainen liikkuvuus alan ja korkeakoulun sisällä ja välillä

- Alempien korkeakoulututkintojen sisältöjä tulee muokata siten, että ne antavat nykyistä paremmat mahdollisuudet valita tarkempi suuntautuminen vasta siirryttäessä suorittamaan ylempää korkeakoulututkintoa. Tällöin tulee kiinnittää huomiota alemman tutkinnon antamiin valmiuksiin siirtyä toisen alan maisteriopintoihin ja toimia työelämässä.
- Selkiytetään linjauksia opintojen hyväksiluvusta ja AHOT-käytänteistä korkeakouluissa koulutusalaakohtaisesti.
- Otetaan käyttöön valtakunnallinen rekisteri, jonka avulla voidaan seurata opiskelijoiden liikkuvuutta. Rekisteri kehitetään Raketti-hankkeen pohjalta, ja sen ylläpidosta vastaavat pääosin korkeakoulut sekä opetus- ja kulttuuriministeriö yhdessä.

9. Kansainvälinen liikkuvuus

- Opinnot tulee suunnitella ja henkilökohtainen opintosuunnitelma laatia niin, että vaihtojakso on mahdollista kytkeä opintoihin ja että ulkomaiset opinnot luetaan täysimääräisinä hyväksi opintoihin huolehtien siitä, että tutkinnon laajuus ei ylitä. Tämä edellyttää vaihtojaksojen hyvää suunnittelua yhdessä opiskelijan kanssa tarpeeksi aikaisessa vaiheessa opintoja, riittävän joustavia opetussuunnitelmia ja aitoa yhteistyötä ulkomaisten korkeakoulujen kanssa niin, että yhteistyökumppanit perehtyvät toistensa opetussuunnitelmiin.

- Koulutukseen sisällytetään yleisiä kansainvälistymisvalmiuksia antavia osioita.
- Ammattikorkeakoulujen aikuisopiskelijoiden kansainvälistymismahdollisuuksia parannetaan esimerkiksi kansainvälisten intensiivikurssien, ryhmävierailujen tai virtuaaliliikkuvuuden avulla.
- Ammattikorkeakoulujen tulee kehittää yhteistyökorkeakoulujensa kanssa ylempään ammattikorkeakoulututkintoon soveltuvia vaihtojaksoja.
- Kansainvälisiä harjoittelumahdollisuuksia tulee kehittää edelleen sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa yhdessä työelämän kanssa.
- Ammattikorkeakoulut ja yliopistot lisäävät alueellista yhteistyötä kansainvälistymiseen liittyvissä kysymyksissä: muun muassa yhteisiä orientaatioita, yhteistä opetusta, markkinointia, tiedotusta, yhteisiä hankkeita ja rahoitushakemuksia.

10. Tutkinnonuudistuksen seuranta ja arviointi

- Tutkintojen rakenteiden ja sisältöjen kansainvälistä vertailua tulee edistää. Yhteisiin opetussuunnitelmiin ja kaksoistutkintoihin johtavaa kansainvälistä yhteistyötä sekä suomalaisten ja ulkomaisten tutkintojen rakenteiden ja sisältöjen vertailua tulee lisätä.
- Tutkinnonuudistuksesta tulisi tehdä toisen vaiheen arviointi 4–5 vuoden kuluttua tästä arvioinnista tutkinnonuudistuksesta saadun kuvan syventämiseksi.
- Käynnistetään laaja kansallinen tutkimushanke, jolla selvitetään tutkintorakenneuudistuksen ongelmakohtia ja etsitään keinoja niiden kansallisten tavoitteiden edistämiseksi, jotka ovat arvioinnin mukaan toteutuneet vain osittain tai jääneet kokonaan toteutumatta. Keskeisiä tutkimuskohteita ovat
 - opintoaikojen lyhentäminen
 - kandidaatin tutkinnon työelämälähtöisyys ja työllistyvyys
 - kotimaisen ja kansainvälisen liikkuvuuden ehdot ja esteet
 - ylempään ammattikorkeakoulututkinnon valintaperusteet (työelämävaatimus) ja kansainvälinen vertailtavuus
 - osaamisperustainen opetussuunnitelmatyö.

Lähteet ja viitteet

- Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2007. Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen. Projektin loppuraportti. ARENE ry, Helsinki.
- Bologna Declaration 1999. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf
- CIMO 2010: Kansainvälinen liikkuvuus yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2009.
- CIMO: Ulkomaiset tutkinto-opiskelijat Suomen korkeakouluissa 2000–2009. http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/17761_UTO_Kokonaismaarat_2000–2009.pdf
- CIMO: Suomalaiset tutkinto-opiskelijat ulkomailla 2000/01–2008/09 (Lähde: Kela) http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/17757_STO_Kokonaismaarat_00–08.pdf
- HE 10/2004. Hallituksen esitys laiksi yliopistolain muuttamisesta.
- Kekäle, T. & Heikkilä, J. & Jaatinen, P. & Myllys, H. & Piilonen, A.-R. & Savola, J. & Tynjälä, P. & Holm, K. 2004. Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokokeilu. Käynnistysvaiheen arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 1.
- Koivisto, J., Lavikainen, E., Nokso-Koivisto, A. & Penttilä, J. Tutkinnonuudistuksen arvioinnin esiselvitys. 2010. <http://www.otus.fi/images/julkaisut/tutkinnonuudistus2010esiselvitys.pdf>
- Laki (645/2001) ammattikorkeakoulun jatkotutkinnon kokeilusta. Oikeusministeriö. Edita, Helsinki.
- Laki (715/2004) yliopistolain muuttamisesta. Suomen laki [online] [viitattu 29.11.2010]. Saatavilla www.finlex.fi.
- Laki (411/2005) ammattikorkeakoululain muuttamisesta. Oikeusministeriö. Edita, Helsinki.
- Laki (556/2005) yliopistolain muuttamisesta. Suomen laki [online] [viitattu 29.11.2010]. Saatavilla www.finlex.fi.
- Yliopistolaki (558/2009). Suomen laki [online] [viitattu 29.11.2010]. Saatavilla www.finlex.fi.
- Laki (559/2009) yliopistolain voimaannosta. Suomen laki [online] [viitattu 29.11.2010]. Saatavilla www.finlex.fi.
- Liljander, J.-P. Ammattikorkeakoulutuksen asema eurooppalaisella korkeakoulutusalueella. Opetusministeriön työryhmäselvityksiä ja muistioita 2004:10. Opetusministeriö, Helsinki.
- Okkonen, E. (toim.) 2003. Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – lähtökohdat ja haasteet. Julkaisu 1, AMK-jatkotutkinto. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna.
- Okkonen, E. (toim.) 2004. Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – toteutuksia ja kokemuksia. Julkaisu 2, AMK-jatkotutkinto, Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna.
- Okkonen, E. (toim.) 2005. Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – tuloksia ja tulevaisuus. Julkaisu 3, AMK-jatkotutkinto, Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna.
- OPM 2001:23. Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategia. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2001:23. Opetusministeriö.

- OPM 2002:39. Yliopistojen kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpano. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:39. Opetusministeriö.
- OPM 2005:4. Korkeakoulututkintojen viitekehys. Kuvaus suomalaisista korkeakoulututkinnoista. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:4. Opetusministeriö.
- OPM 2005:38. Elinikäinen oppiminen yliopistoissa –työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:38. Opetusministeriö.
- OPM 2007:4. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4. Opetusministeriö.
- OPM 2008:38. Korkeakoulutuksen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:38. Opetusministeriö.
- OPM 2009:21. Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009–2015. Opetusministeriön julkaisuja 2009:21. Opetusministeriö.
- OPM 2009:24. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24. Opetusministeriö.
- Valtioneuvoston asetus (794/2004) yliopistojen tutkinnoista.

LIITE: Tutkinno uudistuksen arviointiin liittyneet teemahaastattelut

Päivämäärä	Klo	Haastateltu ryhmä	Osallistujia
13.9.2010	9.00–10.30	Yliopistojen tutkinno uudistuksen alakohtaiset koordinaattorit tai vastaavat	8
	10.45–12.00	Yliopistojen tiedekuntien, opintoasioiden ja opetushenkilökunnan edustajia	6
	12.45–14.15	AMK-sektorilta ECTS-projektin vastuuhenkilöitä	8
	14.30–15.45	Ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmien, opintoasioiden ja opetushenkilökunnan edustajia	6
14.9.2010	9.00–10.15	SYL:n edustaja ja kandidaatin ja maisterin tutkinnoissa ja maisteriohjelmissä opiskelevat	6
	10.30–11.45	SAMOK:n edustaja ja ammattikorkeakoulu- ja yamk-tutkinnoissa opiskelevat	6
	12.30–14.00	Korkeakoulujen kansainvälisten palveluiden ja CIMOn edustajat	5
	14.15–15.45	Tutkinno uudistuksen pitkän linjan asiantuntijat	5
16.9.2010	9.00–11.00	Työnantaja- ja työntekijäjärjestöt ja yhden yliopiston hallituksen edustaja	6
	12.00–13.15	Korkeakoulujen rehtorit	6
19.10.2010	9.30–11.00	Opetus- ja kulttuuriministeriön edustajat	5
			N=67

TIIVISTELMÄ

Julkaisija

Korkeakoulujen arviointineuvosto

Julkaisun nimi

Tutkinno uudistuksen arviointi 2010

Tekijät

Jari Niemelä, Sakari Ahola, Carita Blomqvist, Henna Juusola, Merja Karjalainen, Juha-Pekka Liljander, Ida Mielityinen, Kerttu Oikarinen, Sirpa Moitus & Johanna Mattila

Tiivistelmä

Opetusministeriön asettama yliopistojen tutkintorakenteen kehittämisryhmä ehdotti vuonna 2002, että tutkinno uudistuksen toteutumista tulisi uuden rakenteen käynnistyttyä arvioida valtakunnallisesti. Arvioinnin suunnittelu aloitettiin 2009 ja toteutus käynnistettiin vuonna 2010.

Arviointiprojektissa arvioitiin Bolognan prosessille asetettujen alkuperäisten eurooppalaisten ja kansallisten tavoitteiden toteutumista. Arvioinnin pääkohteena oli kaksiportainen tutkintorakenne. Arviointiin osallistuivat kaikki suomalaiset korkeakoulut.

Arviointiryhmän mukaan tutkinno uudistuksen tavoitteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään niiden toteutumisen mukaan. 1) Täysin toteutuneina voidaan pitää opintojen opintopistejärjestelmän käyttöönottoa ja ammattikorkeakoulujen toisen syklin tutkintoon liittyvää kehitystyötä. 2) Osin toteutuneina ryhmä pitää siirtymistä kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen, kandidaatin tutkinnon aseman vahvistamista, maisteriohjelmien toteuttamista, kotimaisen ja kansainvälisen liikkuvuuden edistämistä, opintojen mitoituksen kehittämistä ja osaamislähtöisyyden vahvistamista. 3) Täysin toteutumatta jääneenä tavoitteena arviointiryhmä pitää opintoaikojen lyhentämistä.

Tutkinno uudistuksessa Suomeen on luotu Bolognan prosessin mukainen lainsäädäntö, joka mahdollistaa kaksiportaisen tutkintorakenteen ja suomalaisen tutkintojärjestelmän vertailtavuuden kansainvälisesti. Arviointiryhmä pitää tutkinno uudistusta merkittävänä, lyhyessä ajassa suoritettuna kehittämisprojektina, jonka organisointi sujui hyvin. Alakohtaisella yhteistyöllä oli arviointiryhmän näkemyksen mukaan tutkinno uudistuksen onnistumisen kannalta keskeinen merkitys. Opetussuunnitelmien uudistamistyö avasi keskustelun tutkintojen työelämäläheisyydestä ja osaa misperustaisuudesta sekä korosti korkeakoulujen vastuuta koulutuksen tuottamista työelämävalmiuksista.

Vaikka kaksiportainen tutkintorakenne on säädöspohjalta tarkasteltuna selkeä, se ei käytännössä toimi täysin tavoitellulla tavalla erityisesti yliopistosektorilla. Raportin mukaan enemmistö yliopistoista toivoo ”aitoon kaksiportaisuuteen” siirtymistä. Kandidaatin tutkinnon työmarkkinakelpoisuuden puuttuminen nähdään keskeisenä aidosti kaksiportaisen järjestelmän toteuttamisen ongelmana.

Aidon kaksiportaisuuden toteuttamiseksi arviointiryhmä suosittelee opinto-oikeuden myöntämistä pääsääntöisesti vain alempaan korkeakoulututkintoon ja erillisen haun järjestämistä kandidaateiksi valmistuneille ylempään korkeakoulututkintoon. Valinta tulee kuitenkin suorittaa kevyesti ja joustavasti korkeakoulun omien painopisteiden mukaan. Lisäksi arviointiryhmä ehdottaa, että yliopistojen maisteriohjelmiin liittyvästä asetusmenettelystä luovutaan.

Arviointiraportissa todetaan, että ylempää ammattikorkeakoulututkintoa tulee kehittää edelleen työelämäläheisenä kehittämistutkintona ja nykymuotoinen tutkinnon toteutustapa tulee säilyttää. Sen rinnalle ehdotetaan erityisesti nuorille, joilla ei ole työkokemusta, ja ulkomaisille opiskelijoille suunnattua toteutustapaa, jossa työelämäkokemusvaatimuksesta voidaan joustaa ja mahdollistaa ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen kokopäiväopiskeluna. Ryhmä ehdottaa, että ylempään ammattikorkeakoulututkinnon nimikkeeksi otetaan maisteri (AMK).

Liikkuvuuden lisäämiseksi alempien korkeakoulututkintojen sisältöjä tulee arviointiryhmän mielestä muokata siten, että ne antavat nykyistä paremmat valmiudet valita tarkempi suuntautuminen vasta siirryttäessä ylempään korkeakoulututkintoon. Kansainvälisen lähtöliikkuvuuden edistäminen edellyttää vaihtojaksojen parempaa suunnittelua, riittävän joustavia opetussuunnitelmia ja yhteistyötä ulkomaisten korkeakoulujen kanssa.

Opintoaikojen lyhentämiseksi tarvitaan kokonaisvaltaisia toimenpiteitä, jotka liittyvät opintosuunnitelmiin (ml. HOPSit), ohjaukseen ja opintososiaalisiin seikkoihin. Alemman korkeakoulututkinnon suunnittelu omaksi kokonaisuudekseen selkiyttäisi tutkintorakenteen kaksiportaisuutta, mikä voisi puolestaan lyhentää opintoaikoja ja vähentää keskeyttämiä.

Avainsanat

Arviointi, yliopisto, ammattikorkeakoulu, tutkinno uudistus, kaksiportainen tutkintorakenne, liikkuvuus, työelämä

SAMMANDRAG

Utgivare

Rådet för utvärdering av högskolorna

Publikation

Utvärdering av examensreformen 2010
(Tutkinnonuudistuksen arviointi 2010)

Författare

Jari Niemelä, Sakari Ahola, Carita Blomqvist, Henna Juusola, Merja Karjalainen, Juha-Pekka Liljander, Ida Mielityinen, Kerttu Oikarinen, Sirpa Moitus & Johanna Mattila

Abstrakt

Den av Undervisningsministeriet tillsatta arbetsgruppen för utveckling av examensstrukturen vid universiteten föreslog 2002 att examensreformen skulle utvärderas på riksnivå efter att den nya examensstrukturen har införts. Planeringen av utvärderingen sattes igång 2009 och utvärderingen inleddes 2010.

Utvärderingen gick ut på att mäta hur väl de ursprungliga europeiska och nationella målen för Bologna-processen hade uppnåtts. Fokus låg på examensstrukturen i två steg. Samtliga högskolor i Finland deltog i utvärderingen.

De mål som enligt utvärderingsgruppen har uppnåtts till fullo är införandet av studiepoängssystemet och utvecklingen av examina inom andra cykeln vid yrkeshögskolorna. I viss mån uppnådda mål är övergången till en examensstruktur i två steg, stärkningen av status för kandidatexamen, inrättandet av magisterprogram, främjandet av den inhemska och internationella rörligheten, utvecklingen av studiedimensioneringen och stärkningen av kompetensorienteringen. Ett mål som inte har uppnåtts är förkortning av studietiderna.

Genom examensreformen infördes i Finland lagstiftning som är anpassad till Bologna-processen. Därigenom är det möjligt att jämföra tvåstegsexamina och det finländska examenssystemet internationellt. Utvärderingsgruppen anser att examensreformen är ett betydande och välorganiserat utvecklingsprojekt som genomfördes på kort tid. Sektorernas samarbete spelade enligt utvärderingsgruppens uppfattning en avgörande roll i att examensreformen lyckades. Arbetet med läroplansreformen väckte diskussioner om arbetslivsorienteringen och kompetensorienteringen i examina och betonade högskolornas ansvar för de arbetslivsfärdigheter som skapas genom utbildning.

Trots att examensstrukturen i två steg ur författningsperspektivet ser klar och tydlig ut fungerar den i praktiken inte helt som den avsågs, i synnerhet inom universitetssektorn. Enligt rapporten kräver de flesta av universiteten övergång till ett ”äkta tvåstegssystem”. Att kandidatexamen saknar giltighet på arbetsmarknaden upplevs som ett betydande hinder för förverkligandet av ett äkta tvåstegssystem.

För förverkligandet av ett äkta tvåstegssystem rekommenderar utvärderingsgruppen att studierätt ska beviljas i princip endast för lägre högskoleexamen och att separat antagning till utbildning för högre högskoleexamen arrangeras för de som avlagt kandidatexamen. Antagningsprocessen ska emellertid vara enkel och smidig med beaktande av högskolans egen fokusering. Utvärderingsgruppen föreslår vidare att författningsförfarandet som gäller universitetens magisterprogram ska avskaffas.

Enligt utvärderingsrapporten ska den högre yrkeshögskoleexamen vidareutvecklas som en arbetslivsorienterad utvecklingsexamen och det nuvarande examensformatet ska bibehållas. Som komplement till detta föreslås ett examensformat avsett speciellt för unga som saknar arbetserfarenhet och för utländska studerande. Då kan det vara möjligt att ge efter på kravet på arbetslivserfarenhet och den studerande kan studera på heltid för högre yrkeshögskoleexamen. Gruppen föreslår att examensbeteckningen för högre yrkeshögskoleexamen ska vara magister (YH).

För att öka rörligheten bör innehållet i lägre högskoleexamina enligt utvärderingsgruppens uppfattning justeras så att de ger bättre färdigheter till val av noggrannare inriktning först vid övergången till studier för högre högskoleexamen. Ökad utåtriktad rörlighet från de finländska högskolorna kräver en bättre planering av utbytesperioderna, tillräckligt flexibla undervisningsplaner och samarbete med utländska högskolor.

Förkortning av studietiderna kräver genomgående åtgärder i fråga om studieplanerna (inkl. IPS), handledningen och de studiesociala aspekterna. Uppläggning av lägre högskoleexamen som en egen helhet skulle göra tvåstegssystemet tydligare, vilket i sin tur kunde bidra till att studietiderna förkortas och andelen studieavhopp minskar.

Nyckelord

Utvärdering, universitet, yrkeshögskola, examensreform, examensstruktur i två steg, rörlighet, arbetsliv

ABSTRACT

Published by

The Finnish Higher Education Evaluation Council FINHEEC

Name of publication

Evaluation of the degree reform 2010
(Tutkinonnuudistuksen arviointi 2010)

Authors

Jari Niemelä, Sakari Ahola, Carita Blomqvist, Henna Juusola, Merja Karjalainen, Juha-Pekka Liljander, Ida Mielityinen, Kerttu Oikarinen, Sirpa Moitus & Johanna Mattila

Abstract

The group for developing university degree structure appointed by the Ministry of Education and Culture proposed in 2002 that the implementation of the degree reform should be evaluated on a national level following the launch of the new structure. The planning of the evaluation started in 2009, and the implementation was launched in 2010.

The evaluation project examined how well the original European and national objectives set for the Bologna process had been achieved. The main target for the evaluation was the two-cycle degree structure in which all Finnish higher education institutions participated.

The evaluation group divided the objectives for the degree reform in three: First, those that could be regarded as being completely achieved were the introduction of European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) and the development work related to the second-cycle degrees in Universities of Applied Sciences (UAS). Second, the objectives that were partly achieved were the shift to a two-cycle degree structure, the strengthening of the status of the bachelor's degree, the implementation of master's degree programmes, promotion of domestic and international mobility, the development of quantitative planning in higher education and the strengthening of a competence-based approach. Third, the evaluation group regards the objective of reducing total study times as completely unachieved.

In conjunction with the degree reform, also Finnish legislation was reformed to conform with the Bologna Process. This enabled the two-cycle degree structure and the international comparability of the Finnish degree system. The evaluation group considers the degree reform to be a significant development project which was carried out in a well-organised manner in a very short period of time. According to the evaluation group, co-operation within fields was elemental to the successful outcome of the degree reform. The review of curricula gave rise to discussion on the adoption of a working life-oriented and competence-based approach in higher education and emphasised the responsibility of higher education institutions in providing working life skills to students.

Although the concept of the two-cycle degree structure is clear from the perspective of legislation, in practice it has failed to function in the intended way, particularly in universities. According to the report, a majority of universities still require the transfer to "a genuine two-cycle structure". However, the lack of recognition for the bachelor's degree in the labour markets is seen as the central problem impeding the adoption of a genuine two-cycle system.

To facilitate the adoption of a genuine two-cycle system, the evaluation group recommends that the right to study be awarded mainly for the bachelor's degree only, and a separate round of admission for bachelor's degree holders should be held to enter master's degree education. The selection should, however, be carried out flexibly and without excessive bureaucracy as appropriate in terms of the higher education institution's own focus areas. Furthermore, the evaluation group proposes that the degree issuing process in relation master's degree programmes in universities be abandoned.

The evaluation report states that the university of applied sciences' master's degrees should be further developed as a development-oriented degree in close connection with working life and the current way of completing the degrees should be retained. The evaluation group proposes that alongside the current structure, a system aimed particularly at young people who have no work experience and international students be introduced, in which the requirements for work experience are less strict and the higher UAS degree is completed through full-time study. The group proposes the adoption of a higher UAS degree title *maisteri (AMK)* in Finnish.

To increase mobility, the evaluation group suggests that the contents of bachelor's degrees should be adjusted to provide better capacity to select specialisation only when moving onto the master's degree programme. Facilitating international mobility for outgoing students requires better planning of exchange periods, adequately flexible curricula and collaboration with foreign higher education institutions.

To reduce study times, comprehensive measures are required, involving study plans (including personal study plans), guidance and student welfare issues. The planning of bachelor's degrees as independent degrees would clarify the two-cycle degree structure, which in turn could reduce study times and the number of drop-outs.

Keywords

Evaluation, university, university of applied sciences, degree reform, two-cycle degree structure, mobility, working life

KORKEAKOULUJEN ARVIOINTINEUVOSTON JULKAISUJA

PL 133, 00171 HELSINKI • Puh. 09-1607 6913 • Fax 09-1607 6911 • www.kka.fi

- 1:2000** Lehtinen, E., Kess, P., Stähle, P. & Urponen, K.: Tampereen yliopiston opetuksen arviointi
- 2:2000** Cohen, B., Jung, K. & Valjakka, T.: From Academy of Fine Arts to University. Same name, wider ambitions
- 3:2000** Goddard, J., Moses, I., Teichler, U., Virtanen, I. & West, P.: External Engagement and Institutional Adjustment: An Evaluation of the University of Turku
- 4:2000** Almefelt, P., Kekäle, T., Malm, K., Miikkulainen, L. & Pehu-Voima, S.: Audit of Quality Work. Swedish Polytechnic, Finland
- 5:2000** Harlio, R., Harvey, L., Mansikkamäki, J., Miikkulainen, L. & Pehu-Voima, S.: Audit of Quality Work. Central Ostrobothnia Polytechnic
- 6:2000** Moitus, S. (toim.): Yliopistokoulutuksen laatuyksiköt 2001–2003
- 7:2000** Liuhanen, A.-M. (toim.): Neljä aikuiskoulutuksen laatuyliopistoa 2001–2003
- 8:2000** Hara, V., Hyvönen, R., Myers, D. & Kangasniemi, J. (Eds.): Evaluation of Education for the Information Industry
- 9:2000** Jussila, J. & Saari, S. (Eds.): Teacher Education as a Future-moulding Factor. International Evaluation of Teacher Education in Finnish Universities
- 10:2000** Lämsä, A. & Saari, S. (toim.): Portfoliosta koulutuksen kehittämiseen. Ammatillisen opettajankoulutuksen arviointi
- 11:2000** Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintasuunnitelma 2000–2003
- 12:2000** Finnish Higher Education Evaluation Council Action Plan for 2000–2003
- 13:2000** Huttula, T. (toim.): Ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuyksiköt 2000
- 14:2000** Gordon, C., Knodt, G., Lundin, R., Oger, O. & Shenton, G.: Hanken in European Comparison. EQUIS Evaluation Report
- 15:2000** Almefelt, P., Kekäle, T., Malm, K., Miikkulainen, L. & Kangasniemi, J.: Audit of Quality Work. Satakunta Polytechnic
- 16:2000** Kells, H.R., Lindqvist, O.V. & Premfors, R.: Follow-up Evaluation of the University of Vaasa. Challenges of a small regional university
- 17:2000** Mansikkamäki, J., Kekäle, T., Miikkulainen, L., Stone, J., Tolppi, V.-M. & Kangasniemi, J.: Audit of Quality Work. Tampere Polytechnic
- 18:2000** Baran, H., Gladrow, W., Klaudy, K., Locher, J. P., Toivakka, P. & Moitus, S.: Evaluation of Education and Research in Slavonic and Baltic Studies
- 19:2000** Harlio, R., Kekäle, T., Miikkulainen, L. & Kangasniemi, J.: Laatutyön auditointi. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu
- 20:2000** Mansikkamäki, J., Kekäle, T., Kähkönen, J., Miikkulainen, L., Mäki, M. & Kangasniemi, J.: Laatutyön auditointi. Pohjois-Savon ammattikorkeakoulu
- 21:2000** Almefelt, P., Kantola, J., Kekäle, T., Papp, I., Manninen, J. & Karppanen, T.: Audit of Quality Work. South Carelia Polytechnic
-
- 1:2001** Valtonen, H.: Oppimisen arviointi Sibelius-Akatemiassa
- 2:2001** Laine, I., Kilpinen, A., Lajunen, L., Pennanen, J., Stenius, M., Uronen, P. & Kekäle, T.: Maanpuolustuskorkeakoulun arviointi
- 3:2001** Vähäpassi, A. (toim.): Erikoistumisopintojen akkreditointi
- 4:2001** Baran, H., Gladrow, W., Klaudy, K., Locher, J. P., Toivakka, P. & Moitus, S.: Экспертиза образования и научно-исследовательской работы в области славистики и балтистики (Ekspertiza obrazovanija i nauc'no-issledovatel'skoj raboty v oblasti slavistiki i baltistiki)
- 5:2001** Kinnunen, J.: Korkeakoulujen alueellisen vaikuttavuuden arviointi. Kriteerejä vuorovaikutteisuuden arvottamiselle
- 6:2001** Löfström, E.: Benchmarking korkeakoulujen kieltenopetuksen kehittämisessä
- 7:2001** Kaartinen-Koutaniemi, M.: Korkeakouluopiskelijoiden harjoittelun kehittäminen. Helsingin yliopiston, Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Lahden ammattikorkeakoulun benchmarking-projekti
- 8:2001** Huttula, T. (toim.): Ammattikorkeakoulujen aluekehitysvaikutuksen huippuyksiköt 2001
- 9:2001** Welander, C. (red.): Den synliga yrkeshögskolan. Ålands yrkeshögskola.
- 10:2001** Valtonen, H.: Learning Assessment at the Sibelius Academy
- 11:2001** Ponkala, O. (toim.): Terveysalan korkeakoulutuksen arvioinnin seuranta
- 12:2001** Miettinen, A. & Pajarre, E.: Tuotantotalouden koulutuksen arvioinnin seuranta

- 13:2001** Moitus, S., Huttu, K., Isohanni, I., Lerkkanen, J., Mielityinen, I., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Vuorinen, R.: Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa
- 14:2001** Fonselius, J., Hakala, M.K. & Holm, K. : Evaluation of Mechanical Engineering Education at Universities and Polytechnics
- 15:2001** Kekäle, T. (ed.): A Human Vision with Higher Education Perspective. Institutional Evaluation of the Humanistic Polytechnic
- 1:2002** Kantola, I. (toim.): Ammattikorkeakoulun jatkokutkinnon kokeilulupahakemusten arviointi
- 2:2002** Kallio, E.: Yksilöllisiä heijastuksia. Toimiiko yliopisto-opetuksen paikallinen itsearviointi?
- 3:2002** Raivola, R., Himberg, T., Lappalainen, A., Mustonen, K. & Varmola, T.: Monta tietä maisteriksi. Yliopistojen maisteriohjelmien arviointi
- 4:2002** Nurmela-Antikainen, M., Ropo, E., Sava, I. & Skinnari, S.: Kokonaisvaltainen opettajuus. Steiner-pedagogisen opettajankoulutuksen arviointi
- 5:2002** Toikka, M. & Hakkarainen, S.: Opintojen ohjauksen benchmarking tekniikan alan koulutusohjelmissa. Kymenlaakson, Mikkelin ja Pohjois-Savon ammattikorkeakoulut
- 6:2002** Kess, P., Hulkko, K., Jussila, M., Kallio, U., Larsen, S., Pohjolainen, T. & Seppälä, K.: Suomen avoimen yliopisto. Avoimen yliopisto-opetuksen arviointiraportti
- 7:2002** Rantanen, T., Ellä, H., Engblom, L.-Å., Heinonen, J., Laaksovirta, T., Pohjanpalo, L., Rajamäki, T. & Woodman, J.: Evaluation of Media and Communication Studies in Higher Education in Finland
- 8:2002** Katajamäki, H., Artima, E., Hannelin, M., Kinnunen, J., Lyytinen, H. K., Oikari, A. & Tenhunen, M.-L.: Mahdollinen korkeakouluysteisö. Lahden korkeakouluysiköiden alueellisen vaikuttavuuden arviointi
- 9:2002** Kekäle, T. & Scheele, J.P.: With care. Institutional Evaluation of the Diaconia Polytechnic
- 10:2002** Härkönen, A., Juntunen, K. & Pyykkönen, E.-L. : Kajaanin ammattikorkeakoulun yrityspalveluiden benchmarking
- 11:2002** Katajamäki, H. (toim.): Ammattikorkeakoulut alueidensa kehittäjinä. Näkökulmia ammattikorkeakoulujen aluekehitystehtävän toteutukseen
- 12:2002** Huttula, T. (toim.): Ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuysiköt 2002–2003
- 13:2002** Hämäläinen, K. & Kaartinen-Koutaniemi, M. (toim.): Benchmarking korkeakoulujen kehittämisvälineenä
- 14:2002** Ylipulli-Kairala, K. & Lohiniva, V. (eds.): Development of Supervised Practice in Nurse Education. Oulu and Rovaniemi Polytechnics
- 15:2002** Löfström, E., Kantelinen, R., Johnson, E., Huhta, M., Luoma, M., Nikko, T., Korhonen, A., Penttilä, J., Jakobsson, M. & Miikkulainen, L.: Ammattikorkeakoulun kieltenopetus tienhaarassa. Kieltenopetuksen arviointi Helsingin ja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakouluissa
- 16:2002** Davies, L., Hietala, H., Kolehmainen, S., Parjanen, M. & Welander, C.: Audit of Quality Work. Vaasa Polytechnic
- 17:2002** Sajavaara, K., Hakkarainen, K., Henttonen, A., Niinistö, K., Pakkanen, T., Piilonen, A.-R. & Moitus, S.: Yliopistojen opiskelijavalintojen arviointi
- 18:2002** Tuomi, O. & Pakkanen, P.: Towards Excellence in Teaching. Evaluation of the Quality of Education and the Degree Programmes in the University of Helsinki
- 1:2003** Sarja, A., Atkin, B. & Holm, K.: Evaluation of Civil Engineering Education at Universities and Polytechnics
- 2:2003** Ursin, J. (toim.): Viisi aikuiskoulutuksen laatuylipistoa 2004–2006
- 3:2003** Hietala, H., Hintsanen, V., Kekäle, T., Lehto, E., Manninen, H. & Meklin, P.: Arktiset haasteet ja mahdollisuudet. Rovaniemen ammattikorkeakoulun kokonaisarviointi
- 4:2003** Varis, T. & Saari, S. (Eds.): Knowledge Society in Progress – Evaluation of the Finnish Electronic Library – FinELib
- 5:2003** Parpala, A. & Seppälä, H. (toim.): Yliopistokoulutuksen laatuysiköt 2004–2006
- 6:2003** Kettunen, P., Carlsson, C., Hukka, M., Hyppänen, T., Lyytinen, K., Mehtälä, M., Rissanen, R., Suviranta, L. & Mustonen, K.: Suomalaista kilpailukykyä liiketoimintaosaamisella. Kauppatieteiden ja liiketalouden korkeakoulutuksen arviointi
- 7:2003** Kauppi, A. & Huttula, T. (toim.): Laatusuhteita ammattikorkeakouluihin

- 8:2003** Parjanen, M.: Amerikkalaisen opiskelija-arvioinnin soveltaminen suomalaiseen yliopistoon
- 9:2003** Sarala, U. & Seppälä, H.: (toim.): Hämeen ammattikorkeakoulun kokonaisarviointi
- 10:2003** Kelly, J., Bazsa, G. & Kladis, D.: Follow-up review of the Helsinki University of Technology
- 11:2003** Goddard, J., Asheim, B., Cronberg, T. & Virtanen, I.: Learning Regional Engagement. A Re-evaluation of the Third Role of Eastern Finland universities
- 12:2003** Impiö, I., Laiho, U.-M., Mäki, M., Salminen, H., Ruoho, K., Toikka, M. & Vartiainen, P.: Ammattikorkeakoulut aluekehittäjinä. Ammattikorkeakoulujen aluekehitysvaikutuksen huippuyksiköt 2003–2004
- 13:2003** Cavallé, C., de Leersnyder, J.-M., Verhaegen, P. & Nataf, J.-G.: Follow-up review of the Helsinki School of Economics. An EQUIS re-accreditation
- 14:2003** Kantola, I. (toim.): Harjoittelun ja työelämäprojektien benchmarking
- 15:2003** Ala-Vähälä, T.: Hollannin peili. Ammattikorkeakoulujen master-tutkinnot ja laadunvarmistus
- 16:2003** Goddard, J., Teichler, U., Virtanen, I., West, P. & Puukka, J.: Progressing external engagement. A re-evaluation of the third role of the University of Turku
- 17:2003** Baran, H., Toivakka, P. & Järvinen, J.: Slavistiikan ja baltologian koulutuksen ja tutkimuksen arvioinnin seuranta
- 1:2004** Kekäle, T., Heikkilä, J., Jaatinen, P., Mylly, H., Piilonen, A.-R., Savola, J., Tynjälä, P. & Holm, K.: Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokokeilu. Käynnistysvaiheen arviointi
- 2:2004** Ekholm, L., Stenius, M., Huldin, H., Julkunen, I., Parkkonen, J., Löfström, E., Metsä, K.: NOVA ARCADE – Sammanhällning, decentralisering, gränsöverskridande. Helhetsutvärdering av Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola 2003
- 3:2004** Hautala, J.: Tietoteollisuusalan koulutuksen arvioinnin seuranta
- 4:2004** Rauhala, P., Karjalainen, A., Lämsä, A.-M., Valkonen, A., Vänskä, A. & Seppälä, H.: Strategiasta koulutuksen laatuun. Turun ammattikorkeakoulun kokonaisarviointi
- 5:2004** Murto, L., Rautniemi, L., Fredriksson, K., Ikonen, S., Mäntysaari, M., Niemi, L., Paldanius, K., Parkkinen, T., Tulva, T., Ylönen, F. & Saari, S.: Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan arviointi yhteistyössä työelämän kanssa
- 6:2004** Stähle, P., Hämäläinen, K., Laiho, K., Lietoila, A., Roiha, J., Weijo, U. & Seppälä, H.: Tehokas järjestelmä – elävä dialogi. Helian laatutyön auditointi
- 7:2004** Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintakertomus 2000–2003
- 8:2004** Luopajarvi, T., Hauta-aho, H., Karttunen, P., Markkula, M., Mutka, U. & Seppälä, H.: Perämerenkaaren ammattikorkeakoulu? Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kokonaisarviointi
- 9:2004** Moitus, S. & Seppälä, H.: Mitä hyötyä arvioinneista? Selvitys Korkeakoulujen arviointineuvoston 1997–2003 toteuttamien koulutusala-arviointien käytöstä
- 10:2004** Moitus, S. & Saari, S.: Menetelmistä kehittämiseen. Korkeakoulujen arviointineuvoston arviointimenetelmät vuosina 1996–2003
- 11:2004** Pratt, J., Kekäle, T., Maassen, P., Papp, I., Perellon, J. & Uitti, M.: Equal, but Different – An Evaluation of the Postgraduate Studies and Degrees in Polytechnics – Final Report
- 1:2005** Niinikoski, S. (toim.): Benchmarking tutkintorakennetyön työkaluna
- 2:2005** Ala-Vähälä, T.: Korkeakoulutuksen ulkoisen laadunvarmistuksen järjestelmät Ranskassa
- 3:2005** Salminen, H. & Kajaste, M. (toim.): Laatu, innovatiivisuutta ja proaktiivisuutta. Ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuysiköt 2005–2006
- 4:2005** Korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointi. Auditointikäsikirja vuosille 2005–2007
- 5:2005** Auditering av högskolornas kvalitetssäkringssystem. Auditeringshandbok för åren 2005–2007
- 1:2006** Dill, D.D., Mitra, S. K., Siggaard Jensen, H., Lehtinen, E., Mäkelä, T., Parpala, A., Pohjola, H., Ritter, M.A. & Saari, S.: PhD Training and the Knowledge-Based Society. An Evaluation of Doctoral Education in Finland
- 2:2006** Antikainen, E.-L., Honkonen, R., Matikka, O., Nieminen, P., Yanar, A. & Moitus, S.: Mikkelin ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 3:2006** Kekäle, T., Ilolaksio, A., Katajavuori, N., Toikka, M. & Isoaho, K.: Kuopion yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi

- 4:2006** Audits of Quality Assurance Systems of Finnish Higher Education Institutions. Audit Manual for 2005–2007
- 5:2006** Rauhala, P., Kotila, H., Linko, L., Mulari, O., Rautonen, M. & Moitus, S.; Keski-Pohjanmaan ammatti-korkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 6:2006** Hämäläinen, K., Kantola, I., Marttinen, R., Meriläinen, M., Mäki, M. & Isoaho, K.: Jyväskylän ammatti-korkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 7:2006** Kekäläinen, H.: (toim.) Neljä aikuiskoulutuksen laatuylöpistoa 2007–2009
- 8:2006** Yliopistokoulutuksen laatuysiköt 2007–2009
- 9:2006** Ojala, I. & Vartiainen, P.: Kolmen yliopiston opetuksen kehittämistoiminnan vaikuttavuus. Lapin yliopiston, Lappeenrannan teknillisen yliopiston ja Vaasan yliopiston opetuksen kehittämistoiminnan vaikuttavuuden benchmarking-arviointi
- 10:2006** Lappalainen, M. & Luoto, L.: Opetussuunnitelmaprosessit yliopistoissa
- 11:2006** Levänen, K., Tervonen, S., Suhonen, M. & Stigell, L.: Verkko-opintojen mitoituksen arviointi
- 12:2006** Vuorela, P., Kallio, U., Pohjolainen, T., Sylvander, T. & Kajaste, M.: Avoimen yliopiston arvioinnin seuranta-raportti
- 13:2006** Käyhkö, R., Hakamäki, S., Kananen, M., Kavonius, V., Pirhonen, J., Puusaari, P., Kajaste, M. & Holm, K.: Uudenlaista sankaruutta. Ammattikorkeakoulujen aluekehitysvaikutuksen huippuyksiköt 2006–2007
- 14:2006** Malm, K., Lavonius, H., Nystén, P., Santavirta, N. & Cornér, S.: Auditering av Svenska yrkeshögskolans kvalitetssäkringssystem
- 15:2006** Papp, I., Carolan, D., Handal, G., Lindesjö, E., Marttinen, R., Mustonen, V. & Isoaho, K.: Audit of the quality assurance system of Seinäjoki Polytechnic
- 16:2006** Alaniska, H. (toim.): Opiskelija opetuksen laadunarvioinnissa.
- 17:2006** Pyykkö, R., Keränen, P., Lahti, M., Mikkola, A., Paasonen, S. & Holm, K.: Media- ja viestintäalan seuranta
- 1:2007** Karppanen, E., Tornikoski, E., Töytäri, R., Urponen, H., Uusitalo, T., Holm, K.: Lahden ammatti-korkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 2:2007** Liljander, J.-P., Heikkilä, J., Lappalainen, M., Nystén, P., Sulameri, T. & Kajaste, M.: Savonia-ammatti-korkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 3:2007** Wahlbin, C., Heikkilä, J., Hellberg, M., Lindroos, P., Nybom, J. & Cornér, S.: Auditering av Svenska handelshögskolans kvalitetssäkringssystem
- 4:2007** Jokinen, T., Malinen, H., Mäki, M., Nokela, J., Pakkanen, P. & Kekäläinen, H.: Tampereen teknillisen yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 5:2007** Saari, S. (toim.): Korkeakouluopiskelija yhteiskunnallisena toimijana. Kansallinen benchmarking-arviointi
- 6:2007** Korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointi. Uusinta-auditoinnin käsikirja 2007–2009 – Auditering av högskolornas kvalitetssäkringssystem. Handbok för förnyad auditering 2007–2009 – Audits of the quality assurance systems of higher education institutions. Manual for Re-Audits 2007–2009
- 7:2007** Korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointi. Auditointikäsikirja vuosille 2008–2011
- 8:2007** Seppälä, K., Rinne, R. & Trapp, H. (eds.): Connecting Research and Client. Finnish Experience of Quality Enhancement in University Lifelong Learning
- 9:2007** Auditering av högskolornas kvalitetssäkringssystem. Auditeringshandbok för åren 2008–2011
- 10:2007** Audits of Quality Assurance Systems of Finnish Higher Education Institutions. Audit Manual for 2008–2011
- 11:2007** Toikka, M., Aarrevaara, T., Isotalo, J., Peltokangas, N., Raji, K., Hiltunen, K. & Holm, K.: Kajaanin ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 1:2008** Stähle, P., Karppanen, E., Kiiskinen, N., Okkonen, T., Saxén, H., Uusi-Rauva, E., Holm, K. & Seppälä, H.: Teknillisen korkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 2:2008** Vuorio, E., Huttula, T., Kukkonen, J., Kurtakko, K., Malm, K., Mikkola, A., Mäki, M., Rekilä, E., Yanar, A., Kekäläinen, H., Moitus, S. & Mustonen, K.: Helsingin yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi

- 3:2008** Aaltonen, E., Anoschkin, E., Jäppinen, M., Kotiranta, T., Wrede, G. H. & Hiltunen, K.: Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet – Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi
- 4:2008** Leppisaari, I., Ihanainen, P., Nevgi, A., Taskila, V.-M., Tuominen, T. & Saari, S.: Hyvässä kasvussa – Yhdessä kehittäen kohti ammattikorkeakoulujen laadukasta verkko-opetusta
- 5:2008** Hiltunen, K. & Kekäläinen, H.: Benchmarking korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien kehittämisessä – Laadunvarmistusjärjestelmien benchmarking-hankkeen loppuraportti
- 6:2008** Rauhala, P., Liljander, J.-P., Mulari, O. & Moitus, S.: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän uusinta-auditointi
- 7:2008** Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintasuunnitelma 2008–2009
- 8:2008** Hintsanen, V., Höynälänmaa, M., Järvinen, M.-R., Karjalainen, A., Peltokangas, N. & Hiltunen, K.: Vaasan ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 9:2008** Rekilä, E., Heikkilä, J., Kääpä, P., Seppälä, M., Virtanen, T., Öberg, J., Moitus, S. & Mustonen, K.: Tampereen yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 10:2008** Luoma, M., Daniel, H.D., Kristensen, B., Pirttilä, A., Vaisto, L., Wahlén, S., Mustonen, K. & Seppälä, H.: Audit of the quality assurance system of Helsinki School of Economics
- 11:2008** Stenius, M., Ansala, L., Heino, J., Käyhkö, R., Lempa, H., Niemelä, J., Holm, K. & Seppälä, H.: Turun yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 1:2009** Helander, E., Ahola, J., Huttunen, J., Lahtinen, M., Okko, P., Suomalainen, H., Virtanen, I., Holm, K. & Mustonen, K.: Lisää yhteistyötä alueiden parhaaksi. Yliopistokeskusten arviointi
- 2:2009** Saarela, M., Jaatinen, P., Juntunen, K., Kauppi, A., Ojala, L., Taskila, V.-M., Holm, K. & Kajaste, M.: Ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuysiköt 2008–2009
- 3:2009** Hiltunen, K. (ed.): Centres of Excellence in Finnish University Education 2010–2012
- 4:2009** Harmaakorpi, V., Furu, P., Takala, M., Tenhunen, M.-L., Westersund, C. & Holm, K.: Turun kaupparkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 5:2009** Pirttilä, A., Keränen, P., Pirnes, H., Tiilikka, A.-M., Virtanen, A. & Seppälä, H.: Tampereen ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 6:2009** Malinen, H., Hallikainen, J., Karttunen, P., Majander, M., Pudas, M. & Mustonen, K.: Satakunnan ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 7:2009** Suntioinen, S., Myller, E., Nieminen, P., Pohjolainen, S., Wahlgrén, A., Kajaste, M. & Moitus, S.: Lappeenrannan teknillisen yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 8:2009** Urponen, H., Kinnunen, J., Levä, K., Nieminen, R., Raji, K., Seppälä, M. & Hiltunen, K.: Jyväskylän yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 9:2009** Papp, I., Lindesjö, E., Töytäri, R. & Seppälä, H.: Re-audit of the Quality Assurance System of the Seinäjoki University of Applied Sciences
- 10:2009** Kantola, I., Keto, U. & Nykänen, M.: Avaimia arvioinnin tehokkaampaan hyödyntämiseen – Turun ja Mikkelin ammattikorkeakoulujen benchmarking
- 11:2009** Heikkilä, J., Lappalainen, M., Mulari, O. & Kajaste, M.: Savonia-ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän uusinta-auditointi
- 12:2009** Hulkko, P., Virtanen, A., Lampelo, S., Teckenberg, T., Vieltojärvi, M., Saarilampi, M.-L. & Mustonen, K.: Diakonia-ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 13:2009** Hiltunen, A.-M., Uusitalo, E., Hietanen, O., Hyyryläinen, T., Kettunen, S. & Söderlund, S.: Dynaaminen laatuakemys – kolmen yliopistoverkoston kehittävä vertaisarviointi
- 14:2009** Moitus, S.: Analyysi korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointien tuloksista vuosilta 2005–2008
- 15:2009** Järvinen, M.-R., Granö, P., Huhtamo, E., Kettunen, A., Laaksonen, E., Holm, K. & Holopainen, H.: Taideteollisen korkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 16:2009** Andersson, Ö., Cornér, S., Heikkilä, J., Huldin, H., Lejonqvist, G.-B. & Lundin, K.: Auditering av kvalitets-säkringssystemet vid Högskolan på Åland
- 17:2009** Antikainen, E.-L., Eskelinen, H., Mäki, M., Nykänen, M., Taskila, V.-M. & Mustonen, K.: Rovaniemen ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi

- 18:2009** Aarrevaara, T., Toikka, M., Apajalahti, H., Huttula, T., Mäkilä, M., Kajaste, M. & Saarilampi, M.-L.: Lapin yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 1:2010** Auvinen, P., Kauppi, A., Kotila, H., Loikkanen, A., Markus, A., Holm, K. & Kajaste, M.: Ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuysköt 2010–2012
- 2:2010** Hintsanen, V., Luukka, M.-R., Lounasmeri, T., Majander, M., Renvall, J., Holopainen, H. & Hiltunen, K.: Turun ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 3:2010** External Review of Finnish Higher Education Evaluation Council. Self-evaluation report
- 4:2010** Lundqvist, R., Löfström, E., Hokkanen, A., Lindesjö, E., Westermarck, C.-M., Raaheim, A. & Lundin, K.: Auditering av kvalitetssäkringssystemet vid Åbo Akademi
- 5:2010** Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintakertomus toimikaudelta 2008–2009
- 6:2010** Okko, P., Pirttilä, A., Ansala, L., Immonen, H., Uusitalo, T. & Saarilampi, M.-L.: Oulun yliopiston laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 7:2010** Virtanen, T., Ahonen, H., Ahonen, H., Koski, P., Lähtenmäki, J. & Mustonen, K.: Teatterikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 8:2010** Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintasuunnitelma 2010–2013
- 9:2010** Rådet för utvärdering av högskolorna: Verksamhetsplan 2010–2013
- 10:2010** Finnish Higher Education Evaluation Council: Plan of action 2010–2013
- 11:2010** Karppanen, E., Kiiskinen, N., Urponen, H., Uusi-Rauva, E., Holm, K. & Mattila, J.: Teknillisen korkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän uusinta-auditointi
- 12:2010** Varmola, T., Granö, P., Hyvönen, U., Klemettinen, T., Lippus, U., Salo, T., Mattila, J., Seppälä, H.: Sibelius-Akatemian laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 13:2010** Virtanen, A., Aaltonen, M., Markus, A., Oresto, J., Rytönen, P. & Saarilampi, M.-L.: HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 14:2010** Lähdeniemi, M., Hulkko, P., Lappalainen, A., Mäkitalo, J., Suviranta, L. & Mustonen, K.: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointi
- 15:2010** Moitus, S.: Analysis on FINHEEC Audit Outcomes 2005–2008
- 16:2010** Korkeakoulujen laatujärjestelmien auditointikäsi kirja vuosiksi 2011–2017